

ΤΕΥΧΟΣ 280 ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2013-ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2014

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ

Επιθεώρηση

ΑΔΙΣΠΟ

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Διοικητής ΑΔΙΣΠΟ
Υππχος (Ι) Θεόδωρος Μπόμπος

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πχος Δημήτριος Πέππας ΠΝ
Σμχος (Ι) Θεόδωρος Παπάζογλου
Σμχος (Ι) Κων/νος Παπαδημητρίου
Πχης (Ε) Ιωάννης Παναγιωτάκης ΠΝ
ΜΥ Ελευθερία Καρατσίν

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΜΥ Ελευθερία Καρατσίν

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ - ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ

Αλχίας (ΠΖ) Ελένη Κισκίνη

ΕΠΙΛΟΓΗ - ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΚΟΝΑΣ

ΜΥ Ελευθερία Καρατσίν

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Σμχος (Ι) Θεόδωρος Παπάζογλου

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Πχης Παναγιώτης Σέρρης ΠΝ
Σπουδαστής 11ης ΕΣ ΑΔΙΣΠΟ
Επγος (Μ) Τριαντάφυλλος Γούδας
Σπουδαστής 11ης ΕΣ ΑΔΙΣΠΟ
Ασμχος (ΜΑ) Ευτύχιος Κλεινάκης
Σπουδαστής 11ης ΕΣ ΑΔΙΣΠΟ
Ασμχος (ΜΗ) Χρήστος Ηρακλής Τσατσούλης
Σπουδαστής 10ης ΕΣ ΑΔΙΣΠΟ
Ανχης (ΠΒ) Εμμανουήλ Τσαγγούρης
Σπουδαστής 10ης ΕΣ ΑΔΙΣΠΟ

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού (ΤΥΕΣ)

ΔΙΑΝΟΜΗ

Υπουργεία, Πρεσβείες, Προξενεία, Μουσεία,
Γενικά Επιτελεία,
Στρατιωτικοί Σχηματισμοί, ΓΕΕΦ, ΣΕΘΑ,
Στρατιωτικές Σχολές,
Σπουδαστές ΑΔΙΣΠΟ,
ΑΕΙ, Ινστιτούτα και Ερευνητικά Ιδρύματα

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ
ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Γεωργικής Σχολής 29, ΤΚ 55535 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310 472603, FAX 2310 471710
e-mail: info@adispo.gr

Διανέμεται Δωρεάν

Το περιοδικό
“Διακλαδική Επιθεώρηση”
δημοσιεύεται
και στο διαδίκτυο
www.adispo.gr

ΟΡΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στη Διακλαδική Επιθεώρηση δημοσιεύονται:

- Επιστημονικές εργασίες και διαλέξεις των Σπουδαστών της Σχολής, ομιλίες της Ηγεσίας του ΥΕΘΑ, που αφορούν τις ΕΔ, Καθηγητών Πανεπιστημίων και γενικά Πνευματικών Προσωπικοτήτων, για θέματα Διακλαδικού ενδιαφέροντος, Στρατηγικής, Γεωπολιτικής και Διεθνών Σχέσεων.
 - Συμπεράσματα ή προσπάθειες από σεμινάρια, ημερίδες και διημερίδες, που διοργανώνει η Σχολή.
 - Εκπαιδευτικές και λοιπές δραστηριότητες της Σχολής.
- Οι εργασίες πρέπει να περιλαμβάνουν πλήρη επιστημονική τεκμηρίωση - βιβλιογραφία, να αναφέρουν πλήρως τα στοιχεία του συγγραφέα και να μην υπερβαίνουν τις 4000 λέξεις.
- Δε δημοσιεύονται εργασίες που περιέχουν διαβαθμισμένες πληροφορίες, εργασίες που δεν τεκμηριώνεται το περιεχόμενό τους και έχουν αιχμές πολιτικής φύσεως ή μη ενυπηρετείς εκφράσεις.
- Δημοσίευση εργασίας δε σημαίνει αποδοχή απόψεων του συγγραφέα της από την ΑΔΙΣΠΟ.
- Οι βιβλιογραφικές σημειώσεις πρέπει να έχουν ενιαία αριθμηση, να βρίσκονται στο τέλος του άρθρου και να δίνονται ως εξής: Ονοματεπώνυμο συγγραφέα, Τίτλος βιβλίου και υπότιτλος, Εκδοτικός οίκος, Έτος έκδοσης, Σελίδα.
- Οι μελέτες στρατηγικού και γεωπολιτικού περιεχομένου πρέπει να συνοδεύονται και από σχετικούς χάρτες και σχεδιαγράμματα.

Η οποιαδήποτε εργασία πρέπει να παραδίδεται σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή.
Δεν επιστρέφεται το υλικό, ανεξάρτητα αν δημοσιευθεί ή όχι.

πρόλογος

του Υπτιχου (Ι) κ. Θεόδωρου Μπόμπου
Διοικητή Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου

Καλωσήλατε στο 28 τεύχος της Διακλαδικής Επιθεώρησης της ΑΔΙΣΠΟ

Σε ένα τόσο δυναμικό περιβάλλον όσο το σημερινό, με τις γεωπολιτικές προκλήσεις και εξελίξεις να αποτελούν καθημερινότητα και με δεδομένη την αδυναμία αξιόπιστων προβλέψεων, είναι δύσκολο ο σύγχρονος στρατιωτικός, όση εμπειρία και αν διαθέτει, να ιεραρχήσει και να συγκρίνει τις γνώσεις του πάνω στον πόλεμο.

Σε κάθε τεταμένη κατάσταση που προκύπτει και επηρεάζει το περιβάλλον μας, είναι επιτακτικό να προσπαθούμε να διερευνήσουμε και κυρίως να κατανοήσουμε, πώς και γιατί αυτή προέκυψε, αποφεύγοντας την εξέτασή της αποσπασματικά, μένοντας θεατές των συμπτωμάτων και των παρενεργειών της.

Για να είναι επιτυχής η προαναφερθείσα διαδικασία, προϋποθέτει ικανότητες μεθοδικής ανάλυσης και αντικειμενικής εξαγωγής συμπερασμάτων, ώστε το κάθε αποτέλεσμα, που συχνά για τον στρατιωτικό θα αντιστοιχεί σε μια απόφαση, να είναι όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστο και τεκμηριωμένο.

Η ανωτέρω διαδικασία ως αναπόσπαστο μέρος της επιχειρησιακής τέχνης, πρέπει να αναπτύσσεται στους σημερινούς Αξιωματικούς, με την επιστημονική προσέγγιση όλων των θεμάτων που καλούνται να επεξεργαστούν. Ειδικά σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη εποχή, η επιχειρησιακή τέχνη μπορεί να επωφεληθεί και να συμπληρωθεί από πλήθος επιστημών.

Οι θετικές επιστήμες μπορούν με εξαιρετική ακρίβεια να βοηθήσουν στον προσδιορισμό και την επιβεβαίωση της τεχνικής βάσης των στρατιωτικών λειτουργιών.

Οι οικονομικές επιστήμες μπορούν να εξασφαλίσουν και να διατηρήσουν τα μέσα και τις προμήθειες, ικανά σε ποσότητα και ποιότητα για κάθε περίπτωση.

Οι κοινωνικές και διεθνείς επιστήμες μπορούν να οδηγήσουν κάθε στρατιωτικό να εντάξει την όποια κατάσταση αντιμετωπίζει στο σωστό της κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο, ιδιαίτερα στην περίπτωση επιχειρήσεων στο εξωτερικό.

Οι ιστορικές επιστήμες διευκολύνουν στη συγκριτική ερμηνεία των καταστάσεων και επαλήθευση των λύσεων και αποφάσεων, μέσα από τα παραδείγματα και τα διδάγματα του παρελθόντος.

Οι πολιτικές επιστήμες οδηγούν στην ενσωμάτωση, καθώς και στον αποτελεσματικό και αρμονικό παραλληλισμό των επιχειρησιακών σκοπών με αυτούς των ανώτερων επιπέδων, ήτοι του στρατηγικού σχεδιασμού και της εθνικής πολιτικής.

Στην ΑΔΙΣΠΟ, μέσω της θεματολογίας της διδασκαλίας των πανεπιστημιακών μας συνεργατών, αλλά και της συστηματικής προσέγγισης της επιχειρησιακής σχεδίασης, αποτελεί σταθερή μας επιδίωξη η καλλιέργεια ανάλογου πνεύματος μεθοδικής επεξεργασίας των θεμάτων, στοχεύοντας στη βελτιστοποίηση της διαδικασίας σαφούς περιγραφής, προσδιορισμού και κατανόησης, καθώς και εξεύρεσης και δοκιμής των βέλτιστων λύσεων κάθε προβλήματος.

Ωστόσο, καθώς μέσα στους δέκα μήνες κάθε εκπαιδευτικής μας σειράς δεν είναι δυνατόν να επεξεργαστούμε επαρκώς το σύνολο των παραγόντων που επηρεάζουν ή ενδέχεται να επηρεάσουν σοβαρά τις στρατιωτικές επιχειρήσεις, προσπαθούμε να αναδείξουμε στους σπουδαστές μας τον πυρήνα αυτών με την θεματικά κατάλληλη δομή και διάρκεια του εκπαιδευτικού μας προγράμματος, στοχεύοντας στην επιστημονική πλαισίωση και εμπλουτισμό της πολύμημης και με ιδιαίτερο κόπο αποκτηθείσας εμπειρίας τους.

Καλή σας ανάγνωση!

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Υποπτεράρχος (Ι) Θεόδωρος Μπόμπος γεννήθηκε στο Ναύτιλιο Αργολίδος το 1959. Εισήλθε στη Σχολή Ικάρων το 1977 και μετά την αποφοίτησή του ως Ανθυποσμηναγός Ιπτάμενος, υπηρέτησε σε Μονάδες μαχητικών αεροσκαφών και στο Αρχηγείο Τακτικής Αεροπορίας (ΑΤΑ).

Διετέλεσε Αξιωματικός Επιχειρήσεων και Διοικητής της 337ΜΠΚ, καθώς και Διευθυντής Επιχειρησιακής Φυλακής, Υποδιοικητής και Διοικητής και του Εθνικού Κέντρου Αεροπορικών Επιχειρήσεων (ΕΚΑΕ). Συμπλήρωσε συνολικά 5500 ώρες πτήσης.

Υπηρέτησε σε θέσεις εξωτερικού, στο Combined Air Operations Center 5 (CAOC-5) για τις επιχειρήσεις του NATO στη Βοσνία και ως Αεροπορικός Ακόλουθος στην Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σόφια της Βουλγαρίας.

Είναι απόφοιτος της Σχολής Πολέμου Αεροπορίας, του Σχολείου Ηλεκτρονικού Πολέμου Πολεμικής Αεροπορίας (ΣΗΠ), του Διακλαδικού Σχολείου Ηλεκτρονικού Πολέμου (ΔΣΗΠ), του Σχολείου Όπλων Τακτικής (ΣΟΤ), του Σχολείου Ξένων Γλωσσών (ΣΞΓ), του Σχολείου Εκπαιδευτών (ΣΕΕ).

Έχει παρακολουθήσει τις εκπαιδεύσεις στο NATO Joint Electronic Warfare course (NATO School), στο ACE Air and ASACS Operations Evaluators course (NATO School), στο NATO Conventional Targeting & Weaponing course (NATO School) και στο Psychological Operations School του Γερμανικού Στρατού.

Είναι κάτοχος μεταπτυχιακού στη Φιλοσοφία με τίτλο σπουδών "Master's degree in Philosophy" (taught in English).

Είναι έγγαμος και έχει δύο κόρες.

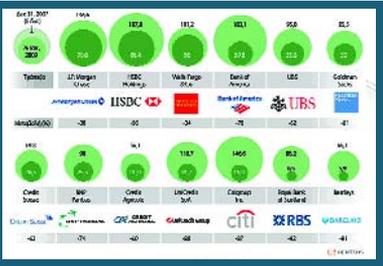

1 Ομιλία Διοικητού ΑΔΙΣΠΟ

(προς τους σπουδαστές με το πέρας της 1ης εκπαιδευτικής περιόδου)

"Περί Στόχων και Ηγεσίας"

7 "Αναδυόμενες Περιφερειακές Δυνάμεις και Αλλαγές Συσχετισμού Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα (Χώρες BRICS)"
Σεμινάριο του Πηχ Παναγιώτη Σέργη ΠΝ Σπουδαστή της 11ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

22 "Σύγκριση του Κραθ του Μεσοπολέμου με τη σημερινή Οικονομική Κρίση"
Σεμινάριο του Εργού (Μ) Τριαντάφυλλου Γούδα Σπουδαστή της 11ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

38 "Φρειδερίκος ο Μέγας της Πρωσίας"
Σεμινάριο του Ασηχου (ΜΑ) Ευτύχιου Κλεινάκη Σπουδαστή της 11ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

47 "Η θεωρία χρηματοοικονομικής αστάθειας του Hyman Minsky, η μετακενσιανή θεώρηση, και η εφαρμογή τους για την κατανόηση και αντιμετώπιση της τρέχουσας διεθνούς οικονομικής κρίσης"
Περίληψη Διατριβής του Ασηχου (ΜΗ) Χρήστου Ηρακλή Τσατσούλη Σπουδαστή 10ης ΕΣ ΑΔΙΣΠΟ

55 "Μετανάστευση - Αθρομετανάστευση - Νομικό πλαίσιο - Σύγχρονη Ελληνική Πραγματικότητα"
Περίληψη Διατριβής του Ανχη (ΠΒ) Εμμανουήλ Τσαγγούρη Σπουδαστή της 10ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

Δραστηριότητες ΑΔΙΣΠΟ

70 Ημερίδα
ΑΔΙΣΠΟ
"Θρησκευτική
και Πολιτιστική
Διπλωματία"

73 Επίσκεψη
Αρχηγού ΓΕΣ
στην ΑΔΙΣΠΟ

75 Επίσκεψη
Διοικητού ΔΣΣ
στην ΑΔΙΣΠΟ

79 Διαλέξεις στην
ΑΔΙΣΠΟ

76 Επίσκεψη
Διοικητού ΑΣΔΕΝ
στην ΑΔΙΣΠΟ

84 Επιτελική Ενημέρωση
επί Επιχειρησιακών
Θεμάτων

77 Επίσκεψη
Επιτελάρχη
NRDC-GRC
στην ΑΔΙΣΠΟ

86 Επισκοπήσεις
ΑΔΙΣΠΟ

88 Άσκηση CPX
<<ΔΕ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ>>

78 Επίσκεψη
Υποδιοικητή ΛΣ
στην ΑΔΙΣΠΟ

89 Εκπαιδευτική
Επίσκεψη
σε 1η Στρατιά-
ΑΤΑ-ΕΚΑΕ

78 Επίσκεψη
Διοικητή
ΠΚΕΕΥΕ
στην ΑΔΙΣΠΟ

91 Αιμοδοσία
ΑΔΙΣΠΟ

92 Κοπή Πίτας
ΑΔΙΣΠΟ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΔΙΣΠΟ

Ίδρυση της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ)

Με απόφαση του Υφυπουργού Εθνικής Άμυνας (Φ.022/27/158782/ Σ.4405/25 Ιουλ 2003/ΥΕΘΑ/ΓΕΕΘΑ/ΔΙΔΥΠ&ΟΡΓ.)

συγκροτήθηκε η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου (Α.Δι.Σ.ΠΟ).

Στις 1 Οκτ 2003 εκδόθηκε ο Νόμος υπ' αριθ. 3186 (ΦΕΚ230/Τεύχος Πρώτο) για την ίδρυση της Α.Δι.Σ.ΠΟ.

Ως ημερομηνία έναρξης λειτουργίας της Σχολής καθορίσθηκε η 9η Σεπ 2003, ημερομηνία κατά την οποία εκλήθη να φοιτήσει η 1η Εκπαιδευτική Σειρά (Ε.Σ)

Στις 27 Οκτ 2003 πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια της Σχολής με την παρουσία της Πολιτικής και Στρατιωτικής Ηγεσίας του ΥΕΘΑ.

Έδρα της Σχολής

Η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου έχει την έδρα της στο στρατόπεδο "Ταξιάρχου Λασκαριδής Κωνσταντίνου" στη Θεσσαλονίκη, όπου μέχρι το έτος 2003 λειτουργούσε η Ανωτέρα Σχολή Πολέμου του Στρατού Ξηράς (ΑΣΠ).

Έμβλημα της Σχολής

Το έμβλημα της Σχολής αποτελείται από το έμβλημα του ΓΕΕΘΑ με τα σύμβολα των 3 Κλάδων και με την προσθήκη ενός βιβλίου και ενός ξίφους που κόβει τον "Γόρδιο Δεσμό", που συμβολίζουν τη δύναμη και την αποφασιστικότητα που δίδει η γνώση για την επίλυση παντός προβλήματος.

Στο πάνω μέρος του εμβλήματος φέρεται η επιγραφή "ΕΝ ΤΗ ΕΝΩΣΕΙ Η ΙΣΧΥΣ" που έχει ληφθεί από τη λαϊκή σοφία και εκλέχθηκε για να τονίσει το διακλαδικό χαρακτήρα της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου.

Ομιλία Διοικητού ΑΔΙΣΠΟ Υποπετάρχου (Ι) Θεόδωρου Μπόμπου

(στα πλαίσια συνάντησης με τους σπουδαστές με το πέρας της 1ης εκπαιδευτικής περιόδου)

"Περί Στόχων και Ηγεσίας"

Αγαπητοί Σπουδαστές,

Ξεκινώντας τη σημερινή επικοινωνία μας και πριν από οτιδήποτε άλλο, θα ήθελα να σας υπενθυμίσω αυτό που σας είπα την πρώτη ημέρα που παρουσιάστηκατε στη Σχολή, ότι δηλαδή το αμφιθέατρο είναι χώρος διακίνησης ιδεών, γνώσεων, απόψεων και δεν είναι χώρος αντιπαράθεσης ή επιβολής απόψεων.

Οφείλετε να ακούτε, τις διαφορετικές ή αντίθετες προς τις δικές σας πεποιθήσεις ή απόψεις και έχετε χρέος να ζητάτε για διευκρινήσεις και στο τέλος να κρατάτε αυτή τη γνώση, ώστε μαζί με αυτή που θα σας δώσουμε στη συνέχεια για το ίδιο θέμα να αυξηθεί το γνωσιακό σας επίπεδο και την κριτική σας ικανότητα οδηγώντας σας σε πιο εμπειριστατωμένη άποψη για το θέμα στο μέλλον ή ακόμα και να γίνει και αιτία να αναπροσαρμόσετε τις θέσεις σας.

Δεν θα χρησιμοποιήσω τη διαλεκτική μέθοδο που σημαίνει διατυπώνω την ερώτηση και απαντώ, αλλά επειδή είμαι λάτρης του Ηράκλειτου, ότι είναι να σας δώσω για το θέμα, ούτε θα σας το πω καθαρά, ούτε όμως και θα σας το αποκρύψω, αλλά θα σας δώσω εργαλεία για να βρείτε "μόνοι σας την κατεύθυνση" και να πορευθείτε προς την κορυφή στον εργασιακό σας τομέα.

Θα σας πω τις διαπιστώσεις, τις παρατηρήσεις και τις προτροπές μου, χωρίς να χρησιμοποιήσω τη γνωστή ξύλινη τεχνοκρατική γλώσσα γραφής, αλλά μια γλώσσα με φιλοσοφικό και φιλολογικό υπόβαθρο που αν και δυσκολεύει τον ακροατή, τον βοηθά να πάει τη σκέψη του πέρα από τα λεγόμενα του ομιλητή.

Θα αναφερθώ σε αρκετά θέματα που αφορούν στη συμπεριφορά των ατόμων ως μέρος του συνόλου, εν κατακλείδι στην κοινωνικότητα και στην ικανότητα να ζούμε σε μια κοινωνία που απαιτεί να δίνουμε για να παίρνουμε, (και όχι μόνο να παίρνουμε), ώστε να μπορέσουμε τελικά να ηγηθούμε και να κατευθύνουμε αποτελεσματικά όταν μας δοθεί η εντολή από την υπηρεσία μας.

Στα θέματα της Ηγεσίας που τελικά θα σας απασχολήσουν στο μέλλον, αφού αποφασίσατε να βάλετε τις βάσεις της καριέρας σας για να φθάσετε ψηλά στην ιεραρχία επιλέγοντας να φοιτήσετε στην ΑΔΙΣΠΟ, θα σας έλεγα να είσθε προσεκτικοί και συνετοί διότι είναι περίπλοκα και δαιδαλώδη γιατί εμπλέκονται ανθρώπινες ικανότητες - δυνατότητες - φιλοδοξίες - πάθη κλπ, δηλαδή καταστάσεις που αναγκάζουν τους ανθρώπους να χάνουν τη λογική τους υπό το βάρος

των ευθυνών της εξουσίας ή της ματαιοδοξίας, που τους οδηγεί πολλές φορές σε λάθος δρόμο.

Όπως σας είπα την τελευταία φορά, θεωρώ μεγάλη Αρετή του Ηγέτη να μπορεί να βλέπει με τα μάτια των άλλων "είτε κατεβαίνοντας στους πρόποδες μαζί τους, είτε τραβώντας τους στην κορυφή", στην προσπάθεια να εκτελέσει την αποστολή και να τους κάνει ευτυχισμένους μέσα από τη δουλειά. Πλησιάστε το προσωπικό σας, μιλήστε, μη φοβάστε να δείξετε την ανθρώπινη πλευρά της Ηγεσίας. Η ευγένεια δεν είναι αδυναμία, αλλά ένας τρόπος εξύψωσης των υφισταμένων για να μην αισθάνονται άβολα και μειονεκτικά στη συζήτηση ή στην συνεργασία και να θεωρούν σημαντική τη συμβολή τους.

Πρέπει όμως να φροντίσετε να ξέρει το προσωπικό από την πλευρά του να χρησιμοποιήσει αυτήν την ευγενική προσφορά και να έχει την παιδεία να ανταποδώσει την ευγένεια χωρίς να προσβάλλει αυτόν που τους έκανε να νιώθουν σημαντικοί. Αν δεν το αντιλαμβάνονται, διδάξτε τους. Δώστε τους να καταλάβουν πως αν ήταν στη θέση σας, τι θα ήθελαν να κάνουν οι άλλοι για αυτούς; Αυτό να γίνει οδηγός στις μετέπειτα αποφάσεις σας και δε θα κάνετε λάθος ποτέ. Δηλαδή: "Μην κάνετε στους άλλους αυτό που δε θέλετε να κάνουν οι άλλοι σε εσάς". Αυτός είναι ο κύριος λόγος που αναγκάζομαι τώρα να κάνω νουθεσία για να μάθετε να ζητάτε από τους άλλους να κάνουν τη δουλειά τους, αφού δώσετε το παραδείγμα.

Υπάρχει μια δικαιολογία για όλα αυτά, σύμφωνα με τη θεωρία των μαζών που λέει ότι, το άτομο εντασσόμενο στο σύνολο υιοθετεί τις απόψεις - διαθέσεις των μαζών και χάνει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, που του προσδίδουν η μόρφωση, η παιδεία, ο χαρακτήρας του κλπ. Προσοχή λοιπόν, αυτό θα πρέπει να το γνωρίζετε και να έλθετε σε αντίθεση στα ένστικτα της θεωρίας της ύπαρξης του ίδιου του ανθρώπου όταν γίνετε μέλος του συνόλου και να κατορθώσετε να γίνετε Ηγέτης του, γιατί αυτή είναι η μοίρα σας αφού αποφασίσατε να διαγωνισθείτε για να είσθε στην ΑΔΙΣΠΟ.

Από εδώ θα αρχίσετε να σκέπτεσθε πώς θα γίνετε από Διοικητές ΗΓΕΤΕΣ ή θα πάρετε ότι χρειάζεσθε για να γίνετε. Δεν αποδέχομαι τίποτε λιγότερο ως Διοικητής σας και αυτό διεκδικώ από εσάς, να με δείτε ως Ηγέτη σας και όχι μόνο ως Διοικητή σας. Πρέπει να έχουμε σε υψηλή προτεραιότητα τη δουλειά γιατί αυτό ξέρουμε να κάνουμε καλά και γιατί αυτό μας έφτασε εδώ που είμαστε στην προσπάθειά μας να κατακτήσουμε την κορυφή.

Όλους, μας έχει χαρίσει η ζωή του Αξκού δεκάδες επιτυχίες κατά τη διάρκεια της δουλειάς μας, που ήλθαν στη διάρκεια της προσπάθειας να εκπληρώσουμε τα παιδικά μας όνειρα. Μην ξεχνάτε ότι η δουλειά μας αύξησε τη μόρφωση, μας πήγε στο εξωτερικό, μας ανέβασε κοινωνικά και μας έδειξε το δρόμο για την επιτυχία, προσωπική και επαγγελματική.

Θα συνεχίσουμε αυτή την συζήτηση μαζί από καρδιάς με κριτική διάθεση αφού μόνο έτσι έχω μάθει να μιλάω και ας μην αρέσει πάντα στους άλλους, ο κυνισμός που αντιμετωπίζω τα γεγονότα, που είναι σήμερα το ίδιο ή πολύ κοντά στο ρεαλισμό. Είναι δύσκολο σε έναν "αμαθή" να του πεις ότι δεν

ξέρει. Διότι στον "αμαθή" ακόμη και ο σοφός δίνει την εντύπωση ηλιθίου. Άρα καμιά φορά δεν φταίει το μέσο που χρησιμοποιείς, αλλά η ανάγκη που σε έκανε να επιλέξεις το συγκεκριμένο τρόπο, ώστε να βοηθήσεις κάποιον να γίνει καλύτερος ή να αντιληφθεί τις ικανότητές του.

Ακόμα ένας χειμώνας για μένα στη Σχολή επιφορτισμένος επαγγελματικά γιατί αν θέλει κάποιος να είναι πραγματικά Διοικητής σε μια Σχολή Πολέμου που θέλει να λέγεται Ανωτάτη, θα πρέπει ο ίδιος να μελετά συνεχώς, για να είναι πάντα ένα βήμα μπροστά από τους μαθητές του, ώστε να μην παραμείνει στην αξία της θέσης αλλά να δώσει ο ίδιος αξία σε αυτή.

Αυτό κάνω καθημερινά, βλέπω και παρατηρώ τα πάντα, κάνω τις απαραίτητες αλλαγές, ενημερώνομαι και αναλύω το πρόγραμμά σας κάθε στιγμή, με σκοπό να πάμε στο "άριστα" και όχι στο "λίαν καλώς", που για μένα είναι αποτυχία. Δεν μπλέκομαι στα πόδια σας και των εκπαιδευτών, αλλά οι αλλαγές γίνονται πάντα με δεδομένο ότι θα πρέπει να σας δώσουμε τις απαραίτητες γνώσεις, που αν καταφέρετε να τις κάνετε παιδεία, θα είναι χρήσιμες στην καριέρα σας αλλά και στην προσωπικότητά σας.

Όλοι σας έχετε τη φιλοδοξία να τελειώσετε την ΑΔΙΣΠΟ για να μπορείτε να γίνετε ανώτατοι αξιωματικοί.. Άλλωστε αν δεν ήσασταν φιλόδοξοι δε θα βρισκόσασταν εδώ. Όμως θα πρέπει να έχετε πάντα στο μυαλό σας ότι "φιλοδοξία χωρίς γνώση" είναι σαν "βάρκα στη στεριά". Όσο "κουπί και να τραβάτε", πάντα στο ίδιο σημείο θα είστε. Αυτό ας γίνει οδηγός σας για περισσότερη μελέτη και σοβαρότητα για το υπόλοιπο διάστημα φοίτησής σας στη Σχολή.

Σας είπα όταν ήλθατε, ότι αν θέλετε να γίνετε Στρατηγοί-Ναύαρχοι-Πτέραρχοι, ξεχάστε τα ρολόγια όταν είστε στη δουλειά και εργαστείτε ασταμάτητα 24ωρες το 24ωρο, αν θέλετε να είστε ανταγωνιστικοί και να πετύχετε, χωρίς να μεψιμοιρείτε για τις επιτυχίες των άλλων. Κάντε τη δουλειά σας για να σας σέβονται οι προϊστάμενοι αλλά και οι υφιστάμενοί σας.

Αυτός είναι ο λόγος που περιφέρομαι και καταγράφω τα πάντα, για να τα διορθώσω ώστε να γίνουμε καλύτεροι και στο τέλος να σας τα μεταφέρω ως εμπειρία. Να γιατί κουράζομαι καθημερινά και δε μετράω το κόστος που μου επιφέρει σε παραπάνω προσωπική εργασία, γιατί δεν σκέφτομαι ωφελιμιστικά. Το κάνω γιατί αυτή είναι τώρα η δουλειά μου και έχω μάθει να ακολουθώ αυτούς τους ρυθμούς ώστε να κάνω την "δουλειά που μου ανατέθηκε και όχι την δουλειά που θα μου άρεσε να κάνω". Κάντε το και εσείς και δεν θα χάσετε όταν θα κάνετε τον τελικό απολογισμό στην καριέρα σας.

Πρέπει να είμαστε άριστοι σε αυτό που πρέπει να κάνουμε και όχι στο "τί θα θέλαμε να κάνουμε". Αυτή τη στιγμή μεταμορφώθηκα από Διοικητή σε ένα είδος "Πρύτανη" στο "Πανεπιστήμιό" μας που λέγεται Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου και όλοι μαζί θα εκτοξεύσουμε προς τα έξω τις δυνατότητες της Σχολής για να μας σέβονται ως φορέα διακλαδικότητας - άμυνας - ασφάλειας και γεωπολιτικής - γεωστρατηγικής εθνικού και συμμαχικού ενδιαφέροντος. Ας αρχίσουμε από εμάς τους ίδιους την προσπάθεια βελτίωσης και μετά να το απαιτούμε από τους άλλους.

Τελευταία με τις προσπάθειες όλων αλλάξαμε το κλίμα συνεργασίας με τα δύο μεγάλα πανεπιστήμια της Θεσσαλονίκης καθώς πλέον συμμετέχουν με μαθητές των (Μεταπτυχιακών Τμημάτων ιδιαίτερα) παρακολουθώντας διαλέξεις, ημερίδες και διημερίδες στη Σχολή, αναγνωρίζοντας έτσι το έργο μας. Επιπλέον, μας καλούν να παρακολουθήσουμε διαλέξεις και εκδηλώσεις στα Πανεπιστήμιά τους ως επίσημους προσκεκλημένους, κάτι που χρειάστηκε δουλειά για να το πετύχουμε.

Δεν υπάρχει άλλος λόγος που επέλεξα να σας μιλάω συχνά για «ευρεία» παιδεία, που πρέπει να διαθέτει κάθε Αξιωματικός, από την αγάπη που έχω για τη δουλειά μας και η ανάγκη, ότι οι μελλοντικοί Ηγέτες μας πρέπει να έχουν την παιδεία να φανούν αντάξιοι των θέσεων που θα τους δοθούν στο δύσκολο μέλλον που μας περιμένει, με όλα αυτά που συμβαίνουν γύρω μας.

Πρέπει να επιλέγουμε το δύσκολο δρόμο για την εκπλήρωση των ονείρων μας και όχι ότι εύπεπτο και φθινό μας προσφέρει η εποχή μας. Πρέπει να βρούμε χώρο για ουσιαστική σκέψη. Η σκέψη επιβάλλεται σ' αυτή τη ζωή. Δε μπορεί να λες ότι είσαι νοήμων άνθρωπος και να εκπαραθυρώσεις τη σκέψη από τη ζωή σου, για να μπορείς να είσαι ανταγωνιστικός σε όποιο περιβάλλον και να χρειασθεί να εργασθείς.

Δεν υπάρχουν περιθώρια στους αξιωματικούς των Ένοπλων Δυνάμεων, ειδικά της γενιάς μας να επαναλαμβάνουμε τα ίδια λάθη. Έχουμε να κάνουμε με αξιόλογα οπτικά συστήματα που έχει ο καθένας στο (όπλο) του και η κρίση που διανύουμε ως χώρα, απαιτεί να φανούμε αντάξιοι των ικανοτήτων μας για να κάνουμε τη διαφορά ως Έλληνες "που ουδέποτε μετρήσαμε τον αριθμό των εχθρών στη μάχη".

Αναρωτηθήκατε τελικά αν όλη αυτή η ζοφερή κατάσταση, μας έβαλε στο περιθώριο ως Αξιωματικούς και ως κοινωνική τάξη; Αντίθετα, πιστεύω ακράδαντα ότι μας έκανε πιο δυνατούς και μας ανάγκασε να βγάλουμε προς τα έξω όλες τις ικανότητές μας και το μεράκι ορισμένων ανθρώπων, μας βοήθησε να πάρουμε πρωτοβουλίες και να μην καθόμαστε με σταυρωμένα χέρια.

Διαπιστώνω ότι όλοι έχουν μια απίστευτη καρτερικότητα και η δουλειά γίνεται πάρα τις αντιξοότητες. Οι Μονάδες δουλεύουν γιατί το πρόβλημα δεν έχει να κάνει πάντα με τα χρήματα. Εδώ στη Σχολή ισχύει ότι η δουλειά θα γίνει ανεξαρτήτως δυσκολιών και επιπλέον προσωπικής εργασίας από όλους.

Αρχίσαμε λοιπόν να επενδύουμε αναγκαστικά στο Προσωπικό και κάναμε μια διαπίστωση που την αγνοούσαμε τόσα χρόνια ή δεν δίναμε σημασία. Την αξία των ικανοτήτων του προσωπικού στη δύσκολη κατάσταση. Όμως τελικά, αν κάποιος δε μπορούν να προσαρμοσθούν στα νέα δεδομένα και έχουν τη φιλοσοφία του "ας το κάνουμε γρήγορα να τελειώνουμε", ας καθίσουν σπίτι τους. Οι Ένοπλες Δυνάμεις μπορούν και χωρίς αυτούς.

Για τους ανθρώπους που μας παρατηρούν, δεν είναι εύκολο για Αξιωματικούς καταξιωμένους σαν εσάς, να πιστέψουν ότι δε θα είσαστε έτοιμοι, οπότε σας καλέσουν να τους βγάλετε από τη δύσκολη θέση, αδιαφορώντας για

τα πόσο καλά αμοίβεστε, κάνοντας μεγάλους συμβιβασμούς, έτσι ώστε να δουλεύει άριστα η μηχανή που λέγεται Ένοπλες Δυνάμεις και έτσι να παρέχεται το μεγαλύτερο αγαθό για τους Έλληνες: η ασφάλεια.

Δεν τίθεται θέμα "εύκολου" ή "δύσκολου". Όλοι εμείς που τιμούμε τη στολή που φοράμε και μέσα από αυτήν ανδρωθήκαμε και καθιερωθήκαμε προσωπικά και κοινωνικά, οφείλουμε να είμαστε πάντα εδώ στα δύσκολα με μόνη επιλογή να πετύχουμε.

Η κρίση άγγιξε για καλά όλη την ελληνική κοινωνία και ήταν αδύνατον να μην αγγίξει και εμάς. Δεν γίνονται όμως εκπτώσεις στην Άμυνα. Μη χαλάτε λοιπόν την εικόνα μας μέσα και ιδιαίτερα προς τα έξω και γίνεσθε "μίζεροι" για μια ημέρα άδεια, ή γιατί ο διπλανός σας πήρε λίγο καλύτερη θέση, παρότι το άξιζε. Το να ξέρει κανείς να προσαρμόζεται στα νέα κάθε φορά δεδομένα αποδεικνύει ωριμότητα, ρεαλισμό και είναι ικανότητα που αναπτύσσει ο έξυπνος στρατιωτικός, για να είναι ικανός και να μπορεί να Ηγηθεί και καθορίζοντας την τύχη των συναδέλφων του.

Δεν μου λέει τίποτε το "δουλεύω όσο με πληρώνουν". Αυτά είναι για τους ανθρώπους που ποτέ δεν προσαρμόστηκαν στο χώρο που δούλευαν, που ήταν πάντα οι παραγκωνισμένοι, είχαν δυσκολίες προσαρμοστικότητας και είναι "τσιγκούνηδες" στη ζωή και στα συναισθήματα και ποτέ δεν αγάπησαν την δουλειά που έκαναν. Η δουλειά του Αξιωματικού βασίζεται στις Αξίες που παραμένουν αναλλοίωτες στο χρόνο και ανεξάρτητες καταστάσεων. Καλό θα ήταν όλοι να έπαιρναν περισσότερα αλλά η ζωή δεν είναι πάντα 100% δίκαιη και δεν πρέπει αυτό να οδηγεί τη ζωή μας.

Αυτό που έχει σημασία είναι ότι η μεγαλύτερη μερίδα του κόσμου είναι πεπεισμένοι ότι όλοι εμείς οι Αξιωματικοί της πρώτης γραμμής θα είμαστε εκεί για να τους προστατεύσουμε όταν χρειασθεί. Μην τους απογοητεύετε γιατί αυτή είναι η μοίρα των Αξιωματικών. Ξέρετε καλά ότι η αυτοθυσία αν χρειασθεί για την πατρίδα δεν αποτιμάται σε λεφτά. Άλλωστε κανείς δεν μπορεί να ξέρει τι ακριβώς συμβαίνει στη δική μας ζωή, παρά μόνο όσοι μας αγαπούν και ζουν δίπλα μας.

Προσωπικά, έκανα την αυτοκριτική μου πολύ πριν η κρίση με αναγκάσει να την κάνω, οπότε η κρίση δε με έκανε να αναθεωρήσω πολλά πράγματα, γιατί επέλεξα, ότι για να πας μπροστά χρειάζεται γνώση και δουλειά, δουλειά και πάλι δουλειά.

Η κρίση ίσως να έγινε η αιτία να αναθεωρήσουν, πάνω από όλα, αυτοί οι "Ξεκούραστοι" που κινούνταν πίσω από τη "μαύρη κουρτίνα" ή κατ' αντιστοιχία ζούσαν και έπαιρναν τις θέσεις χωρίς να δουλεύουν, και υπηρετούσαν τον κόσμο της εικονικής χλιδής. Έτσι με αυτό τον τρόπο ενίσχυαν ένα ψεύτικο κοινωνικό status χωρίς μόρφωση και δουλειά, και τελικά συμπαρέσυραν με αυτόν τον τρόπο ως χιονοστιβάδα όλους, ακόμα και αυτούς που δουλεύουν 24 ώρες το 24ωρο. Φθάσαμε να μας χαρακτηρίζει, όχι το τί είμαστε και πόσο δουλεύουμε αλλά το τί φαίνεται και τί έχουμε να δείξουμε. Ας σοβαρευτούμε! "Αν βάλω ράσα δεν σημαίνει ότι θα είμαι και παπάς".

Μόνο με δουλειά, γνώσεις και δίνοντας τους εαυτούς σας θα φθάσετε να γίνετε ανώτατοι Αξιωματικοί, να έχετε την ευκαιρία να διορθώσετε το μέλλον των Ενόπλων Δυνάμεων, της πατρίδας και κατ' επέκταση των παιδιών μας, που προς το παρόν το καταστρέψαμε με τις ολιγωρίες και τις αδυναμίες μας.

Αν με ρωτάτε πώς βλέπω τη συνεργασία και την παρουσία σας εδώ: Με δεδομένες τις συνθήκες, η συνεργασία μας προσεγγίζει το "τέλεια" και είναι ευκαιρία για όλους μας το γεγονός ότι μοιραζόμαστε το ίδιο εφιαλτήριο για να γίνουμε καλύτεροι και ως άνθρωποι και ως μελλοντικοί Ηγέτες. Άλλωστε θα σας τονίσω ότι η ικανότητα ενός Ηγέτη να παρασύρει το προσωπικό του προς την κορυφή είναι ευθέως ανάλογη με τις ικανότητες του προσωπικού του.

Κλείνοντας θα ήθελα να σας πω ότι για να πετύχετε και να έχετε μέλλον πρέπει να γνωρίζετε τους ανθρώπους που σας οδηγούν, δηλαδή τον Ηγέτη σας και αυτούς που οδηγείτε, για να ξέρετε μέχρι πού θα φθάσετε και πόσο ψηλά θα βάλετε τον πήχη της επιτυχίας. Διαβάστε τα βιογραφικά όλων γύρω σας για να δείτε μέχρι που πρέπει να φθάνουν οι προσδοκίες σας, αλλά πάνω από όλα διαβάστε το δικό σας και κάντε αυστηρή αυτοκριτική, αν θέλετε να βελτιωθείτε και να πετύχετε στο δρόμο για την κατάκτηση των ονείρων σας.

Τέλος παραφράζοντας μία ρήση του Ισοκράτη θα έλεγα ότι η "ταξική" μας κοινωνία που είναι το στράτευμα θα κινδυνεύσει να καταστραφεί όπως γίνεται σε πολλούς τομείς της ζωής μας γιατί καταχραστήκαμε σε πολλούς τομείς την έννοια της ελευθερίας και της ισότητας, διότι θεωρήσαμε την αυθάδεια δικαίωμά μας, την παρανομία ελευθερία, την αναιδεια του λόγου ως ισότητα και την μη υπακοή στους νόμους ως ευδαιμονία. Μακριά από εμάς όλα αυτά.

Μην περιμένετε όσο καιρό είμαστε μαζί να έλθω εδώ για να σας «κάνω τον καλό». Καλός είμαι πάντα μαζί σας χωρίς να χρειάζεται να σας το πω για να μου πείτε μπράβο! Να γνωρίζετε ότι με ενδιαφέρει τί γνώμη έχετε για μένα δουλεύοντας μαζί μου και όχι τί γνώμη έχετε διασκεδάζοντας και περνώντας "καλά" μαζί μου, και σ' αυτό δίνω σημασία.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή, καλή σας συνέχεια!

"Αναδυόμενες Περιφερειακές Δυνάμεις και Αλλαγές Συσχετισμού Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα (Χώρες BRICS)"

Σεμινάριο του Πχη Παναγιώτη Σέργη ΠΝ
Σπουδαστή της 11ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια η συζήτηση γύρω από τις μελλοντικές τάσεις στο διεθνές σύστημα, με έμφαση στην παγκόσμια οικονομία, αφορά στην αποκαλούμενη "άνοδος των υπολοίπων - rise of the rest", εξέλιξη η οποία συνίσταται στη σταδιακή σύγκληση των οικονομιών των αναπτυσσόμενων χωρών με αυτές των αναπτυγμένων και στη μελλοντική υπερκέρασή τους.

Η συγκεκριμένη εξέλιξη, σε συνδυασμό με την ολοένα και εντεινόμενη συζήτηση για κάμψη της ισχύος των ΗΠΑ¹, δημιουργεί ερωτήματα για τη μελλοντική δομή του διεθνούς συστήματος. Υφίσταται η εκτίμηση ότι ο κόσμος κινείται ταχύτατα προς τερματισμό του μονοπολισμού της Αμερικής, στον οποίο οδήγησε η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991.

Ατμομηχανή της πορείας προς ένα πολυπολικό διεθνές σύστημα θεωρούνται πέντε αναδυόμενες οικονομικές δυνάμεις, γνωστές με το ακρωνύμιο BRICS. Η Βραζιλία, η Ρωσία, η Ινδία η Κίνα και η Νότιος Αφρική συμμετέχουν στην κίνηση, η οποία φιλοδοξεί να αλλάξει το συσχετισμό ισχύος στο σύγχρονο διεθνές σύστημα.

Σκοπός

Σκοπός του σεμιναρίου είναι η μελέτη - ανάλυση της ανάπτυξης των χωρών BRICS στο διεθνές σύστημα, με βάση το κεκτημένο των διεθνών σχέσεων και των συνεπακόλουθων επιπτώσεων στο συσχετισμό ισχύος στο διεθνές σύστημα.

1. Βλέπε για παράδειγμα Edward Luce, Time to Start Thinking. America at the Age of Descent (New York: Grove Press, 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Α"

Το Θεωρητικό Υπόβαθρο (Κεκτημένο των Διεθνών Σχέσεων)

Μονοπολικός Κόσμος

Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, ο κόσμος έγινε μονοπολικός. Η επικράτηση του φιλελεύθερου / δημοκρατικού μοντέλου παρουσιάστηκε ως αναπόφευκτη σε παγκόσμια κλίμακα, επιτρέποντας σε αναλυτές να ομιλούν περί του τέλους της ιστορίας². Η Αμερική παρέμεινε η μόνη υπερδύναμη, η οποία απελευθερωμένη από συστημικούς περιορισμούς μπορούσε να επιβάλει ηγεμονικά τη βούλησή της στον υπόλοιπο κόσμο. Στις ΗΠΑ, ο Krauthammer έγγραφε για μονοπολική στιγμή (unipolar moment)³.

Υπό το φως όμως του δομικού ρεαλισμού⁴, ένα μονοπολικό σύστημα είναι το λιγότερο βιώσιμο, για δύο σημαντικούς λόγους: αφενός λόγω της αναπόφευκτης υπερεξάπλωσης της μόνης υπερδύναμης⁵ και αφετέρου λόγω της δημιουργίας αντι - ηγεμονικών συσπειρώσεων, οι οποίες αναδύονται στο πλαίσιο της λειτουργίας του μηχανισμού της "ισορροπίας δυνάμεων (balance of power)"⁶.

Δεν είναι τυχαίο ότι ο Krauthammer στο προαναφερθέν άρθρο κάνει λόγο απλώς περί "μονοπολικής στιγμής" και μόνο, αποδίδοντας έτσι τον περιορισμένο χρονικό ορίζοντα του μονοπολισμού. Ο Krauthammer ευθυγραμμίζεται πλήρως με τη ρεαλιστική θέση περί θνησιγένειας του μονοπολικού συστήματος και προβλέπει ότι ο μονοπολισμός πρόκειται να διαρκέσει 30 με 40 χρόνια.

Ο μηχανισμός της ισορροπίας δυνάμεων ή αλλιώς εξισορρόπηση είναι ο πλέον κρίσιμος στην ανατροπή ενός μονοπολικού συστήματος. Λόγω της κρισιμότητάς του απαιτεί ιδιαίτερη ανάλυση, λαμβανομένου επιπροσθέτως υπόψη ότι η εξισορρόπηση έχει άμεση σχέση με το ζήτημα της ανάδυσης των περιφερειακών δυνάμεων στο διεθνές σύστημα.

2. Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man* (New York: Simon & Schuster, 1992).

3. Charles Krauthammer, 'The Unipolar Moment', *Foreign Affairs* 70:1 (1990): 55

4. Ο δομικός ρεαλισμός ή νεορεαλισμός αποτελεί την πλέον αντιπροσωπευτική συστημική θεωρία των διεθνών σχέσεων, η οποία εισήχθη από τον Waltz με το βιβλίο Kenneth Waltz, *Theory of International Politics* (New York: McGraw Hill, 1979).

5. Η υπερεξάπλωση είναι αναπόφευκτη, διότι η μόνη υπερδύναμη απελευθερωμένη από συστημικούς περιορισμούς έχει τη δυνατότητα να αυξήσει τις ηγεμονικές της παρεμβάσεις. Άλλωστε, όπως ο Watson έχει αναπτύξει, μελετώντας συγκριτικά τα διαφορά διεθνή συστήματα, σε κάθε σύστημα το οποίο κυριαρχείται από ανεξαρτησία των κρατών - μελών υφίσταται η τάση για ηγεμονία, κάποιος δηλαδή δρών που μέσω της ισχύος του προσπαθεί να θεσπίσει τους όρους λειτουργίας του συστήματος. Για περισσότερα σχετικά με το ζήτημα βλέπε Adam Watson, *Η Εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας*. Μια συγκριτική ιστορική ανάλυση (Αθήνα: Ποιότητα, 2006), 42 - 44. Οι επεμβάσεις στη Σομαλία, στην πρώην Γιουγκοσλαβία τη δεκαετία του '90 και στο Αφγανιστάν και Ιράκ τη δεκαετία του 2000, μπορεί να αναλυθούν υπό το πρίσμα αυτό.

6. Kenneth Waltz, 'Structural Realism after the Cold War', *International Security* 25:1 (2000): 28.

Εξισορρόπηση - Ισορροπία Δυνάμεων

"Η ισορροπία δυνάμεων αποτελεί την πλέον γνωστή και ίσως την καλύτερη θεωρία των διεθνών σχέσεων, παρότι δεν υφίσταται συμφωνία για το τι ακριβώς σημαίνει"⁷ κατά τον Jervis. Η πρώτη προσέγγιση της ισορροπίας δυνάμεων θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως "αυτόματη". Η επιβίωση μίας κρατικής οντότητας επιβάλλει ότι καμία άλλη δεν θα πρέπει να συγκεντρώσει τέτοιας έκτασης ισχύ, έτσι ώστε να μπορεί να την καθυποτάξει. Η "αντι - ηγεμονική συσπείρωση" λειτουργεί αυτόματα εναντίον κάθε δρώντα που θα μπορούσε να αλλοιώσει τη δομή του διεθνούς συστήματος. Συνεπώς, τα κράτη δε δραστηριοποιούνται συνειδητά προς την εξισορρόπηση. Η εξισορρόπηση δημιουργείται αυτόματα "καθώς η μία φιλοδοξία ελέγχει την άλλη και το ένα εθνικό συμφέρον αντιδρά στο άλλο"⁸. Θα μπορούσε να παραλληλιστεί η λειτουργία της ισορροπίας δυνάμεων με το "αόρατο χέρι" του Adam Smith, το οποίο διατηρεί τη δομή του διεθνούς συστήματος.

Η δεύτερη θεώρηση της ισορροπίας δυνάμεων αντικατοπτρίζεται πλήρως στο έργο του Kaplan. Για τον Kaplan η απαίτηση εξισορρόπησης πρέπει συνειδητά να καθοδηγεί τις ενέργειες των κρατικών λειτουργών που είναι υπεύθυνοι για την εξωτερική πολιτική. Έτσι, σε αντίθεση με την αυτόματη θεώρηση, το σύστημα της ισορροπίας της ισχύος θα διαλυθεί αν οι δρώντες δεν λάβουν σοβαρά υπόψη τις απαιτήσεις της ισορροπίας⁹.

Πέραν της διαφωνίας περί του αυτόματου ή μη χαρακτήρα του μηχανισμού της ισορροπίας δυνάμεων, η εξισορρόπηση μπορεί να γίνει με δύο τρόπους:

α. Με εσωτερική εξισορρόπηση, ήτοι την κινητοποίηση των εσωτερικών πόρων (όπως για παράδειγμα αύξηση στρατιωτικής ισχύος, επένδυση σε υψηλή τεχνολογία, βελτίωση γραφειοκρατικού συστήματος, βελτίωση οικονομικής κατάστασης) προκειμένου να επιτευχθεί η εξισορρόπηση.

β. Με εξωτερική εξισορρόπηση, ήτοι τη δημιουργία συμμαχιών ή την αποδυνάμωση των συμμαχιών του αντιπάλου. Όπως τονίζουν οι Κορίνθιοι κατά τον Θουκυδίδη "δεν υπάρχει ισχυρότερος δεσμός μεταξύ πόλεων ή ιδιωτών από το κοινό συμφέρον"¹⁰.

Κατά τον Waltz, η εσωτερική εξισορρόπηση οδηγεί στο δεύτερο στοιχείο της δομής του διεθνούς συστήματος, δηλαδή στη λειτουργική ομοιότητα των κρατών μέσω της μίμησης και της κοινωνικοποίησης¹¹. Όμως, αυτή η διαδικασία δεν συνεπάγεται ότι τα κράτη θα γίνουν ακριβώς όμοια, το ένα ουσιαστικά πιστό αντίγραφο του άλλου. Έτσι, η εξωτερική εξισορρόπηση καθίσταται αναγκαία. Τις αδυναμίες της μίμησης έρχεται να θεραπεύσει η διαδικασία της εξωτερικής εξισορρόπησης μέσω της δημιουργίας συμμαχιών¹².

7. Robert Jervis, *System Effects, Complexity in Political and Social Life* (New Jersey: Princeton University Press, 1999), 131.

8. *Ibid.*, 132.

9. Δ. Κώνστας και Κ. Αρβανιτόπουλος, *Διεθνείς Σχέσεις, Συνέχεια και Μεταβολή* (Αθήνα: Σιδέρης, 1997), 194.

10. Α. Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη* (Αθήνα: Εστία 2010), 53.

11. *Supra* υποσημείωση 4, 128.

12. Για μια εξαιρετική ανάλυση του πως η θεωρία της ισορροπίας της ισχύος του Waltz ουσιαστικά περιλαμβάνει μία πρωτόλεια θεωρία για το κράτος (unit level) βλ. B. Buzan, C. Jones, R. Little, *The Logic of Anarchy* (New York: Columbia University Press, 1993), 118.

Συνεπώς, η ανάδειξη νέων πόλων στο διεθνές σύστημα είναι αναμενόμενη. Δυστυχώς όμως, δεν μπορεί να προβλεφθεί ο χρόνος που αυτό θα συμβεί.

Η γέννηση και η περαιτέρω εξέλιξη των BRICS αποτελεί ουσιαστικά μία προσπάθεια, την πλέον σημαντική ίσως, εξωτερικής εξισορρόπησης της αμερικανικής ηγεμονίας, με αφετηρία τον οικονομικό τομέα, αλλά με προφανείς επεκτάσεις στην πολιτική διάσταση του διεθνούς χώρου.

Πριν όμως αναλυθεί η συνεργασία των χωρών που συμμετέχουν στους BRICS απαιτείται μία συνοπτική αναφορά των οικονομικών χαρακτηριστικών τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "B"

Οι Χώρες BRICS¹³

Βραζιλία

Η οικονομική απόδοση της Βραζιλίας κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης του 2008 - 2009 και ειδικά η γρήγορη έξοδος από αυτήν, με επίτευξη ρυθμών ανάπτυξης 7,5% το 2010, καθώς και οι υψηλές κεφαλαιακές ροές προς τη χώρα, που ανέρχονται στα 350 δισεκατομμύρια Δολάρια ΗΠΑ, συνέβαλαν στην ώθηση του διεθνούς κύρους της χώρας και στον ευρύτερο διεθνή της ρόλο. Σε παγκόσμια κλίμακα η Βραζιλία αποτελεί την πέμπτη χώρα στον κόσμο,

13. Η παράθεση των στοιχείων για τις χώρες BRICS, εκτός των περιπτώσεων που γίνεται ιδιαίτερη μνεία, έχει βασιστεί στο Raymond J. Ahearn, *Rising Economic Powers and U.S. Trade Policy* (Washington DC: Congressional Research Service Report R42864, 2012), 16 - 19.

με όρους πληθυσμιακούς και γεωγραφικούς. Η οικονομία της Βραζιλίας κατατάσσεται σήμερα στην όγδοη θέση παγκοσμίως. Διαθέτει αξιοσημείωτη βιομηχανική βάση και πλούσιες πλουτοπαραγωγικές πηγές.

Η πορεία όμως της Βραζιλίας προκειμένου να καταστεί παγκόσμια οικονομική δύναμη συναντά εμπόδια. Οι ρυθμοί ανάπτυξης έπεσαν στο 2,7% το 2011 και στο 1,5% το 2012. Βασικές αδυναμίες του εγχώριου οικονομικού συστήματος είναι οι υποδομές και η φορολογία. Μεταφορές, επικοινωνίες, δίκτυα ενέργειας και οίκηση χρειάζονται ριζική βελτίωση μέσω επενδύσεων. Το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (World Economic Forum) κατατάσσει τη χώρα στην 104η θέση από πλευράς υποδομών (ανάμεσα στις 142 χώρες που ερευνήθηκαν) πίσω από την Κίνα (69η), την Ινδία (86η) και τη Ρωσία (100η)¹⁴. Αναφορικά με τη φορολόγηση, αυτή ανήλθε από 22% του ΑΕΠ το 1998 στο 36% το 2012¹⁵. Το επιχειρηματικό περιβάλλον επιδεινώνεται έτι περαιτέρω από βραδυκίνητες γραφειοκρατικές διαδικασίες, διαφθορά, μη εκσυγχρονισμένη εργατική νομοθεσία και αυξημένη τιμή βιομηχανικού ρεύματος.

Ρωσία

Από το 2003 έως το 2008 η ρωσική οικονομία αναπτυσσόταν 7% περίπου κατ' έτος. Στο ρυθμό αυτό της ανάπτυξης συνέβαλε κυρίως η αυξημένη ζήτηση πετρελαίου και φυσικού αερίου. Με την τιμή του πετρελαίου να μειώνεται κατά 75% την περίοδο 2008 - 2009, συνεπεία της οικονομικής κρίσης, η ανάπτυξη ουσιαστικά εκμηδενίστηκε, για να ανακάμψει πάλι και να ανέρθει

14. The Economist, 'Investing in Brazil's Infrastructure. The Road Foresaken', August 11, 2012, <http://www.economist.com/node/21560309> (accessed November 17, 2013).

15. The Economist, 'The B in BRICS: The Brazil Backlash', May 19, 2012, <http://www.economist.com/node/21555583> (accessed November 10, 2013).

έκτοτε στο 3,5% με 4% περίπου.

Αδύνατα σημεία στις μακροπρόθεσμες αναπτυξιακές προοπτικές της Ρωσίας είναι η οικονομική μονομέρεια (η οποία εκδηλώνεται με την αποκλειστική σχεδόν εξάρτηση από την παραγωγή και εμπορία των πετρελαιοειδών), η πληθυσμιακή συρρίκνωση (η οποία αν διατηρηθούν οι σημερινές τάσεις προβλέπεται να οδηγήσει σε πληθυσμό μεταξύ 80 και 90 εκατομμυρίων το 2050), η ύπαρξη λίγων εταιριών που να παράγουν διεθνώς ανταγωνιστικά προϊόντα και το αρνητικό επιχειρηματικό περιβάλλον που δημιουργείται από την έλλειψη διαφάνειας, το οργανωμένο έγκλημα, την ελλιπή προστασία των περιουσιακών δικαιωμάτων και τη συνεπακόλουθη ανυπαρξία επενδύσεων.

Ινδία

Αριθμός οικονομολόγων προβλέπουν ότι η Ινδία θα διατηρήσει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης για μεγάλο χρονικό διάστημα. Έτσι σε μερικές δεκαετίες θα καταστεί η τρίτη οικονομία στον κόσμο και σε 40 χρόνια θα αποκτήσει το ίδιο μέγεθος με την οικονομία των ΗΠΑ. Η οικονομία της Ινδίας δραστηριοποιείται σε πολλούς τομείς όπως παραδοσιακή και μοντέρνα γεωργία, βιοτεχνία, αλλά και μοντέρνα βιομηχανία καθώς και στον τομέα παροχής υπηρεσιών, ο οποίος αποτελεί τον κύριο μοχλό ανάπτυξης. Επιπρόσθετα, σημαντικό πλεονέκτημα της οικονομίας της χώρας είναι τα δημογραφικά της στοιχεία.

Οι θετικές προβλέψεις για την Ινδία όμως, μπορεί εύκολα να διαψευστούν λόγω ενδημικών προβλημάτων στην ινδική οικονομία, όπως η διαφθορά, η υπερ-ρύθμιση (overregulation) η έλλειψη υποδομών και το κοινωνικό σύστημα. Ο δείκτης για τις οικονομικές ελευθερίες του Heritage Foundation του 2011 κατατάσσει την Ινδία στην 124η θέση από τις 179 χώρες

που μετρήθηκαν¹⁶. Χαρακτηριστικό της κατάστασης των υποδομών στην Ινδία είναι το μεγαλύτερη διακοπή παροχής ηλεκτρικού ρεύματος (blackout) στην ανθρώπινη ιστορία που συνέβη τον Ιούλιο του 2012 και επηρέασε περισσότερους από 650 εκατομμύρια ανθρώπους¹⁷.

Έτσι, παρά το γεγονός ότι η οικονομία της χώρας συνέχισε να αναπτύσσεται με 5% το 2012, η επιβράδυνση είναι σαφής σε σχέση με τις προβλέψεις και το 8% του 2011, εγείροντας αμφιβολίες για την ικανότητα διατήρησης υψηλών ρυθμών ανάπτυξης.

Κίνα

Με ρυθμούς ανάπτυξης γύρω στο 9% επί τρεις δεκαετίες, η Κίνα είναι η ταχύτερα αναπτυσσόμενη οικονομία στον κόσμο. Για να γίνει πλήρως αντιληπτή η οικονομική επέκταση της Κίνας αρκεί η διαπίστωση ότι το 1977 ήταν υπεύθυνη για το 0,6% του παγκοσμίου εμπορίου, ενώ σήμερα είναι η μεγαλύτερη εμπορικά χώρα στον κόσμο. Το 2012, 124 χώρες του κόσμου είχαν την Κίνα ως τον μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο. Για τις ΗΠΑ αυτός ο αριθμός περιορίστηκε σε μόλις 76 χώρες¹⁸. Από το 2005 είναι η δεύτερη οικονομία στον κόσμο και οικονομολόγοι προβλέπουν ότι σύντομα θα καταστεί πρώτη. Χαρακτηριστικό της ανάπτυξης της είναι ότι στο τέλος του χρόνου η χώρα έχει τη μεγαλύτερη βιομηχανική παραγωγή στον κόσμο και τα υψηλότερα

16. K. Alan Kronstadt, *India: Domestic Issues, Strategic Dynamics, and U.S. Relations* (Washington DC: Congressional Research Service RL33529, 2011), 52.

17. Simon Denyer and Rama Lakshmi, 'India blackout, on second day, leaves 600 million without power', *Washington Post*, August 1, 2012, http://articles.washingtonpost.com/2012-08-01/world/35490374_1_india-blackout-worst-blackout-power-failure (accessed November 20, 2013).

18. Ian Bremmer, 'Superpower or Supebust', *National Interest* 128:6 (2013): 9.

συναλλαγματικά αποθέματα, ενώ φέτος κατέστη ο μεγαλύτερος εισαγωγέας ενέργειας.

Παρά τα εντυπωσιακά αποτελέσματα της κινεζικής οικονομίας, εκφράζονται αμφιβολίες ως προς την εις βάθος βιωσιμότητά τους. Το μοντέλο του κρατικά ελεγχόμενου καπιταλισμού, που έχει με περίτεχνο τρόπο ακολουθήσει μέχρι σήμερα η ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος, δεν είναι δεδομένο ότι μπορεί να διαρκέσει επί μακρόν λόγω των εσωτερικών αντιφάσεων του.

Νότιος Αφρική

Τα οικονομικά μεγέθη της αφρικανικής χώρας δεν είναι ανάλογα με των προαναφερθέντων τεσσάρων κρατών, αλλά στο πλαίσιο της μαύρης ηπείρου η Νότιος Αφρική είναι χωρίς αμφιβολία μεγάλη δύναμη, με σημαντικές πρώτες ύλες και αγροτική παραγωγή.

Αναλυτές θεωρούν την παρουσία της Νοτίου Αφρικής στις χώρες BRICS θεμελιώδη, καθόσον αποτελεί την πύλη της κίνησης προς ολόκληρη την αφρικανική ήπειρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Γ"

Η Κίνηση BRICS

Ιστορική Αναδρομή

Μόνο ως παράδοξο μπορεί να χαρακτηριστεί ότι η ονομασία BRICS δεν είναι δημιουργήμα καμίας από τις χώρες που συμμετέχουν στην κίνηση.

Ανάδοχος του ακρωνυμίου είναι ένας τυπικός εκπρόσωπος της δυτικής οικονομικής κυριαρχίας: ο Jim O'Neill, τότε πρόεδρος της Goldman Sachs Asset Management, ο οποίος χρησιμοποίησε τον όρο σε ένα έγγραφο του 2001¹⁹.

Η αποδοχή και γενικευμένη χρήση του όρου έφερε πιο κοντά τις αναδυόμενες περιφερειακές οικονομίες στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν εναλλακτικό πόλο στο αμερικανοκρατούμενο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Έτσι, ο όρος που εφηύρε ο O'Neill πήρε σταδιακά σάρκα και οστά. Ο αρχικός πυρήνας των κρατών περιελάμβανε την Βραζιλία, τη Ρωσία, την Ινδία και την Κίνα, οι οποίες έγιναν γνωστές ως BRICs. Μετά την είσοδο στην ανωτέρω ομάδα της Νοτίου Αφρικής το 2010, ως εκπρόσωπος της αφρικανικής ηπείρου, το ακρωνύμιο μετεξελίχθηκε σε BRICS²⁰.

Καταρχάς αξίζει να επισημανθεί ότι η συνεργασία των χωρών των BRICS δεν έλαβε τη νομική υπόσταση ενός διεθνούς οργανισμού. Αντιθέτως, παραμένει μία πολιτικής μορφής, άτυπη ουσιαστικά, συνεργασία, η οποία όμως δε φιλοδοξεί να παρέμβει μόνο στην οικονομική ατζέντα, αλλά ταυτόχρονα να καθορίσει και τις πολιτικές εξελίξεις στο διεθνές σύστημα.

Η αφετηρία της κίνησης έγινε στη Νέα Υόρκη τον Σεπτέμβριο του 2006, με συνάντηση των Υπουργών Εξωτερικών Βραζιλίας, Ρωσίας, Ινδίας και Κίνας. Η πρώτη σύνοδος κορυφής, δηλαδή σε επίπεδο αρχηγών των κρατών, πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο 2009 στο Yekaterinburg της Ρωσίας. Από τότε οι συναντήσεις κορυφής πραγματοποιούνται σε ετήσια βάση, με τελευταία συνάντηση αυτή στο Durban της Νοτίου Αφρικής το Μάρτιο 2013. Η Νότια Αφρική εντάχθηκε στην κίνηση τον Δεκέμβριο 2010 και έτσι η πρώτη σύνοδος στην οποία συμμετείχαν και οι πέντε αρχηγοί των κρατών διεξήχθη τον Απρίλιο του 2011, στη Sanya της Κίνας.

Τα αιτήματα της κίνησης από την πρώτη σύνοδο κορυφής προσλαμβάνουν και πολιτικό περιεχόμενο: ζητείται η δημιουργία μιας δίκαιης, δημοκρατικής και πολυπολικής παγκόσμιας τάξης. Στον οικονομικό τομέα, αξιοσημείωτοι σταθμοί της κίνησης είναι η απόφαση στη σύνοδο κορυφής του 2012 για εξέταση της δυνατότητας δημιουργίας νομισματικών αποθεμάτων στα νομίσματα των χωρών BRICS²¹, ώστε να αποκλείσουν το δολάριο από τις εμπορικές τους συναλλαγές και η απόφαση στη σύνοδο του 2013 για δημιουργία παγκόσμιας αναπτυξιακής τράπεζας ως αντίβαρο στα ελεγχόμενα από τη Δύση Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και Παγκόσμια Τράπεζα²². Τον Αύγουστο 2013, στο περιθώριο της συνάντησης των G - 20 στη Ρωσία, ανακοινώθηκε ότι η κεφαλαιοποίηση της τράπεζας θα ανέρχεται στα 100 δισεκατομμύρια Δολάρια ΗΠΑ²³.

19. Jim O'Neill, *Building Better Global Economic BRICs* (New York: Phil. Goldman Sachs & Co, 2001).

20. Όπως χαρακτηριστικά λέγεται, ουσιαστικά το τελικό "s" του ακρωνυμίου μετατράπηκε σε "S". Βλέπε *The Economist*, 'Why is South Africa included in the BRICS?', March 29, 2013, <http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2013/03/economist-explains-why-south-africa-brics> (accessed November 15, 2013).

21. REUTERS, 'Russia says BRICS eye joint anti-crisis fund', June 21, 2012, <http://in.reuters.com/article/2012/06/21/russia-brics-imf-idINDEE85K04C20120621> (accessed November 15, 2013).

22. BRICS, *Fifth BRICS Summit Declaration and Action Plan* (eThekweni Declaration), March 27, 2013, <http://www.brics5.co.za/fifth-brics-summit-declaration-and-action-plan/> (accessed November 10, 2013).

23. RT, 'BRICS agree to capitalize development bank at \$100bn', September 5, 2013, <http://rt.com/business/russia-brics-bank-g20-468/> (accessed November 5, 2013).

Αν και η σπουδαιότητα της εξαγγελίας για την παγκόσμια αναπτυξιακή τράπεζα είναι αναντίρρητα μεγάλη, υφίστανται ακόμη σημαντικά ερωτηματικά για το αν και πως αυτή θα λειτουργήσει. Για παράδειγμα, η εξαγγελία δεν περιλάμβανε καμία ένδειξη για το πώς θα διοικείται η τράπεζα ή αν θα δραστηριοποιείται παγκοσμίως ή μόνο στις χώρες BRICS²⁴. Στο ίδιο πλαίσιο, δεν πρέπει να εκπλήσσει το γεγονός ότι αν και το εμπόριο μεταξύ των χωρών BRICS βαίνει διαρκώς αυξανόμενο, δεν υφίσταται συμφωνία ελεύθερου εμπορίου μεταξύ τους.

Όπως παρατηρεί ο ανάδοχος της κίνησης των BRICS O'Neill, οι συναντήσεις των χωρών δεν έχουν επιδείξει μέχρι τώρα μετρήσιμα αποτελέσματα, παρά μόνο στομφώδεις δηλώσεις²⁵. Πού μπορεί να αποδοθεί αυτή η δυστοκία στην ανάπτυξη της κίνησης σε στερεά βάση;

Μπορούν οι BRICS να αποτελέσουν εναλλακτικό πόλο;

Αδιαμφισβήτητα οι BRICS δεν αποτελούν αμελητέο μέγεθος στο διεθνές σύστημα. Η ανάλυση με όρους οικονομίας, πληθυσμού και γεωγραφικής έκτασης καταδεικνύει τη σπουδαιότητά τους. Και οι πέντε μαζί ελέγχουν το 20% του παγκοσμίου ΑΕΠ, το 40% του πληθυσμού και το 25% του εδάφους της υδρογείου. Επιπρόσθετα, κατέχουν ήδη το 43% των παγκόσμιων συναλλαγματικών αποθεμάτων²⁶.

Οι αριθμοί όμως δεν παρουσιάζουν πάντα όλη την εικόνα. Σίγουρα το μέγεθος των BRICS είναι αξιοσημείωτο. Το μέγεθος όμως, δε μπορεί να κρύψει την έλλειψη συνεκτικότητας μεταξύ των μελών της κίνησης. Οι BRICS είναι εξαιρετικά δύσκολο να βρουν κοινό βηματισμό γιατί αν και αποτελούν μέλη των G - 20, τα κράτη της κίνησης δεν συνιστούν ένα ενιαίο οικονομικό σύνολο με συνοχή και κοινές θέσεις²⁷. Οι τέσσερις από τις πέντε χώρες της κίνησης αποτελούν τις μεγαλύτερες αναπτυσσόμενες οικονομίες του κόσμου. Όμως, αυτή η ομοιότητα είναι απλώς επιφανειακή. Η οικονομία της Κίνας είναι μεγαλύτερη από το σύνολο των οικονομιών των υπολοίπων τεσσάρων χωρών της κίνησης. Η διαφοροποίηση μεταξύ των οικονομιών των χωρών BRICS είναι τέτοια, ώστε πρακτικά η οικονομία της Κίνας δημιουργεί μία οικονομία της Ινδίας κάθε δύο χρόνια ή μια οικονομία της Νοτίου Αφρικής σε μερικούς μήνες. Αλλά και με βάση το ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα (ύστερα από αναγωγή σε αγοραστική δύναμη), οι χώρες είναι πολύ διαφορετικές μεταξύ τους: στη Ρωσία είναι περίπου 24.000 Δολάρια ΗΠΑ, ενώ στις υπόλοιπες χώρες της κίνησης βρίσκεται μεταξύ 9.000 και 12.000 Δολάρια ΗΠΑ²⁸.

Η οικονομική διάσταση μεταξύ των χωρών δημιουργεί αμφιβολίες που

24. Martin Wolf, 'Does the BRICS Group Matter?', Council on Foreign Relations, March 30, 2013, <http://www.cfr.org/emerging-markets/does-brics-group-matter/p27802> (accessed November 1, 2013).

25. Jim O'Neill, 'A BRICS Bank Needs a Sense of Purpose to Succeed', Bloomberg, August 6, 2013, <http://www.bloomberg.com/news/2013-08-05/a-brics-bank-needs-a-sense-of-purpose-to-succeed.html> (accessed October 31, 2013).

26. Antoine Van Agtmael, 'Think Again: The BRICS', Foreign Policy, November 2012, http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/10/08/think_again_the_brics (accessed October 25, 2013).

27. Χαρακτηριστική εκδήλωση της έλλειψης ενιαίας φωνής στα διεθνή φόρα είναι ότι οι BRICS κατά την πρόσφατη διαδικασία αλλαγής του επικεφαλής του ΔΝΤ δεν μπόρεσαν να διαμορφώσουν κοινή θέση. Βλέπε περισσότερα supra υποσημείωση 24.

28. Supra υποσημείωση 19.

κυμαίνονται από την βιωσιμότητα της κίνησης BRICS²⁹ ως και τη μελλοντική σύνθεσή της. Για παράδειγμα, η Τουρκία προβάλλει ως ένα αυτονόητο μελλοντικό μέλος της κίνησης λαμβανομένης υπόψη της οικονομικής της ανάπτυξης, η οποία ξεπερνά αυτή της Νοτίου Αφρικής. Η αντίφαση που ενυπάρχει στην κίνηση παρουσιάζεται ανάγλυφα στην παρουσία της Αφρικανικής χώρας. Το νεώτερο μέλος της κίνησης διαφέρει παρασάγγας από τις υπόλοιπες τέσσερις χώρες. Δεν διαθέτει ούτε τις οικονομικές προοπτικές, ούτε τα πληθυσμιακά δεδομένα, ούτε την εδαφική έκταση της Βραζιλίας, της Ρωσίας, της Ινδίας και της Κίνας. Σίγουρα η παρουσία της Νοτίου Αφρικής δεν μπορεί να δικαιολογηθεί με οικονομικούς λόγους, παρά μόνο με πολιτικούς όρους.

Πέραν όμως από τις οικονομικές αντιφάσεις, και σε πολιτικό επίπεδο οι χώρες BRICS δεν παρουσιάζουν την απαιτούμενη συνοχή, ώστε να μπορούν να διαδραματίσουν κάποιο ουσιαστικό ρόλο από κοινού. Καταρχάς, αξίζει επιστημονικά να σημειωθεί ότι καμία από τις χώρες BRICS δεν αναγνωρίζεται ως ηγέτιδα δύναμη στην περιοχή της. Για παράδειγμα, η πολύπλευρη άνοδος της Κίνας προκαλεί αντιδράσεις στην Ιαπωνία και δεν γίνεται θετικά δεκτή στη νοτιοανατολική Ασία.

Δευτερευόντως, αλλά εξίσου σημαντικά, είναι τα διλλήματα ασφαλείας μεταξύ των χωρών της κίνησης. Έτσι, οι σχέσεις μεταξύ Ινδίας και Κίνας παρά την βελτίωσή τους δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως ανέφελες. Η συμμετοχή των δύο χωρών στην κίνηση BRICS και η αλματώδης αύξηση των εμπορικών τους σχέσεων³⁰ δεν απέτρεψε τον περασμένο Απρίλιο την εκδήλωση σοβαρού μεθοριακού επεισοδίου, το οποίο αν και εκτονώθηκε διπλωματικά υπενθύμισε τον συγκρουσιακό χαρακτήρα των σχέσεων των δύο χωρών³¹. Επιπρόσθετα, δεν πρέπει να λησμονείται η σταθερή υποστήριξη της Κίνας στο Πακιστάν, που αποτελεί τον βασικό εχθρό της Ινδίας. Αλλά και οι σχέσεις μεταξύ Κίνας και Ρωσίας, παρά τη σύμπλευσή τους σε πολλά περιφερειακά ζητήματα, όπως για παράδειγμα στο θέμα της Συρίας, εξακολουθούν να μην είναι ευθύγραμμες. Οι δύο χώρες ανταγωνίζονται για επιρροή στην Κεντρική Ασία. Η άνοδος της Κίνας σίγουρα ανησυχεί τη Ρωσία. Δεν είναι τυχαία η πρόσφατη προσέγγιση της Ρωσίας με την Ιαπωνία με τη συνεπακόλουθη απόφαση να συνεργαστούν στον τομέα της ασφάλειας, κίνηση η οποία σαφώς στοχεύει στην εξισορρόπηση της Κίνας³². Επίσης, οι σχέσεις μεταξύ Βραζιλίας και Κίνας είναι επίσης ανταγω-

29. Joshua Keating, 'The case for kicking all countries out of the BRICS', Foreign Policy, March 27, 2013, http://ideas.foreignpolicy.com/posts/2013/03/27/the_case_for_kicking_all_the_countries_out_of_the_brics (accessed October 20, 2013).

30. Η Κίνα αυτή τη στιγμή είναι ένας από τους μεγαλύτερους εμπορικούς ετέρους της Ινδίας. Το εμπόριο μεταξύ των δύο χωρών ανήλθε στα 66.57 δισεκατομμύρια Δολάρια ΗΠΑ το 2012, από μόλις 3 δισεκατομμύρια Δολάρια το 2000. (Tanvi Madan, 'India's Relations with China: The Good, the Bad and the (Potentially) Ugly', Brookings Institute, October 2013, <http://www.brookings.edu/research/opinions/2013/10/08-india-china-relations-madan> (accessed October 20, 2013).

31. Οι διαφορές μεταξύ των δύο χωρών δεν εντοπίζονται μόνο στο ζήτημα της μεθοριακής γραμμής. Οι σχέσεις της Κίνας με το Πακιστάν, το ζήτημα του Θιβέτ και η διαχείριση των υδάτινων πόρων αποτελούν επιπρόσθετα σημεία τριβής στις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών.

32. REUTERS, 'Japan, Russia agree to cooperate on security as China rises', November 2, 2013, <http://www.reuters.com/article/2013/11/02/us-japan-russia-idUSBRE9A102G20131102> (accessed November 5, 2013)

νιστικές. Οι δύο χώρες συγκρούονται για πλουτοπαραγωγικές πηγές στην Αφρική και ανταγωνίζονται στον τομέα της βιομηχανίας³³.

Με βάση τα προαναφερθέντα συνάγεται ότι οι BRICS δεν μπορούν, στο ορατό μέλλον τουλάχιστον, να αποτελέσουν από κοινού ενιαίο πόλο στο διεθνές σύστημα. Το κίνητρο της εξισορρόπησης της αμερικανικής ηγεμονίας δεν είναι αρκετό, ώστε να εξαλείψει τις μεταξύ τους αντιθέσεις.

Παρόλα αυτά, μία χώρα BRICS και πιο συγκεκριμένα η Κίνα, μπορεί να αναχθεί σε πόλο του διεθνούς συστήματος. Όπως διαφαίνεται, το αναπόφευκτο βήμα από τη μονοπολικότητα προς την πολυπολικότητα θα έχει ως επίκεντρο την ασιατική χώρα. Δεν είναι λοιπόν παράξενο ότι οι ΗΠΑ προσπαθούν να εξισορροπήσουν την ισχύ της Κίνας στην ανατολική Ασία, προκειμένου να μην αναδειχθεί αυτή σε περιφερειακό ηγεμόνα, όπως ακριβώς προβλέπει ο επιθετικός ρεαλισμός του Mearsheimer³⁴. Υπό αυτό το πρίσμα ερμηνεύεται η διατήρηση στρατευμάτων στην Ιαπωνία και στη Νότιο Κορέα, η υποστήριξη της Ταϊβάν και η πρόσφατη θεμελίωση ειδικής σχέσης με την Ινδία. Αναπόφευκτα, οι σχέσεις των δύο χωρών θα αποκτήσουν συγκρουσιακό χαρακτήρα³⁵.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Δ"

Συμπεράσματα

Από την προηγηθείσα ανάλυση προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

α. Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το διεθνές σύστημα έγινε μονοπολικό, με τις ΗΠΑ να παραμένουν η μόνη υπερδύναμη.

β. Το μονοπολικό σύστημα δεν είναι βιώσιμο επί μακρόν, κυρίως λόγω της λειτουργίας του μηχανισμού της ισορροπίας δυνάμεων.

γ. Αν και η ανάδειξη νέων πόλων στο διεθνές σύστημα είναι αναμενόμενη, δεν μπορεί να προβλεφθεί ο χρόνος που αυτό θα συμβεί.

δ. Η γέννηση και η περαιτέρω εξέλιξη των BRICS αποτελεί ουσιαστικά μία προσπάθεια, την πλέον σημαντική ίσως, εξωτερικής εξισορρόπησης της αμερικανικής ηγεμονίας.

ε. Οι χώρες BRICS έχουν επιδείξει αξιοζήλευτους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, μειώνοντας την οικονομική απόσταση που τις χωρίζει από τις ΗΠΑ, χωρίς όμως να σημαίνει ότι η τάση αυτή δεν μπορεί να αναστραφεί.

στ. Οι χώρες BRICS δεν μπορούν να αποτελέσουν ενιαίο πόλο, λόγω των εσωτερικών αντιθέσεών τους. Το κίνητρο της εξισορρόπησης της αμερικανικής ηγεμονίας δεν είναι αρκετό ώστε να εξαλείψει τις μεταξύ τους αντιθέσεις.

33. Ian Bremmer, 'The underappreciated tensions between China and Brazil', REUTERS, May 28, 2013, <http://blogs.reuters.com/ian-bremmer/2013/05/28/the-underappreciated-tensions-between-china-and-brazil/> (accessed November 1, 2013).

34. John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: Norton & Norton Company 2001).

35. Βέβαια εκφράζονται και ελπίδες ότι η σύγκρουση δεν είναι αναπόφευκτη. Τέτοια για παράδειγμα είναι η θέση που εκφράζει ο αρχιτέκτονας της Σινο - Αμερικανικής προσέγγισης τη δεκαετία του '70 Henry A. Kissinger. Henry A. Kissinger, 'The Future of U.S.-Chinese Relations. Conflict Is a Choice, Not a Necessity', *Foreign Affairs* 92:2 (2012): 105.

- ζ. Ο αναπόφευκτος τερματισμός της μονοπολικότητας πιθανόν θα έχει ως επίκεντρο μία χώρα BRICS, την Κίνα.
- η. Οι ΗΠΑ θα προσπαθήσουν να εξισορροπήσουν την ισχύ της Κίνας, ώστε να μην αναχθεί σε περιφερειακό ηγεμόνα.

Επίλογος

Δεν θα πρέπει να παραβλέπεται ότι κάθε ευθύγραμμη πρόβλεψη στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον είναι εξαιρετικά δύσκολη. Αρκεί να θυμηθεί κανείς τις αναλύσεις των οικονομολόγων για την Ιαπωνία τη δεκαετία του '80, σύμφωνα με τις οποίες η χώρα της Άπω Ανατολής σύντομα θα ανέρχονταν στην πρώτη θέση της παγκόσμιας οικονομίας. Προβλέψεις οι οποίες σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα έμελε να διαψευστούν. Έτσι και στην περίπτωση των BRICS θα πρέπει να αναμένουμε την επιβεβαίωση ή μη των θετικών προβλέψεων των οικονομολόγων από τις εξελίξεις³⁶.

Αν και οι χώρες BRICS έχουν δικαίως χαρακτηριστεί ως παράξενοι συνεταιίροι (odd partners)³⁷, ο κόσμος θα εξακολουθήσει να έχει τα βλέμματα του στραμμένα επάνω τους και ειδικά στην Κίνα. Θα πρέπει όμως, δυστυχώς ίσως, να αναμένουμε αρκετά μέχρι να διαμορφωθεί ένας άλλος πόλος. Με την παγκόσμια οικονομία στη δύνη της διεθνούς κρίσης απαιτείται ηγεσία. Όσο η χώρα της Ανατολής δεν είναι σε θέση να δημιουργήσει το δικό της Παγκόσμιο Σχέδιο (αντίστοιχο με αυτό της Αμερικής μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο) και η Ευρώπη παραπαίει ζαλισμένη, η όποια λύση εναπόκειται και πάλι αποκλειστικά στις ΗΠΑ. Όπως τονίζει ο Βαρουφάκης μόνο οι ΗΠΑ διαθέτουν, προς το παρόν τουλάχιστον, τα αποθέματα ιστορικής μνήμης, την αναλυτική ικανότητα και τα θεσμικά εργαλεία που μπορούν να δημιουργήσουν μία νέα, βιώσιμη παγκόσμια οικονομική πραγματικότητα³⁸.

Παρά τη γενικά διαδεδομένη αντίληψη ότι το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα ήταν πολυπολικό, η αμερικανική ηγεμονία κινούσε τα νήματά του. Η οικονομική κρίση του 2008, παρά το ότι είναι αμερικανικό δημιούργημα, απέδειξε ότι η ενδεχόμενη λύση βρίσκεται στην αντίπερα όχθη του Ατλαντικού. Δυστυχώς, ο κόσμος δεν είναι έτοιμος να χειραφετηθεί...

36. Οι προβλέψεις δεν είναι μόνο θετικές. Βλέπε για παράδειγμα Ruchir Sharma, 'Broken BRICS. Why the Rest Stopped Rising', *Foreign Affairs* 92:6 (2012): 68 Δεν θα πρέπει να θεωρούνται τυχαίες οι πρόσφατες αναταραχές στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπως η Βραζιλία.

37. *Supra* υποσημείωση 19.

38. Γιάννης Βαρουφάκης, *Παγκόσμιος Μινώταυρος* (Αθήνα: Λιβάνης, 2012).

Βιβλιογραφία

1. Ahearn, Raymond J. *Rising Economic Powers and U.S. Trade Policy*. Washington DC: Congressional Research Service Report R42864, 2012.
2. Βαρουφάκης, Γιάνης. *Παγκόσμιος Μινώταυρος*. Αθήνα: Λιβάνης, 2012.
3. BRICS. *Fifth BRICS Summit Declaration and Action Plan (eThekwin Declaration)*, March 27, 2013. <http://www.brics5.co.za/fifth-brics-summit-declaration-and-action-plan/> (accessed November 10, 2013).
4. Bremmer, Ian. 'The underappreciated tensions between China and Brazil', *REUTERS*, May 28, 2013. <http://blogs.reuters.com/ian-bremmer/2013/05/28/the-underappreciated-tensions-between-china-and-brazil/> (accessed November 1, 2013).
5. Bremmer, Ian. 'Superpower or Supebust', *National Interest* 128:6 (2013): 9 - 17.
6. Buzan, B., Jones, C., Little, R. *The Logic of Anarchy*. New York: Columbia University Press, 1993.
7. Denyer, Simon and Lakshmi, Rama. 'India blackout, on second day, leaves 600 million without power', *Washington Post*, August 1, 2012. http://articles.washingtonpost.com/2012-08-01/world/35490374_1_india-blackout-worst-blackout-power-failure (accessed November 20, 2013).
8. Fukuyama, Francis. *The End of History and the Last Man*. New York: Simon & Schuster, 1992.
9. Jervis, Robert. *System Effects, Complexity in Political and Social Life*. New Jersey: Princeton University Press, 1999.
10. Keating, Joshua. 'The case for kicking all countries out of the BRICS', *Foreign Policy*, March 27, 2013. http://ideas.foreignpolicy.com/posts/2013/03/27/the_case_for_kicking_all_the_countries_out_of_the_brics (accessed October 20, 2013).
11. Kissinger, Henry A. 'The Future of U.S.-Chinese Relations. Conflict Is a Choice, Not a Necessity', *Foreign Affairs* 92:2 (2012): 105 - 117.
12. Krauthammer, Charles. 'The Unipolar Moment', *Foreign Affairs* 70:1 (1990): 55 - 71.
13. Kronstadt, K. Alan. *India: Domestic Issues, Strategic Dynamics, and U.S. Relations*. Washington DC: Congressional Research Service RL33529, 2011.
14. Κώνστας, Δ., Αρβανιτόπουλος,Κ. *Διεθνείς Σχέσεις, Συνέχεια και Μεταβολή*. Αθήνα: Σιδέρης, 1997.
15. Luce, Edward. *Time to Start Thinking. America at the Age of Descent*. New York: Grove Press, 2012.
16. Madan, Tanvi. 'India's Relations with China: The Good, the Bad and the (Potentially) Ugly', *Brookings Institute*, October 2013. <http://www.brookings.edu/research/opinions/2013/10/08-india-china-relations-madan> (accessed October 20, 2013).
17. Mearsheimer, John. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: Norton & Norton Company 2001.
18. O'Neill, Jim. 'A BRICS Bank Needs a Sense of Purpose to Succeed', *Bloomberg*, August 6, 2013. <http://www.bloomberg.com/news/2013-08-05/a-brics-bank-needs-a-sense-of-purpose-to-succeed.html> (accessed October 31, 2013).
19. O'Neill, Jim. *Building Better Global Economic BRICs*. New York: Phil.

Goldman Sachs & Co, 2001.

20. Πλατιάς, Α. Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη. Αθήνα: Εστία 2010.

21. REUTERS. 'Russia says BRICS eye joint anti-crisis fund', June 21, 2012. <http://in.reuters.com/article/2012/06/21/russia-brics-imf-idINDEF85K04C20120621> (accessed November 15, 2013).

22. REUTERS. 'Japan, Russia agree to cooperate on security as China rises', November 2, 2013. <http://www.reuters.com/article/2013/11/02/us-japan-russia-idUSBRE9A102G20131102> (accessed November 5, 2013).

23. RT. 'BRICS agree to capitalize development bank at \$100bn', September 5, 2013. <http://rt.com/business/russia-brics-bank-g20-468/> (accessed November 5, 2013).

24. Sharma, Ruchir. 'Broken BRICS. Why the Rest Stopped Rising', Foreign Affairs 92:6 (2012): 68 - 79.

25. The Economist. 'Why is South Africa included in the BRICS?', March 29, 2013. <http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2013/03/economist-explains-why-south-africa-brics> (accessed November 15, 2013).

26. The Economist. 'The B in BRICS: The Brazil Backlash', May 19, 2012. <http://www.economist.com/node/21555583> (accessed November 10, 2013).

27. The Economist. 'Investing in Brazil's Infrastructure. The Road Foresaken', August 11, 2012. <http://www.economist.com/node/21560309> (accessed November 17, 2013).

28. Van Agtmael, Antoine. 'Think Again: The BRICS', Foreign Policy, November 2012. http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/10/08/think_again_the_brics (accessed October 25, 2013).

29. Waltz, Kenneth. *Theory of International Politics*. New York: McGraw Hill, 1979.

30. Waltz, Kenneth. 'Structural Realism after the Cold War', *International Security* 25:1 (2000): 5 - 41.

31. Watson, Adam. *Η Εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας. Μια συγκριτική ιστορική ανάλυση*. Αθήνα: Ποιότητα 2006.

32. Wolf, Martin. 'Does the BRICS Group Matter?', Council on Foreign Relations, March 30, 2013. <http://www.cfr.org/emerging-markets/does-brics-group-matter/p27802> (accessed November 1, 2013).

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Πηχης Παναγιώτης Σέργης ΠΝ γεννήθηκε στην Αθήνα το 1973. Εισήλθε στη ΣΝΔ το 1991, απ' όπου αποφοίτησε το 1995 με το βαθμό του Σημαιοφόρου. Κατά τη σταδιοδρομία του στο ΠΝ έχει υπηρετήσει σε πλοία της Διοίκησης Φρεγατών του ΑΣ, στο ΓΕΝ και ως Κυβερνήτης στο ΝΘΗ ΚΑΛΛΙΣΤΩ, με το οποίο συμμετείχε στην πρώτη αποστολή πλοίου μικρού εκπορίσματος του ΠΝ στον Περσικό Κόλπο. Είναι απόφοιτος της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών (2002). Επίσης κατέχει τους ακόλουθους μεταπτυχιακούς τίτλους σπουδών: LL.M in Public International Law από το University of London (2004), LL.M in Public International Law από το London School of Economics (2005), Μεταπτυχιακός Τίτλος στις Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγικές Σπουδές από το Πάντειο Πανεπιστήμιο (2009). Είναι υποψήφιος Διδάκτορας στο προαναφερθέν πανεπιστήμιο. Ο Πηχης Σέργης είναι νυμφευμένος με την Μαριάννα Μπακιρτζοπούλου και έχουν ένα τέκνο.

"Σύγκριση του Κραχ του Μεσοπολέμου με τη Σημερινή Οικονομική Κρίση"

Σεμινάριο του Εργού (Μ) Τριαντάφυλλου Γούδα
Σπουδαστή της 11ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

Εισαγωγή

Πρόλογος

Σήμερα βιώνουμε μία, παγκόσμιας κλίμακας, οικονομική κρίση, που η έναρξή της τοποθετείται το 2008 και διαρκεί ακόμη. Ωστόσο, όπως είναι γνωστό, δεν είναι η μοναδική στα παγκόσμια χρονικά. Οι κρίσεις γενικότερα στη διάρκεια των τελευταίων αιώνων διαδέχονται η μία την άλλη. Άλλοτε βέβαια ήταν οι κρίσεις διατροφής (ή κρίσεις παλαιού τύπου), αργότερα οι νομισματικές, που συνδέθηκαν με την έλλειψη αγαθών, τώρα οι χρηματοπιστωτικές. Γενικά, οι δημοσιονομικές κρίσεις που εκδηλώθηκαν με πτωχεύσεις ή αναδιαρθρώσεις δημοσίου και ιδιωτικού χρέους στους δύο τελευταίους αιώνες αριθμούν περισσότερες από δύο εκατοντάδες σε όλο τον κόσμο. Περισσότερο απ' όλες όμως έρχεται στην επικαιρότητα η χρηματιστηριακή κρίση του 1929, η οποία ήταν τεράστιας εμβέλειας, διάρκειας και διεθνούς αντίκτυπου.

Το χρηματιστηριακό κραχ του 1929 συμπίπτει χρονικά με την περίοδο του μεσοπολέμου, κατά την οποία το διεθνές οικονομικό σύστημα ήταν ιδιαίτερα εύθραυστο. Ακόμη και σήμερα υπάρχουν διάφορες θεωρίες για τους λόγους που το προκάλεσαν. Αυτές συνοψίζονται στις κυριότερες που εκφράζονται από¹:

- Τους υποστηρικτές των κλασικών οικονομικών: οι μονεταριστές, η αυστριακή σχολή και η νεοκλασική θεωρία, οι οποίοι επικεντρώνονται στις μακροοικονομικές επιπτώσεις, στο χρηματικό απόθεμα και στην προσφορά χρυσού, που στήριζε πολλά νομίσματα προτού γενικευθεί η κρίση, καθώς και στην άποψη ότι η αγορά έχει τη δυνατότητα να αυτορρυθμίζεται.
- Τις δομικές θεωρίες, πιο γνωστή από τις οποίες η Κεϋνσιανή και η σχολή των θεσμικών οικονομικών που τονίζουν την υποκατανάλωση και την υπερεπένδυση (οικονομική "φούσκα") και θεωρούν ότι πρέπει να υπάρξει ελεγχόμενη και ισορροπημένη λειτουργία της αγοράς.
- Τη μαρξιστική θεωρία, η οποία εστιάζεται σε αντιφάσεις του καπιταλισμού και στην έμφυτη ανισορροπία στη συσσώρευση του κεφαλαίου.

Σε κάθε περίπτωση το ερώτημα εστιάζεται στο κατά πόσο η κρίση εκείνη αλλά και η σημερινή, επρόκειτο για μία αποτυχία της ελεύθερης αγοράς ή για μία αποτυχία των κρατικών μηχανισμών να προλάβουν την κατάρρευση των Τραπεζών, τον επακόλουθο πανικό και τις περικοπές στα χρηματικά αποθέματα.

1. Πετσάλνικος, Φίλιππος. "Χαιρετισμός." Ημερίδα της Βουλής των Ελλήνων "Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009". Αθήνα: ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, 12 Νοέμβριος 2009.

Σκοπός

Σκοπός του άρθρου είναι να επισημανθούν οι ομοιότητες και οι διαφορές μεταξύ της σημερινής οικονομικής κρίσης και της κρίσης του 1929 ή "κραχ του Μεσοπολέμου". Το ενδιαφέρον θα εστιασθεί κυρίως στα αίτια και στα χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα, όπως ο βαθμός σφοδρότητας, η ταχύτητα διάδοσης, ο μηχανισμός διάδοσης και η ποσοτική μέτρηση του αντικτύπου. Επιπλέον θα καταγράψουμε τις επιπτώσεις των δύο κρίσεων στην ελληνική επικράτεια και θα συγκρίνουμε τους τρόπους αντιμετώπισης τότε και σήμερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Α"

Η Οικονομική Κρίση του 1929

Ιστορική Αναδρομή

Ένα πρωινό του 1929 ο Τζόζεφ Κένεντι, πατέρας του δολοφονηθέντος προέδρου Τζον Φ. Κένεντι, άκουσε με έκπληξη τον λούστρο που του γυάλιζε τα παπούτσια να του δίνει μια "εμπιστευτική πληροφορία" για το χρηματιστήριο. Ο Κένεντι σκέφτηκε: "Αν ο λούστρος μου γνωρίζει περισσότερα από εμένα, κάτι δεν πάει καλά στη χρηματιστηριακή αγορά". Την ίδια ημέρα πούλησε όλες τις μετοχές του και έτσι απέφυγε τη χρεοκοπία στο περίφημο κραχ που ακολούθησε λίγο αργότερα².

Το παραπάνω γεγονός ήταν ενδεικτικό του παροξυσμού που επικράτησε στο χρηματιστήριο της Ν. Υόρκης την περίοδο εκείνη. Η δεκαετία του '20 βρήκε την πόλη να ευημερεί και να διαθέτει ρευστό. Από το 1921 έως το 1929 ο Dow Jones εκτινάχθηκε από τις 60 μονάδες στις 400. Η επένδυση στο χρηματιστήριο έγινε σύντομα το αγαπημένο χόμπι των Αμερικανών. Οι επενδυτές έβαζαν υποθήκη τα σπίτια τους ή επένδυαν τις αποταμιεύσεις μιας ζωής σε "καυτές" μετοχές³.

Το Φθινόπωρο του 1929 άρχισαν οι πρώτες ανησυχίες από τους επενδυτές περί "φούσκας" των τιμών των μετοχών. Το κλίμα αβεβαιότητας εντάθηκε. Οι τιμές των μετοχών έπεφταν από τον Σεπτέμβριο, αλλά η πτώση τους άρχισε να γίνεται απότομη στις 18 Οκτωβρίου. Πραγματικός πανικός κατέλαβε τους επενδυτές στις 24 Οκτωβρίου, ημέρα κατά την οποία πωλήθηκαν περίπου 13 εκατ. μετοχές (αριθμός ρεκόρ για την εποχή). Ύστερα από εκείνη τη "Μαύρη Πέμπτη", ακολούθησαν μια "Μαύρη Δευτέρα" και μια "Μαύρη Τρίτη", κατά την οποία κινήθηκαν 16 εκατ. μετοχές και το χρηματιστήριο κατέρρευσε⁴.

Μετά το κραχ ο Dow Jones ανέκαμψε για λίγο στις αρχές του 1930, ξανακυλώνοντας στη συνέχεια στα χαμηλά του 1932. Η αγορά δεν επέστρεψε στα προ του 1929 επίπεδα πριν από τα τέλη του 1954 και στις 8 Ιουλίου 1932 βρισκόταν σε χαμηλότερο επίπεδο από το 1800.

2. Μποζανίνου, Τάνια. "Η ιστορία των κραχ." ΤΟ ΒΗΜΑ. 4 Φεβρουαρίου 2001. <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=130455> (πρόσβαση Δεκεμβρίου 17, 2013).

3. Καρακίρας, Δημήτριος. Pame.gr. 9 Σεπτέμβριος 2011. <http://www.pame.gr/istoria/oikonomiki-istoria/krax-1929-ameriki.html> (πρόσβαση Δεκεμβρίου 17, 2013).

4. Μποζανίνου, Τάνια. "Η ιστορία των κραχ." ΤΟ ΒΗΜΑ. 4 Φεβρουαρίου 2001. <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=130455> (πρόσβαση Δεκεμβρίου 17, 2013).

Μέσω του "κανόνα του χρυσού" η κρίση μεταδόθηκε και στην Ευρώπη, η οικονομία της οποίας, μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την αμερικανική οικονομία. Οι οικονομικοί δείκτες των κρατών επηρεάστηκαν άμεσα με παράλληλες επιπτώσεις στην πραγματική οικονομία.

Αίτια της Κρίσης

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή, η προσέγγιση των αιτιών της κρίσης, εξαρτάται από την θεωρητική οικονομική σχολή που τη μελετά. Ωστόσο κάποιες σταθερές είναι αδιαμφισβήτητες, ως προς τα φαινόμενα που προηγήθηκαν. Οι μεγαλύτερες διαφωνίες προκύπτουν στον τρόπο χειρισμού.

Την περίοδο εκείνη στα παγκόσμια οικονομικά επικρατούσε το *laissez-faire* ή φιλελευθερισμός⁶ και ένα έντονο κλίμα ευφορίας. Το γεγονός αυτό οδήγησε τους πιστωτικούς οργανισμούς να διαθέτουν "εύκολο" χρήμα στην αγορά, υπό μορφή δανεισμού, είτε για επενδύσεις, είτε για καταναλωτικές αγορές. Ο υπερδανεισμός όμως προκάλεσε ανησυχία σε οικονομικούς κύκλους, οι οποίοι άρχισαν να ρευστοποιούν μετοχές, με αποτέλεσμα να προκληθεί το κραχ του χρηματιστηρίου και αλυσιδωτά η απώλεια ρευστότητας στα νοικοκυριά, η απόσυρση καταθέσεων από τις τράπεζες, η πτώση τιμών, η αποθεματοποίηση προϊόντων, η απώλεια εισοδημάτων και η αδυναμία αποπληρωμής των δανείων και τελικά η κατάρρευση των τραπεζών. Η αλυσίδα αυτή των γεγονότων μεταβλήθηκε σε ένα φαύλο κύκλο.

Παράλληλα η Fed (Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ), είχε ως μόνη μέριμνά τη σταθερότητα των τιμών, προκειμένου να τιθασευτούν οι έντονες πληθωριστικές τάσεις που είχε προκαλέσει ο πόλεμος. Αυτό οδήγησε σε έντονη πτώση των τιμών που οδήγησε σε οικονομική καθίζηση. Η Fed, δεν προέβη σε καμία ενέργεια ενίσχυσης του τραπεζικού συστήματος για να αναχαιτίσει την κατάρρευση των τραπεζών και επέτρεψε στα χρηματικά αποθέματα να συρρικνωθούν κατά το ένα τρίτο μεταξύ 1929 και 1933⁷.

Παράλληλα, ο "κανόνας του χρυσού", που ρύθμιζε τις διεθνείς συναλλαγές αποτέλεσε το αίτιο μετάδοσης της κρίσης και στην Ευρώπη, η οποία είχε να αντιμετωπίσει και τις συνέπειες του Α' Παγκόσμιου Πολέμου. Σε ένα ασταθές χρηματοοικονομικό περιβάλλον, οι ΗΠΑ έπρεπε να χρηματοδοτούν τα ευρωπαϊκά χρέη, η Γαλλία επέλεξε να αποθεματοποιεί χρυσό, αντί για στερλίνες που ήταν το ισχυρό νόμισμα της εποχής, η Αγγλία αντιμετώπιζε συνεχώς πιέσεις ως προς την υπερτιμημένη στερλίνα και εγκαταλείφθηκαν εντελώς οι ιδέες για γερμανικές αποζημιώσεις⁸. Η έλλειψη ρευστότητας στις ΗΠΑ διατάραξε όλη αυτήν την αλυσίδα.

5. Οικονομικό σύστημα που ευνοεί την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων και το μικρότερο δυνατό παρεμβατισμό και έλεγχο από το κράτος. Κέντρο της οικονομικής δραστηριότητας αποτελεί η ιδιωτική πρωτοβουλία.

6. Νεγρεπόντη - Δελιβάνη, Μαρία. "Ομοιότητες των δύο μεγάλων κρίσεων - οικονομικές κρίσεις 1929-1933-2008." Στο Η φονική κρίση και η ελληνική τραγωδία, του/της Μαρία Νεγρεπόντη - Δελιβάνη, 31. Αθήνα : Λιβάνης, 2010.

7. Η κρίση του 1929, η ελληνική οικονομία και οι εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος για τα έτη 1928-1940. Μελέτη, Αθήνα: ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, 2009.

8. Σταθάκης, Γιώργος. "Η κρίση του 1929. Το άγιο δισκοπότηρο της οικονομικής επιστήμης." Ημερίδα της Βουλής των Ελλήνων "Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009". Αθήνα: ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, 12 Νοεμβρίου 2009.

Συνέπειες της Κρίσης

Στη μεγάλη ύφεση που ακολούθησε το κραχ η φτώχεια έγινε καθημερινότητα. Από το 1929 μέχρι το 1932, οι μετοχές στο Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης είχαν απολέσει το 73% της αξίας τους. Το 1930, εννέα εκατομμύρια λογαριασμοί αποταμιεύσεων εκμηδενίστηκαν και 85.000 επιχειρήσεις κήρυξαν πτώχευση. Μέχρι το 1932, οι άνεργοι έφθαναν τα 14 εκατομμύρια⁹.

Ανάλογα αποτελέσματα κοινωνικής εξαθλίωσης προκλήθηκαν σε ολόκληρο τον κόσμο. Η ανέχεια προκαλεί την οργή των πολιτών κατά των κυβερνήσεων, που τις θεωρούν υπεύθυνες για την κρίση: πορείες, διαδηλώσεις, συγκρούσεις ανέργων με την αστυνομία στους δρόμους, ήταν καθημερινό φαινόμενο για τις μεγάλες πόλεις της Ευρώπης και της Αμερικής¹⁰. Η οικονομική κρίση άρχισε να μετατρέπεται σε ιδεολογική.

A. Προϊόν
(εκατοστιαίες μονάδες)

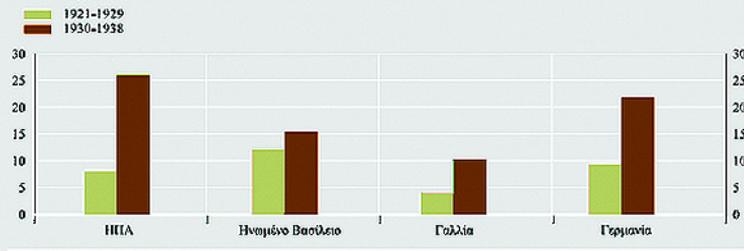

Πηγή: NBER Database και Mitchell (2007).

Σημειώσεις: Ετήσιος εκατοστιαίος ρυθμός μεταβολής. ΗΠΑ: ακαθάριστο εθνικό προϊόν σε σταθερές τιμές του 1929 (1921-1939). Ηνωμένο Βασίλειο: ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε σταθερές τιμές του 1938 (1921-1939). Γαλλία: ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε σταθερές τιμές της περιόδου 1905-1913 (1921-1938). Γερμανία: καθαρό εθνικό προϊόν σε σταθερές τιμές του 1913 (1925-1938).

Πίνακας 1

B. Ανεργία
(εκατοστιαίες μονάδες)

Πηγή: Eichengreen and Hattori (1988).

Σημείωση: Στη βιομηχανία, μέσα ποσοστά περιόδου.

Πίνακας 2

Όστοςο το κραχ του 1929 είχε, σύμφωνα με τον οικονομολόγο Τζον Κένεθ Γκάλμπρεϊθ, μια "θεραπευτική" επίπτωση: έμεινε με ξεχωριστό τρόπο στη μνήμη του κόσμου και οδήγησε σε μερικές θετικές μακροοικονομικές εξελίξεις

9. Ζολότα, Ζωρζέτ. "Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009 ." Η Καθημερινή, 31 Οκτώβριος 2009.

10. "ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ 1929." The Greek Lobby in Scandinavia. 28 Απρίλιος 2010. <http://ellinismossouidias.wordpress.com/2010/04/> (πρόσβαση Δεκέμβριος 30, 2013).

στις επόμενες δεκαετίες¹¹.

Καταρχήν το 1931 το Αμερικάνικο Κογκρέσο ψήφισε το νόμο Γκλας - Σίγκαλ του 1933, με τον οποίον διαχωρίστηκαν οι τράπεζες σε εμπορικές και επενδυτικές¹². Η παρέμβαση αυτή υπήρξε καθοριστική για τη σταθεροποίηση της παγκόσμιας οικονομίας τα επόμενα χρόνια, διασφαλίζοντας τη σιγουριά των καταθέσεων και η κατάργησή του συνετέλεσε στη σημερινή οικονομική κρίση, όπως θα δούμε παρακάτω.

Επιπλέον το 1932 ο Φραγκλίνος Ρούζβελτ, ο οποίος εφαρμόζει μία νέα πολιτική για την έξοδο από την οικονομική κρίση. Η νέα αυτή οικονομική πολιτική ονομάζεται Νιου Νητλ. Βασικός άξονας της πολιτικής του Ρούζβελτ ήταν να γίνει κατορθωτή η ανάκαμψη της οικονομίας με βιομηχανικές επενδύσεις. Αλλά επειδή κανένας δεν είχε χρήματα για να τα επενδύσει, θα έπρεπε το κράτος να αναλάβει τον ρόλο του επενδυτή για να πετύχει την αναθέρμανση της οικονομίας¹³.

Σε διεθνές επίπεδο η κρίση τερματίστηκε κυρίως λόγω του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ο οποίος οδήγησε σε πολεμική βιομηχανική ανάπτυξη, η οποία απορρόφησε την ανεργία. Εν τω μεταξύ στις περισσότερες χώρες η πολιτική τους ζώη πέρασε αναταραχές και σε ορισμένα κράτη, οι απελπισμένοι πολίτες στράφηκαν προς δημαγωγούς εθνικιστές, όπως τον Αδόλφο Χίτλερ. Το τέλος της κρίσης σηματοδότησε και το τέλος της πρώιμης εποχής της παγκοσμιοποίησης. Όλες οι χώρες στράφηκαν προς πολιτικές περιορισμού του διεθνούς εμπορίου και επιβολής δασμολογημένων διακινήσεων, αυστηρών ελέγχων στη διεθνή κίνηση των κεφαλαίων και στα συστήματα πληρωμών.

Η Οικονομική Κρίση του 1929 την Ελλάδα

Η "μαύρη Πέμπτη" της 24ης Οκτωβρίου 1929 πέρασε απαρατήρητη στην Ελλάδα. Ενώ η Γουόλ Στριτ φλεγόταν κι άρχιζαν να παίρνουν φωτιά άλλα χρηματιστήρια, το ελληνικό για αρκετό καιρό παρουσίαζε μικροδιακυμάνσεις, κυρίως λόγω κυβερνητικής αστάθειας της Γαλλίας. Στο μείζον ερώτημα αν υπάρχει ή όχι οικονομική κρίση και όσα συμβαίνουν διεθνώς θα έφταναν στη χώρα μας, η κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου απάντησε αρνητικά¹⁴.

Η υποτίμηση των αξιών άρχισε να γίνεται αντιληπτή στα μέσα του 1930, συνεχίστηκε και μέχρι τον Αύγουστο του 1931. Ο πανικός καταλαμβάνει το ελληνικό πιστωτικό σύστημα από τις 21 έως τις 26 Σεπτεμβρίου 1931, όταν αποφασίζεται η αποσύνδεση της αγγλικής λίρας από τον "χρυσό κανόνα" και αίρεται η μετατρεψιμότητα της δραχμής σε χρυσό. Μέσα σε έξι μέρες η Τράπεζα της Ελλάδος έχασε συνάλλαγμα συνολικής αξίας 3,6 εκατ. δολαρίων.

11. Μποζανίνου, Τάνια. "Η ιστορία των κραχ." ΤΟ ΒΗΜΑ. 4 Φεβρουαρίου 2001. <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=130455> (πρόσβαση Δεκεμβρίου 17, 2013).

12. "Η Χρηματιστηριακή κρίση του 1929." Σαν Σήμερα.gr. <http://www.sansimera.gr/articles/182> (πρόσβαση Δεκέμβριος 30, 2013).

13. "ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ 1929." The Greek Lobby in Scandinavia. 28 Απρίλιος 2010. <http://ellinismossouidias.wordpress.com/2010/04/2881/> (πρόσβαση Δεκέμβριος 30, 2013).

14. Κατσιμαρδός, Τ. "Οι "μαύρες μέρες" του 1929-1933." ΕΘΝΟΣ.gr. 4 Φεβρουάριος 2010. <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22733&subid=2&pubid=1738639> (πρόσβαση Δεκέμβριος 30, 2013).

Αλλά η κρίση άρχισε να παίρνει εκρηκτικές διαστάσεις όταν κλείνουν οι στρόφιγγες του εξωτερικού δανεισμού. Οι οικονομικοί σχεδιασμοί της κυβέρνησης και τα μεγάλα παραγωγικά έργα στη Μακεδονία, τη Θεσσαλία κ.α., που βασίζονταν στον δανεισμό και αναμένονταν να αποδώσουν στο μέλλον, στοιχειώθηκαν. Η τραγωδία αρχίζει όταν πολλές χώρες εγκαταλείψαν τον "κανόνα του χρυσού". Ένα μόνο στοιχείο είναι πολύ χαρακτηριστικό: τα αποθέματα σε χρυσό και συνάλλαγμα στην ΤτΕ το 1928 ήταν της τάξης των 4,3 δισ. δραχμών και τον Μάιο του 1932 μόλις 176 εκ.

Στην πραγματική οικονομία η ανεργία κάλπαζε, η αξία της εργασίας μειώθηκε δραματικά. Από τις στατιστικές προκύπτει ότι οι μισθωτοί βρίσκονταν στο όριο της επιβίωσης σε όλη την ευρύτερη περίοδο. Επισήμως η ανεργία από τις 75.000 το 1928 εκτοξεύτηκε στις 237.000 το 1932. Οι τιμές καταναλωτή υπερδιπλασιάστηκαν, ενώ οι μισθοί παρακολουθούσαν την κατακόρυφη άνοδο από πολύ μακριά.

Επιπλέον την περίοδο μετά το δράμα της μικρασιατικής καταστροφής και τους 1,5 εκατ. πρόσφυγες, η φτώχεια ήταν ενδημικό φαινόμενο. Η πείνα από ατομικό έγινε κοινωνικό φαινόμενο. Η κατάσταση πυροδότησε δυναμικές κινητοποιήσεις και το κράτος και οι εργοδότες κατέφυγαν στον αυταρχισμό, στην αστυνομοκρατία και τη στρατοκρατία. Σε πολιτικό επίπεδο, οι πολιτικές επιπτώσεις της κρίσης ήταν η ήττα του Βενιζέλου και η χρεοκοπία δικομματισμού της εποχής (Φιλελεύθεροι - Λαϊκοί) και η αδυναμία κυβερνητικής αυτοδυναμίας. Η κατάληξη ήταν η επιβολή της βασιλομεταξικής δικτατορίας της 4ης Αυγούστου 1936¹⁵.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Β"

Η Σημερινή Οικονομική Κρίση

Ιστορική Αναδρομή

Στο κατώφλι του 21ου αιώνα η διεθνής οικονομία γνώρισε υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης, την πλήρη τιθάσευση του πληθωρισμού και την κυριαρχία των δυνάμεων της παγκοσμιοποίησης. Το φθηνό χρήμα που είχε κατακλύσει την αγορά λόγω των χαμηλών επιτοκίων από την περίοδο του 2001, οδήγησε τις τράπεζες να επιδίδονταν σε μία πρωτοφανή σύναψη επισφαλών δανείων, πολλά από τα οποία ήταν τα λεγόμενα "no income, no job, no assets loans" ή εν συντομία ninja loans.

Οι επενδυτικές τράπεζες της Γουόλ Στριτ ανέπτυξαν μια ποικιλία νέων τεχνικών και σύνθετων προϊόντων, για να μεταθέσουν τους πιστωτικούς κινδύνους σε άλλους επενδυτές, όπως στα συνταξιοδοτικά ταμεία και στα αμοιβαία κεφάλαια που διψούσαν για μεγαλύτερες αποδόσεις¹⁶.

Η πρώτη "φούσκα" έσπασε στην αγορά κατοικιών στις ΗΠΑ το καλοκαίρι του 2007. Σε μεγάλο βαθμό, οι κατοικίες αυτές είχαν αγοραστεί με ενυπόθηκα

15. Κατσιμαρδός, Τ. "Οι "μαύρες μέρες" του 1929-1933." ΕΘΝΟΣ.gr. 4 Φεβρουάριος 2010. <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22733&subid=2&pubid=1738639> (πρόσβαση Δεκέμβριος 30, 2013).

16. Πασχαλίδου, Δήμητρα. " Η οικονομική κρίση του τότε (1929-1932) και του σήμερα (2008-2010): αιτίες και συνέπειες. Διπλωματική Εργασία, Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2011.

δάνεια μεγάλης επισφάλειας και ρίσκου. Αργότερα ακολούθησαν φούσκες σε αγορές των πιο σύνθετων προϊόντων.

Στο πλαίσιο αυτό, οι Αρχές των Ηνωμένων Πολιτειών, αφού διέσωσαν πρώτα ορισμένες τράπεζες, έκριναν κατόπιν σκόπιμο ότι δεν θα ήταν πρόβλημα να αφήσουν την Lehman Brothers να καταρρεύσει για παραδειγματισμό πειθαρχίας και ευθύνης των μετόχων και πιστωτών. Η τέταρτη, όμως σε μέγεθος τράπεζα των ΗΠΑ, είχε \$ 600 δισεκ. υποχρεώσεις στις κεφαλαιαγορές σε χιλιάδες επενδυτές σε όλο τον κόσμο, συμμετείχε ως μέλος σε 30 διεθνή συστήματα πληρωμών, διακανονισμού και φύλαξης τίτλων και είχε συνάψει 900.000 συμβάσεις παραγώγων με τρίτους, αξίας τρισεκατ. δολαρίων, κυρίως με διεθνείς τράπεζες και θεσμικούς επενδυτές. Αποτέλεσμα, η πτώχευσή της δημιούργησε αμέσως παγκόσμιο χάος, με την επικράτηση της ψυχολογίας του ποια θα είναι η επόμενη τράπεζα στη λίστα της κατάρρευσης, εξέλιξη που μετέφερε με ταχύτητα φωτός την κρίση σε όλες τις κεφαλαιαγορές παγκοσμίως¹⁷.

Ο πανικός, που προκλήθηκε από την πτώχευση της Lehman Brothers, οδήγησε αμέσως το παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα σε τεράστια κρίση ρευστότητας. Ταυτόχρονα, παρατηρήθηκε κάθετη μείωση των χρηματοδοτήσεων της οικονομίας και του παγκόσμιου εμπορίου στην προσπάθεια αντιμετώπισης της κρίσης ρευστότητας. Οι επιχειρήσεις νιώθοντας την ανασφάλεια προχώρησαν σε απότομη και δραστική μείωση των αποθεμάτων, απολύσεις προσωπικού και μειώσεις κόστους και παραγωγής, με αποτέλεσμα η ανεργία να καλπάζει σε σύντομο χρονικό διάστημα. Έτσι, η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, μετατράπηκε ταχύτατα σε παγκόσμια ύφεση.

Η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση που ξέσπασε το 2008 μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers "φύτεψε" στην ουσία τον σπόρο για τη κρίση κρατικού χρέους, της οποίας ο πιο λεπτός κρίκος ήταν η Ελλάδα, ενώ ακολούθησαν Ιρλανδία και Πορτογαλία¹⁸.

Τα Αίτια της Κρίσης

Η πτώχευση της Lehman Brothers, η μη διάσωσή της και η εν τέλει κατάρρευσή της ήταν η αφορμή και όχι το αίτιο της πιστωτικής κρίσης και οικονομικής δυσπραγίας. Ειδικότερα, η απαρχή της κρίσης αναζητείται στη συνισταμένη πολλών παραγόντων, όπως:

- Πρώτον, στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα είχαν συσσωρευτεί σημαντικές μακροοικονομικές ανισορροπίες. "Η παγκόσμια υπερπροσφορά (global glut) αποταμίευσης κυρίως από την Ασία και το αμερικανικό έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών" δημιούργησαν συνθήκες υπερβάλλουσας ρευστότητας οι οποίες οδήγησαν σε χαμηλά επιτόκια χορηγήσεων και ταχεία άνοδο

17. Καραμούζης, Νίκος. "Τα αίτια της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης και ο ρόλος του ελληνικού τραπεζικού συστήματος." Εισηγήσεις της Ημερίδας " Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009". Αθήνα: ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, 12 Νοέμβριος 2009.

18. Νικήτας, Στέφανος. "Όταν άρχισε η κρίση: Η κατάρρευση της Lehman Brothers." news247.gr. 13 Σεπτέμβριος 2013. http://news247.gr/leidiseis/afieromata/otan_arxise_h_krish_h_katarreysh_ths_lehman_brothers.2409495.html (πρόσβαση Δεκέμβριος 30, 2013).

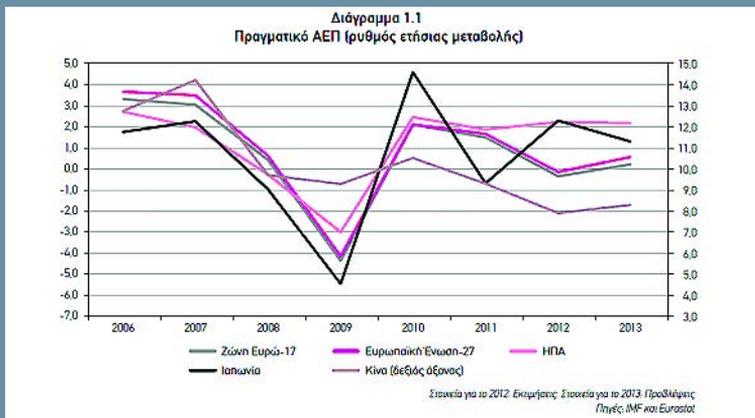
των τιμών των χρηματιστηριακών αξιών, που δεν άφησε ανεπηρέαστη την αγορά ακινήτων.

- Δεύτερον, σημαντικές διαρθρωτικές μεταβολές, όπως η απελευθέρωση των αγορών στη δεκαετία του 1990 και τα νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα, εξασθένισαν τη διαδικασία της διαχείρισης κινδύνων και αύξησαν το βαθμό ανασφάλειας. Στην περίπτωση των ΗΠΑ, οι εξελίξεις αυτές διευκολύνθηκαν από το γεγονός ότι στα τέλη του 1999 είχε καταργηθεί (με το νόμο Gramm-Leach-Bliley) η από το 1933 διάκριση μεταξύ εμπορικών και επενδυτικών τραπεζών.
- Τρίτον, η κρίση ανέδειξε σοβαρές ατέλειες του συστήματος εποπτείας. Συγκεκριμένα, αποκάλυψε σοβαρά προβλήματα επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των εποπτικών αρχών, τόσο σε διασυνοριακό επίπεδο όσο και μέσα σε κάθε χώρα. Η εποπτεία γινόταν στη δράση της κάθε τράπεζας και όχι μακροοικονομικά στις συστημικές επιπτώσεις των συνδυασμένων δράσεων των τραπεζών¹⁹.
- Τέταρτον, τόσο οι μέτοχοι όσο και τα διευθυντικά στελέχη κυριαρχούνταν ως επί το πλείστον από κίνητρα υψηλών βραχυπρόθεσμων ανταμοιβών και από αδιαφορία τους για τη μακροχρόνια απόδοση των επιλογών τους, οπότε απέτυχαν να εκτιμήσουν ρεαλιστικά το είδος και το μέγεθος των κινδύνων που αναλάμβαναν. Από τη άλλη πλευρά, ο επιμερισμός του κινδύνου σε όλο το τραπεζικό σύστημα δημιουργούσε την ψευδαίσθηση του περιορισμού του.
- Πέμπτον, οι εταιρίες αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας, οι οποίες, ελλείψει ιστορικής πληροφόρησης, βαθμολογούσαν τα νέα και πολυσύνθετα παράγωγα προϊόντα εξομοιώνοντάς τα με τα κρατικά ομόλογα υψηλής διαβάθμισης, με συνέπεια οι επενδυτές να υποεκτιμούν και να υποτιμολογούν τον κίνδυνο των προϊόντων αυτών.

Οι Συνέπειες της Κρίσης

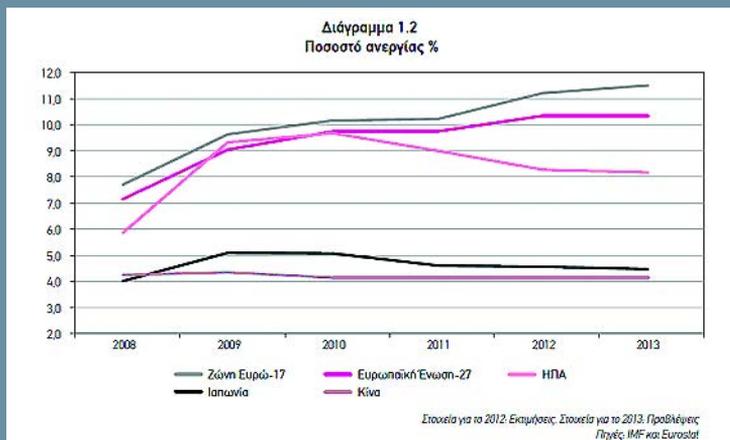
Παρά το γεγονός ότι το συνολικό κόστος της κρίσης, λόγω της μείωσης του ΑΕΠ και οι άμεσες ζημιές θα χρειαστούν χρόνια για να μαθευτούν, είναι ήδη σαφές ότι η παγκόσμια οικονομία έχει υποστεί τεράστιες ζημιές. Το 2008 και το πρώτο εξάμηνο του 2009 αφανίστηκαν 28,2 τρισεκατομμύρια \$ του παγκόσμιου πλούτου. Το κόστος της διαχείρισης της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, από το δεύτερο εξάμηνο του 2009 ήταν περίπου 11,9 τρισεκατομμύρια δολάρια. Ανέρχεται περίπου στις 20 τοις εκατό των συνολικών ετήσιων εκροών του κόσμου και η πλειοψηφία των οποίων είναι για τη στήριξη της ρευστότητας των κεντρικών τραπεζών για τους οικονομικούς τομείς τους. Το συνδυασμένο έλλειμμα του προϋπολογισμού των χωρών που απαρτίζουν την G20 εκτιμάται ως 10,2 τοις εκατό του ΑΕΠ το 2009, το μεγαλύτερο μετά το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Ως αποτέλεσμα, οι φορολογούμενοι ενδέχεται να κληθούν να πληρώσουν δυο φορές, μια φορά για τις διασώσεις και στη συνέχεια για το χρέος και να αντιμετωπίσουν την περικοπή των δημόσιων και κοινωνικών υπηρεσιών.

19. Προβόπουλος, Γεώργιος. "Οι δύο παγκόσμιες κρίσεις (του 1929 και η σημερινή) και η ελληνική οικονομία: μερικές κρίσιμες -και χρήσιμες- συγκρίσεις." Εισηγήσεις της Ημερίδας "Η κρίση του 1929 και η κρίση του 2009". Αθήνα: ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, 12 Νοέμβριος 2009.

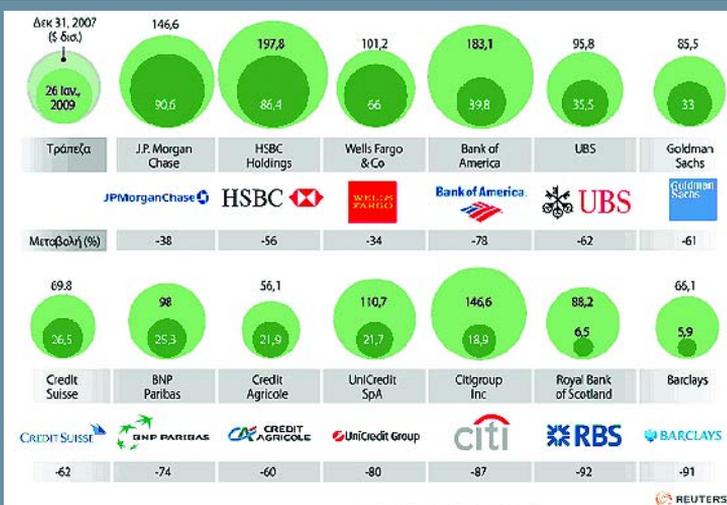
Πίνακας 3

Άλλη έρευνα αναφέρει, ότι στο διάστημα 19 μηνών, από Ιούλιο 2007 έως Φεβρουάριο 2009, ένα επιλεγμένο δείγμα μεγάλων τραπεζών στις ΗΠΑ, στη Δυτική Ευρώπη και την περιοχή του Ειρηνικού αναφέρει απώλειες \$3.000 δισεκατομμύρια από την κεφαλαιοποίηση. Οι ευρωπαϊκές τράπεζες χτυπήθηκαν περισσότερο και οι αμερικανικές τράπεζες ήταν οι επόμενες. Ο μεγαλύτερος όγκος των απωλειών εμφανίστηκε μετά την αποτυχία της Lehman Brothers.

Πίνακας 4

Πέρα από το κόστος της κρίσης και των συνεπειών της υπάρχει ένα ιδιαίτερα σημαντικό πρόβλημα μακροπρόθεσμα, η παγκόσμια κρίση απασχόλησης με συνέπεια την μακροπρόθεσμη ανάπτυξη χωρίς θέσεις εργασίας. Οι εργασίες πάνω από 40 εκατομμυρίων ανθρώπων έχουν χαθεί. Οι περισσότεροι από αυτούς έγιναν άνεργοι, κάποιοι από αυτούς μπήκαν στην κατηγορία της προσωρινής απασχόλησης. Αυτή είναι ίσως η πιο επικίνδυνη κοινωνική συνέπεια της κρίσης, επιβαρύνοντας επίσης τη φτώχεια και τις ανισότητες.

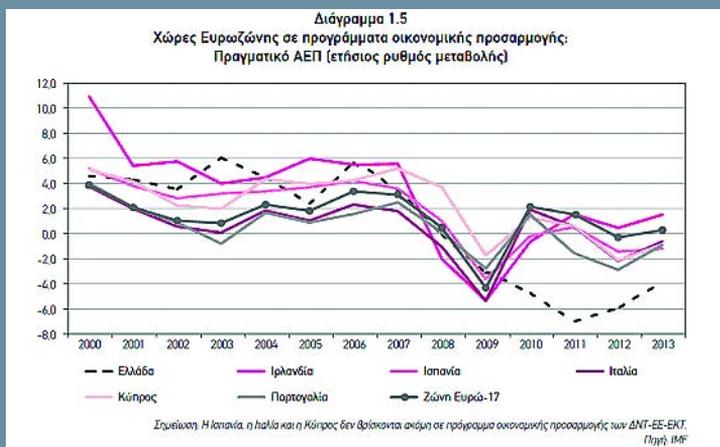

Πίνακας 5

Το θέμα είναι ότι οι ισχνές αυξήσεις του ΑΕΠ που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η κρίση τελειώνει, δεν απαντούν στο ερώτημα εάν η κρίση θα επιφέρει μια οικονομική υποβάθμιση, περισσότερο ή λιγότερο μια στάσιμη περίοδο στην οικονομία, που χαρακτηρίζεται από αύξηση της ανεργίας, σημαντική και διαρκή ανεργία, αργή αύξηση στη ζήτηση των καταναλωτών.

Η Σημερινή Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

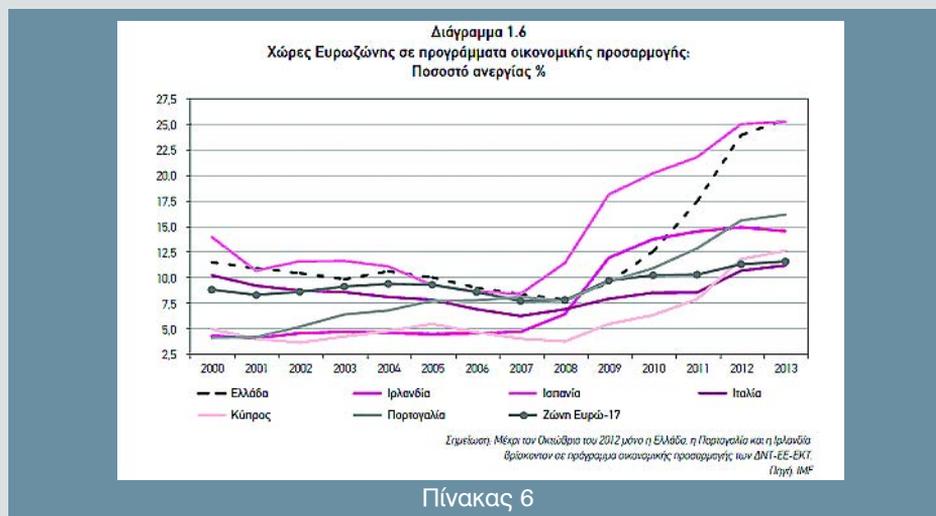
Η ελληνική οικονομία του 2009 είναι κυρίως μια οικονομία υπηρεσιών, τόσο παραδοσιακών, όπως ο τουρισμός και η ναυτιλία, όσο και πιο σύγχρονων, όπως οι τηλεπικοινωνίες και οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Με την υιοθέτηση του ευρώ, δεν υπάρχει πια εθνική πολιτική συναλλαγματικής ισοτιμίας. Η εισροή κεφαλαίων υποστηρίζεται και από τους πόρους των Διαρθρωτικών Ταμείων της ΕΕ, ενώ ο γεωργικός τομέας ενισχύεται από την

Πίνακας 6

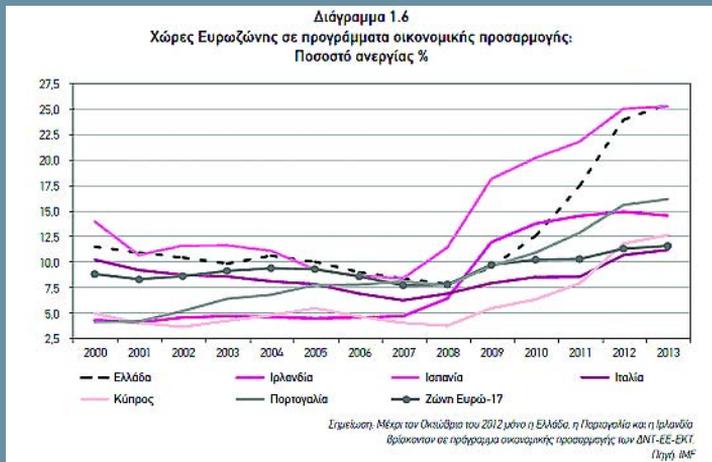
Κοινή Αγροτική Πολιτική. Ωστόσο, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών παραμένει -όπως και στη δεκαετία του 1930- βασικό πρόβλημα, που δεν είναι πια δυνατό να αντιμετωπιστεί με υποτίμηση της δραχμής. Αντιθέτως, το πρόβλημα αυτό απαιτεί πολιτική διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, που θα διευρύνουν την παραγωγική βάση και θα προωθήσουν την εξωστρέφεια της οικονομίας. Οι δημοσιονομικές εξελίξεις κρίνονται επίσης καθημερινά στις διεθνείς αγορές, οι οποίες διαμορφώνουν τη διαφορά αποδόσεων μεταξύ των κρατικών ομολόγων της Ελλάδος και εκείνων των άλλων χωρών και τελικά καθορίζουν το κόστος δανεισμού του Δημοσίου και διαμορφώνουν το έλλειμμα και το χρέος.

Πλήγμα έχουν δεχθεί ο κατασκευαστικός τομέας, το λιανικό εμπόριο, η αγορά εργασίας και ο τουρισμός. Οι παθογένειες εξάλλου της ελληνικής οικονομίας, όπως το δημόσιο έλλειμμα και χρέος, καθιστούν το πρόβλημα οξύτερο. Τελικός αποδέκτης των παραπάνω είναι ο Έλληνας φορολογούμενος, ο οποίος αδυνατεί να αντεπεξέλθει στα οικονομικά βάρη, βλέπει συνεχώς την αγοραστική του δύναμη να περιορίζεται και το εισόδημά του να συρρικνώνεται.

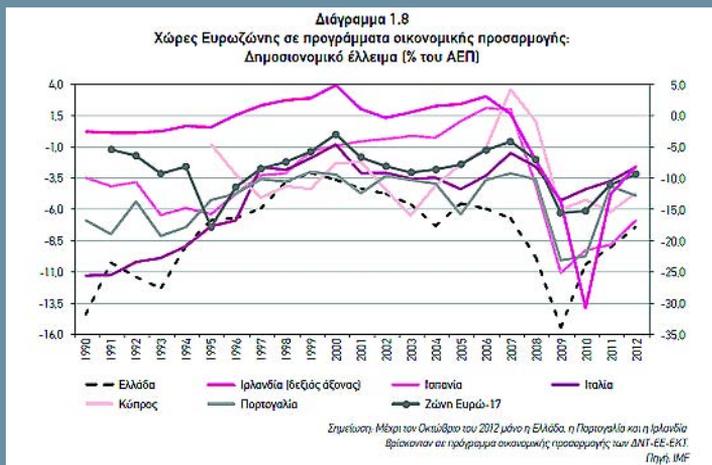
Όλοι γνωρίζουμε ότι η χώρα μας βρίσκεται αντιμέτωπη με μια σοβαρή οικονομική δυσπραγία, μια σημαντική απώλεια ανταγωνιστικότητας και μια πρωτοφανή δημοσιονομική εκτροπή. Η διεθνής κρίση ανέδειξε τα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και τις αδυναμίες του τρέχοντος αναπτυξιακού προτύπου, που στηρίχθηκε κυρίως στην τόνωση της εγχώριας ιδιωτικής και δημόσιας κατανάλωσης και των κατοικιών, στην πλούσια τραπεζική χρηματοδότηση και στις αυξήσεις των πραγματικών μισθών, χωρίς αντίκρισμα στην παραγωγικότητα²⁰.

20. Καραμούζης, Νίκος. "Τα αίτια της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης και ο ρόλος του ελληνικού τραπεζικού συστήματος." Εισηγήσεις της Ημερίδας " Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009". Αθήνα: ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, 12 Νοέμβριος 2009.

Πίνακας 7

Οι επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα και την απασχόληση είναι σημαντικές, αλλά -όπως και το 1929- όχι τόσο μεγάλες όσο σε άλλες χώρες. Οι επιπτώσεις στα δημόσια οικονομικά είναι πολύ μεγαλύτερες, αλλά στην πραγματικότητα μόνο κατά ένα μέρος είναι γνήσιες επιπτώσεις της κρίσης, καθώς κατά τα άλλα αντανακλούν χρόνιες παθογένειες στο σύστημα κατάρτισης του κρατικού προϋπολογισμού και στους μηχανισμούς ελέγχου των δαπανών και είσπραξης των φόρων²¹.

Πίνακας 8

21. Προβόπουλος, Γεώργιος. "Οι δύο παγκόσμιες κρίσεις (του 1929 και η σημερινή) και η ελληνική οικονομία: μερικές κρίσιμες -και χρήσιμες- συγκρίσεις." Εισηγήσεις της Ημερίδας "Η κρίση του 1929 και η κρίση του 2009", Αθήνα: ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, 12 Νοέμβριος 2009.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Γ"

Ομοιότητες και Διαφορές των Δύο Μεγάλων Οικονομικών Κρίσεων

Ομοιότητες των Δύο Κρίσεων

Οι ομοιότητες ανάμεσα στις δύο κρίσεις αποκαλύπτονται πλήρως εάν συνδεθούν με το οιονεί σύστημα που επικρατούσε, πριν από το ξέσπασμά τους και είναι γνωστό είτε ως *laissez-faire*, *laissez-passer*, είτε ως νεοφιλελευθερισμός. Οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν πριν τις κρίσεις χαρακτηρίστηκαν από τουλάχιστον μία δεκαετία ευφορίας και ανάπτυξης για τον λεγόμενο προηγμένο κόσμο.

Η κρίση του 2008-2009, όπως και η κρίση του μεσοπολέμου, προήλθε από τον πυρήνα των ανεπτυγμένων οικονομιών. Και οι δύο κρίσεις εκδηλώθηκαν ως τοπικές κρίσεις στις ΗΠΑ και μεταδόθηκαν γρήγορα στην παγκόσμια οικονομία. Ενώ τη δεκαετία του 1930 ήταν ο κανόνας χρυσού που εν τέλει έδρασε ως μηχανισμός μετάδοσης της ύφεσης από χώρα σε χώρα, το 2008 ήταν η "οικονομική απληστία" των επενδυτών και των τραπεζών, σε συνδυασμό με τις διασυστορικές αλληλεξαρτήσεις και αλληλοσυνδέσεις των χρηματοπιστωτικών αγορών, που δημιούργησε η παγκοσμιοποίηση. Αν και η υφεσιακή διαταραχή του μεσοπολέμου ήταν πολύ εντονότερη, ορισμένες επιπτώσεις ήταν παρόμοιες, π.χ. η άμεση και μαζική ρευστοποίηση τίτλων, η διακράτηση ρευστών διαθεσίμων και η πιστωτική ασφυξία²².

Μπορούμε να πούμε ότι η κατάρρευση του 1929 ξεκίνησε ως ήπια οικονομική ύφεση, μετεξελιχθηκε σε σημαντική χρηματιστηριακή κρίση, κατέληξε και σε τραπεζική και, τελικά, οδηγηθήκαμε συνολικά στη μεγάλη οικονομική καταστροφή. Η κρίση του 2007 ξεκίνησε από το χρηματοπιστωτικό τομέα των ΗΠΑ, μετατράπηκε ταχύτατα σε διεθνή κρίση κεφαλαιαγορών, για να καταλήξει σε σημαντική παγκόσμια οικονομική ύφεση²³.

Στη χώρα μας άργησαν απελπιστικά πολιτικοί και οικονομολόγοι να αντιληφθούν ότι η παλιά διεθνής οικονομική τάξη είχε ανατραπεί. Έμειναν καθηλωμένοι σε οικονομικές αρχές του φιλελευθερισμού. Δηλαδή της κυρίαρχης τότε "ορθοδόξου οικονομίας" που κατέρρευε. Ίσως αυτή να είναι και η μεγαλύτερη ομοιότητα μεταξύ της κρίσης του 1929-1933 και των ημερών μας, σε κυβερνητικό επίπεδο²⁴.

Διαφορές των Δύο Κρίσεων

Το πρώτο στοιχείο που διαφοροποιεί τη σημερινή κρίση από αυτήν του 1929 είναι η οικονομική πολιτική που εφαρμόστηκε. Από τις αντιδράσεις των

22. "Το κράχ του 29 και η σημερινή κρίση: Περισσότερες οι διαφορές παρά οι ομοιότητες." ΚΕΡΔΟΣ.gr. <http://www.kerdos.gr/oldarticles.aspx?artid=1125415> (πρόσβαση Δεκέμβριος 30, 2013).

23. Καραμούζης, Νίκος, "Τα αίτια της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης και ο ρόλος του ελληνικού τραπεζικού συστήματος." Εισηγήσεις της Ημερίδας "Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009". Αθήνα: ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, 12 Νοέμβριος 2009.

24. Κατσιμαρδός, Τ. "Οι "μαύρες μέρες" του 1929-1933." ΕΘΝΟΣ.gr. 4 Φεβρουάριος 2010. <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22733&subid=2&pubid=1738639>

νομισματικών και δημοσιονομικών αρχών παγκοσμίως φαίνεται ότι το δίδαγμα της κρίσης του 1929 έγινε απόλυτα κατανοητό. Έτσι σήμερα παρενέβησαν και διέσωσαν οικονομικές δομές που μπορούσαν να προκαλέσουν οικονομική κατάρρευση.

Το δεύτερο στοιχείο που υποδηλώνει τη μεγάλη διαφορά μεταξύ των δύο κρίσεων είναι ότι το μέγεθος των κρατών (δημόσιες δαπάνες και φόροι) είναι σήμερα πολύ μεγαλύτερο. Για παράδειγμα, το μέγεθος του αμερικανικού κράτους το 1929 ήταν 10%, ενώ σήμερα υπερβαίνει το 30%. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει ένας "αυτόματος σταθεροποιητής", ο οποίος λειτουργεί μέσω της μεταβολής των κρατικών εσόδων και δαπανών.

Το τρίτο στοιχείο το οποίο δείχνει τη διαφορά μεταξύ της σημερινής κρίσης και αυτής του 1929, καθώς και το κατά πόσο η σημερινή κρίση μας επιβαρύνει με επιπλέον έναν κίνδυνο είναι η διείσδυση της χρηματοπιστωτικής δραστηριότητας στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Το ποσοστό των νοικοκυριών που έχει σήμερα πρόσβαση σε πιστώσεις είναι πολύ μεγαλύτερο από αυτό της δεκαετίας του 1930. Σχεδόν κάθε άτομο στις δυτικές κοινωνίες έχει μία πιστωτική κάρτα. Η σύμπλεξη της χρηματοπιστωτικής και της πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας είναι σήμερα πολύ μεγαλύτερη²⁵.

Συμπεράσματα και Επίλογος

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι οι οικονομικές κρίσεις εμφανίζονται με συχνότητα στην παγκόσμια σκηνή με διαφορετικές μορφές, συνδεδεμένες πάντα με το κυρίαρχο μέσω συναλλαγών κατά περίοδο. Μέχρι το 19ο αιώνα προκαλούνταν από ελλείψεις προϊόντων και αγαθών, ενώ τους δύο τελευταίους αιώνες προκαλείται από τις διαταραχές που παρουσιάζονται στη διακίνηση του χρήματος και των άυλων τίτλων.

Σε κάθε περίπτωση εκτιμάται ότι είναι συνυφασμένες με την ανθρώπινη φύση. Με δεδομένες τις αδυναμίες της ανθρώπινης ιδιοσυγκρασίας, σε οποιοδήποτε κοινωνικοοικονομικό σύστημα, πάντα θα υπάρχουν αδυναμίες σε αυτό το σύστημα, τις οποίες επιτήδριοι θα προσπαθούν να εκμεταλλευτούν είτε προς ίδιο όφελος, είτε εξυπηρετώντας ομάδες συμφερόντων και πάντα οι συντεταγμένες κοινωνίες θα προσπαθούν να αντιμετωπίσουν αυτές τις απειλές διορθώνοντας τις ατέλειες του συστήματος, μέχρις ότου κάποιοι διαγνώσουν νέες ατέλειες ξεκινώντας έναν νέο κύκλο ανταγωνισμού.

Ωστόσο προκειμένου να μετριάζονται οι επιπτώσεις τέτοιων κρίσεων θα πρέπει να υπάρχει ένα πλαίσιο λειτουργίας της οικονομικής ζωής που να εξασφαλίζει ισορροπία και έλεγχο σε όλους τους παράγοντες που λειτουργούν στη δημόσια ζωή.

Στην παρούσα φάση για να ξεπερασθεί η παρούσα κρίση διαφαίνεται ότι θα πρέπει να υπάρξει:

- Ένα αντικειμενικό, διαφανές και δίκαιο ρυθμιστικό θεσμικό πλαίσιο στο οποίο θα λειτουργεί η χρηματοπιστωτική αγορά:

(πρόσβαση Δεκέμβριος 30, 2013).

25. Σιδηρόπουλος, Μωϋσής. "Τι μάθαμε από την κρίση του 1929 για τη διαχείριση της σημερινής; ." ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ. 19 Οκτώβριος 2008. <http://www.makthes.gr/news/opinions/26646/> (πρόσβαση Ιανουάριος 3, 2014).

- Σταθερότητα στο τραπεζικό σύστημα·
- Στήριξη του εισοδήματος των οικονομικά ασθενέστερων πολιτών με στοχευμένες εισοδηματικές ενισχύσεις·
- Δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης μέσω της αξιοποίησης κοινοτικών αναπτυξιακών προγραμμάτων και απορρόφησης κονδυλίων του ΕΣΠΑ.
- Κοινωνικές δαπάνες για την αντιμετώπιση της ανεργίας και τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής·
- Αποτελεσματική διαχείριση των δημοσίων οικονομικών, με περιστολή των δαπανών. Έμφαση πρέπει να δοθεί στη δημιουργία ενός δίκαιου φορολογικού συστήματος που θα αναδιανείμει τον πλούτο προς όφελος των χαμηλών και μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων.

Βιβλιογραφία

Simai, Mihaly. "Το φόντο, τα χαρακτηριστικά και οι συνέπειες της τρέχουσας παγκόσμιας κρίσης και η μετάβαση στον κόσμο μετά την κρίση. (Μετέφρασε η Μαρία Κουτουλάκου)." *Delkelet-Europa - South-East Europe International Relations Quarterly*, 2010: 1-11.

Ζολότα, Ζωρζέτ. "Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009 ." *Η Καθημερινή*, 31 Οκτώβριος 2009.

Η κρίση του 1929, η ελληνική οικονομία και οι εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος για τα έτη 1928-1940. Μελέτη, Αθήνα: ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, 2009.

"Η Χρηματοπιστηριακή κρίση του 1929." *Σαν Σήμερα.gr*. <http://www.sansimera.gr/articles/182> (πρόσβαση Δεκέμβριος 30, 2013).

"ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ 1929." *The Greek Lobby in Scandinavia*. 28 Απρίλιος 2010. <http://ellinismossouidias.wordpress.com/2010/04/28/> (πρόσβαση Δεκέμβριος 30, 2013).

Καρακίρας, Δημήτριος. *Pame.gr*. 9 Σεπτέμβριος 2011. <http://www.pame.gr/istoria/oikonomiki-istoria/krax-1929-ameriki.html> (πρόσβαση Δεκέμβριος 17, 2013).

Καραμούζης, Νίκος. "Τα αίτια της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης και ο ρόλος του ελληνικού τραπεζικού συστήματος." *Εισηγήσεις της Ημερίδας "Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009"*. Αθήνα: ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, 12 Νοέμβριος 2009.

Κατσιμαρδός, Τ. "Οι "μαύρες μέρες" του 1929-1933." *ΕΘΝΟΣ.gr*. 4 Φεβρουάριος 2010. <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22733&subid=2&rubid=1738639> (πρόσβαση Δεκέμβριος 30, 2013).

Κολλίντζας, Τρύφων, και Μιχάλης Ψαλιδόπουλος. "Οι κρίσεις του 1929 και του 2008 και οι πολιτικές αντιμετώπισής τους." *Εισηγήσεις της Ημερίδας "Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009"*. Αθήνα: ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, 12 Νοέμβριος 2009.

Κωστής, Κώστας. "Η Κρίση του 1929 στην Ελλάδα." *Εισηγήσεις της Ημερίδας "Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009"*. Αθήνα: ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, 12 Νοέμβριος 2009.

Μποζανίνου, Τάνια. "Η ιστορία των κραχ." *ΤΟ ΒΗΜΑ*. 4 Φεβρουαρίου 2001.

<http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=130455> (πρόσβαση Δεκεμβρίου 17, 2013).

Νεγρεπόντη - Δελιβάνη, Μαρία. "Ομοιότητες των δύο μεγάλων κρίσεων - οικονομικές κρίσεις 1929-1933-2008." Στο Η φονική κρίση και η ελληνική τραγωδία, του/της Μαρία Νεγρεπόντη - Δελιβάνη, 31. Αθήνα : Λιβάνης, 2010.

Νικήτας, Στέφανος. "Όταν άρχισε η κρίση: Η κατάρρευση της Lehman Brothers." news247.gr. 13 Σεπτέμβριος 2013. http://news247.gr/eidiseis/afieromata/otan_arxise_h_krish_h_katarreush_ths_lehman_brothers.2409495.html (πρόσβαση Δεκέμβριος 30, 2013).

Πασχαλίδου, Δήμητρα. " Η οικονομική κρίση του τότε (1929-1932) και του σήμερα (2008-2010): αιτίες και συνέπειες. Διπλωματική Εργασία, Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2011.

Πετσάλνικος, Φίλιππος. "Χαιρετισμός." Ημερίδα της Βουλής των Ελλήνων "Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009". Αθήνα: ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, 12 Νοέμβριος 2009.

Προβόπουλος, Γεώργιος. "Οι δύο παγκόσμιες κρίσεις (του 1929 και η σημερινή) και η ελληνική οικονομία: μερικές κρίσιμες -και χρήσιμες- συγκρίσεις." Εισηγήσεις της Ημερίδας "Η κρίση του 1929 και η κρίση του 2009". Αθήνα: ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, 12 Νοέμβριος 2009.

"Πώς κινήθηκε το Χρηματιστήριο Αθηνών στο κραχ του 1929." Capital.gr. 28 Δεκέμβριος 2008. http://www.capital.gr/history_of_xaa/Default.aspx?id=645019&rg=1 (πρόσβαση Δεκέμβριος 30, 2013).

Σιδηρόπουλος, Μωϋσής. "Τι μάθαμε από την κρίση του 1929 για τη διαχείριση της σημερινής;" ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ. 19 Οκτώβριος 2008. <http://www.makthes.gr/news/opinions/26646/> (πρόσβαση Ιανουάριος 3, 2014).

Σιούφας, Δημήτρης. "Χαιρετισμός." Εισηγήσεις της Ημερίδας "Από το κρίση του 1929 στην κρίση του 2009". Αθήνα: ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, 19 Νοέμβριος 2009.

Σταθάκης, Γιώργος. "Η κρίση του 1929. Το άγιο δισκοπότηρο της οικονομικής επιστήμης." Ημερίδα της Βουλής των Ελλήνων "Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009". Αθήνα: ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, 12 Νοεμβρίου 2009.

"Το κραχ του 29 και η σημερινή κρίση: Περισσότερες οι διαφορές παρά οι ομοιότητες ." ΚΕΡΔΟΣ.gr. <http://www.kerdos.gr/oldarticles.aspx?articid=1125415> (πρόσβαση Δεκέμβριος 30, 2013).

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Επγος (Μ) Τριαντάφυλλος Γούδας γεννήθηκε στη Λευκωσία Κύπρου το 1972. Εισήχθη στη Σχολή Ικάρων στο τμήμα Μηχανικών το 1989 και αποφοίτησε το 1993 με το βαθμό του Ανθσγου. Υπηρέτησε στην Τεχνική Υποστήριξη της 340Μ της 115ΠΜ με Α/Φ Α/7 και ως Αρχιμηχανικός στην 346Μ της 110ΠΜ με Α/Φ F-16. Υπηρέτησε επίσης στο ΑΤΑ και στο ΓΕΑ ως επιτελής. Είναι απόφοιτος του ΣΑΠΕ (Σχολείο Ασφάλειας Πτήσεων και Εδάφους) και του ΣΠΥΠΑ (Σχολείο Πυροσβεστών) της ΠΑ. Έχει τιμηθεί με όλα τα παράσημα και τις διαμνημονεύσεις που αντιστοιχούν στο βαθμό του. Είναι έγγαμος με δύο γιους.

"Φρειδερίκος ο Μέγας της Πρωσίας"

Σεμινάριο του Αντισμήναρχου (ΜΑ) Ευτύχιου Κλεινάκη
Σπουδαστή της 11ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

"Ο Φρειδερίκος ο Β΄ της Πρωσίας, ο επικαλούμενος Μέγας, κατά τη διάρκεια της βασιλείας του, έθεσε σε εφαρμογή ένα πρόγραμμα αναζωογόνησης της οικονομίας και ενίσχυσης του στρατού. Ποιά χαρακτηριστικά του ηγέτη αποτυπώνονται (ή όχι) τόσο στο πολιτικό, όσο και στο στρατιωτικό - διπλωματικό του έργο και γιατί; Θα μπορούσαν να εφαρμοστούν, σήμερα, ανταποκρινόμενα στις σύγχρονες απαιτήσεις και χαρακτηριστικά από έναν ηγέτη; Τελικά δικαίως έλαβε την προσωνυμία Μέγας; "

Εισαγωγή

Πρόλογος

Ο σημαντικότερος Πρώσος μονάρχης της Ιστορίας, του οποίου τα πολεμικά και διπλωματικά επιτεύγματα επέφεραν τον διπλασιασμό των εδαφών της Πρωσίας, γεννήθηκε στο Βερολίνο και θεωρείται ο ιδρυτής της σύγχρονης Γερμανίας. Μεγάλωσε σε ένα αυστηρό περιβάλλον, λαμβάνοντας την κλασική μόρφωση ενός πρίγκιπα της εποχής, παρουσίασε κλίση από νωρίς προς τις φιλολογικές μελέτες και θαύμαζε τη Γαλλική παιδεία. Τα κατορθώματά του χαράχτηκαν ανεξίτηλα στην ιστορία αναδεικνύοντάς τον έναν από τις σημαντικότερες στρατιωτικές, πολιτικές και διπλωματικές προσωπικότητες όλων των εποχών.

Φρειδερίκος ο Μέγας (1712-1786)

Βιογραφικά Στοιχεία

Γεννημένος στις 24 Ιανουαρίου 1712, ήταν εγγονός του βασιλιά της Πρωσίας Φρειδερίκου Α΄, και υιός του Φρειδερίκου - Γουλιέλμου του Α΄, του επονομαζόμενου "Στρατιώτη-Βασιλιά".

Η πρώτη εκπαίδευση του μικρού Φρειδερίκου, δόθηκε από Γαλλίδα παραμάννα σε βαθμό που ο μικρός πρίγκιπας θεωρούσε τη Γαλλική ισοδύναμη με τη μητρική του Γλώσσα¹. Στα 7 του χρόνια, την εκπαίδευσή

1. John Abott, History of Frederick the Great, 1871, σελ 30

του την ανέλαβαν τρεις δάσκαλοι προσεκτικά επιλεγμένοι από τον ίδιο το βασιλιά. Ήταν όλοι τους αξιωματικοί, οι οποίοι είχαν διακριθεί στο πεδίο της μάχης και οι οδηγίες που έλαβαν από το βασιλιά ήταν σαφείς: θα έπρεπε να εμψυχήσουν την αγάπη για τη στρατιωτική τέχνη και να διδάξουν την αξία της τιμής για τη μάχη με ξίφος. Η διαπαιδαγώγηση του μικρού πρίγκιπα έπρεπε να περιλαμβάνει εκπαίδευση σε ζητήματα θρησκευτικών, μαθηματικών, γλώσσας, οικονομίας, ιστορίας και γεωγραφίας με τα πολιτιστικά στοιχεία της κάθε χώρας².

Μεγαλώνοντας διδάχτηκε την λατινική, μια γλώσσα που ο πατέρας του απεχθανόταν και είχε απαγορέψει τη διδασκαλία της. Μέχρι την ηλικία των 16, ο πρίγκιπας ζούσε διπλή ζωή³ και η εντύπωση που είχε αποκομίσει ο πατέρας για τον υιό ήταν ότι ο τελευταίος, δεν είχε μιλιταριστικό "ταπεραμέντο", καθώς ακολουθούσε τη Γαλλική μόδα στο ντύσιμο και ασχολούταν με το φλάουτο και τα ποιήματα, στοιχεία που, κατά τη γνώμη του βασιλιά, δεν ταίριαζαν στο διάδοχο του Πρωσικού θρόνου.

Με το πέρασμα του χρόνου η ένταση μεταξύ τους αυξανόταν με αποκορύφωμα την απόπειρα απόδρασης του Φρειδερίκου, για μια νέα ζωή στην Αγγλία⁴. Το σχέδιο, όμως, προδόθηκε και ο βασιλιάς έδωσε εντολή για τη φυλάκιση του διαδόχου και τον αποκεφαλισμό του υπολοχαγού Hans Hermann Von Katte, επιστήθιου φίλου του Φρειδερίκου, που τον βοήθησε στο σχέδιό του. Τα γεγονότα αυτά οδήγησαν το Φρειδερίκο να συμφιλιωθεί με τον πατέρα του και, με αυτόν τον τρόπο, να διοριστεί το 1732 συνταγματάρχης στο σύνταγμα πεζικού Ρούπιν, ενώ δυο χρόνια αργότερα λαμβάνει μέρος στον πόλεμο της πολωνικής διαδοχής με επικεφαλής τον πρίγκιπα Ευγένιο της Σαβοΐας, έναν ηγέτη από τον οποίο ο Φρειδερίκος θα διδαχθεί πολλές από τις αρχές του πολέμου, πάνω στις οποίες θα έχτιζε τις δικές του μεθόδους στο μέλλον⁵.

Το 1740 ο βασιλιάς της Πρωσίας πέθανε και πλέον τον θρόνο κατέλαβε ο Φρειδερίκος ο Β'. Από την πρώτη στιγμή της βασιλείας του εφάρμοσε σημαντικές μεταρρυθμίσεις σε κοινωνικό επίπεδο, ενώ στο στρατιωτικό και πολιτικό - διπλωματικό, οι κινήσεις στο χάρτη της στρατηγικής τον ανέδειξαν σε σημαντική προσωπικότητα. Πέθανε το 1786 σε ηλικία 74 ετών και ενταφιάστηκε στην εκκλησία του Πότσδαμ σε κλίμα "απλής σιωπής"⁶, έχοντας καθιερώσει τη Πρωσία ως τη σημαντικότερη δύναμη στην ευρύτερη περιοχή της Ευρώπης.

2. John Abott, History of Frederick the Great, 1871, σελ 31

3. BBC Documentary, Frederick the Great & the Enigma of Prussia, www.bbc.com,07:41

4. Η αφορμή δόθηκε με την άρνηση του πατέρα του να νυμφευτεί ο Φρειδερίκος, 18 ετών τότε, με την πριγκίπισσα της Αγγλίας, BBC Documentary, Frederick the Great & the Enigma of Prussia, www.bbc.com,09:00

5. Michael Lee Lanning, Οι 100 μεγαλύτεροι Στρατηγοί όλων των Εποχών, (Αθήνα: Ενάλιος), σελ 68

6. Κλεάνθης Κυριακίδης, Η ζωή και το έργο του Μεγάλου Φρειδερίκου, Πόλεμος και Ιστορία, τεύχος 50, Μάρτιος 2002, σελ 75

Το Έργο του Φρειδερίκου & τα Ηγετικά του Χαρακτηριστικά

Η Πρωσία το 1740

Την εποχή που ο Φρειδερίκος ανέλαβε το θρόνο (Ιούνιος 1740), η Πρωσία δεν θεωρούνταν σημαντική δύναμη στην Ευρώπη. Συνόρευε με 3 υπερδυνάμεις, τη Γαλλία, τη Ρωσία και την Αυστρία, ενώ από βόρεια γειτόνευε - μέσω της Βαλτικής - με τη Σουηδία, εξίσου σημαντική δύναμη στην βόρεια Ευρώπη. Ο στρατός είχε καλή οργάνωση και στελέχωση⁷. Σε κοινωνικό επίπεδο ο μέσος Πρώσος ήταν φτωχός, ενώ η χώρα δεν διέθετε σημαντικές πρώτες ύλες ή πλουτοπαραγωγικές πηγές.

Έργο σε Στρατιωτικό Επίπεδο

Στα πρώτα χρόνια της βασιλείας του, εφάρμοσε στρατιωτική στρατηγική που βασιζόταν στην **οικονομία δυνάμεων** και στην εκτέλεση **επιθετικού, άμεσου και γρήγορου πολέμου** (lightning war), ώστε να μην αφήνει περιθώρια για αντίδραση στον αντίπαλο. Διεξήγαγε τρεις μεγάλους πολέμους, τον 1ο και 2ο Σιλεσιανό καθώς και τον επταετή πόλεμο. Έδωσε μεγάλο βάρος στην **πειθαρχία** του στρατού - πήρε μέτρα **κατά της λιποταξίας** - και προσπάθησε να πείσει τους Αξιωματικούς του να αποτελούν το παράδειγμα στο πεδίο της μάχης⁸. Θέσπισε την **εκπαίδευση** των αξιωματικών σε αντίθεση με τη μέχρι τότε επικρατούσα άποψη ότι οι μικρότεροι αξιωματικοί θα πρέπει να παρατηρούν τις κινήσεις των μεγαλύτερων για να μαθαίνουν, χωρίς να εκπαιδεύονται ιδιαίτερα. Σε τακτικό επίπεδο πίστευε στην **ευελιξία** και στην ικανότητα του στρατού να λαμβάνει τη θέση μάχης

7. BBC Documentary, Frederick the Great & the Enigma of Prussia, www.bbc.com,06:00

8. RR Palmer, Frederick the Great, Guilbert Bulow: From Dynastic to National War, Makers of Modern Strategy: Military thought from Machiavelli to Hitler, Princeton University Pressm, 1943, σελ 49-74

το ταχύτερο δυνατό. Στα χρόνια του **αναβίωσε η λοξή φάλαγγα** του Επαμεινώνδα, ένας σχηματισμός μάχης που πρόσδωσε στο στρατό του σημαντικό πλεονέκτημα έναντι των αντιπάλων. Κατά τον ίδιο τρόπο, ο στρατός εκπαιδεύτηκε στο **ρυθμικό βηματισμό** πορείας εξασφαλίζοντας την άμεση και ενιαία κινητικότητα του και υιοθετήθηκε ο **σιδερένιος εμβολέας** αντικαθιστώντας τον ξύλινο, με αποτέλεσμα την σημαντική αύξηση της μαχητικής ικανότητας.

Έργο σε Κοινωνικό - Πολιτικό - Διπλωματικό Επίπεδο

Στο κοινωνικό επίπεδο επέδειξε σημαντικό έργο με δυναμισμό, σε αντίθεση με τα αναμενόμενα. Αρχικά **κράτησε αποστάσεις** από φίλους και ξεκαθάρισε το ρόλο του ως μονάρχης⁹ ενώ παράλληλα διατήρησε στο περιβάλλον του τους ανθρώπους για τους οποίους πίστευε ότι θα τον βοηθήσουν, ανεξάρτητα από τη στάση που είχαν τηρήσει αυτοί προηγουμένως. Διακήρυξε την **θρησκευτική ελευθερία**, υπογραμμίζοντας ότι *"...ο κάθε άνθρωπος θα πρέπει να επιλέγει να πηγαίνει στον Παράδεισο με τον δικό του τρόπο"*¹⁰. Θέσπισε την **ελευθερία του τύπου** και την πρώτη εβδομάδα της βασιλείας του ιδρύθηκαν δύο εφημερίδες στο Βερολίνο, μια Γαλλόφωνη και μια Γερμανόφωνη. Είχε ως αρχή **να μην επεμβαίνει με λογοκρισία** στη λειτουργία του τύπου και όταν η σάτιρα είχε ως στόχο τον ίδιο, συνήθιζε να λέει ότι *"ο τύπος είναι ελεύθερος"*¹¹. Κατήργησε με σειρά νόμων τα **βασανιστήρια** ιδιαίτερα για τους καταδικασθέντες, βελτιώθηκε η λειτουργία των **δικαστηρίων** στην απονομή της δικαιοσύνης με το διορισμό νέου σώματος δικαστών και εγκαινίασε την πρώτη **κωδικοποίηση** του Γερμανικού Δικαίου.

Στις οικονομικές μεταρρυθμίσεις συγκαταλέγεται η **ίδρυση χρηματιστηρίου** και της **κεντρικής τράπεζας** στο Βερολίνο, και η προσπάθεια που έκανε για την **μείωση των τιμών** των τροφίμων ανοίγοντας τις σιταποθήκες και δίνοντας πρόσβαση στο λαό. Επέβαλε οι **κρατικοί υπάλληλοι** να θέτουν το συμφέρον του λαού ως πρώτη προτεραιότητά τους και θέσπισε την **υποχρεωτική εκπαίδευση** για πρώτη φορά στην ιστορία της νεότερης Ευρώπης.

Σε θέματα **εξωτερικής πολιτικής**, αποδείχθηκε μεγάλος "μαέστρος" στη διπλωματική σκακιέρα. Στρατηγική του, η εκμετάλλευση με κάθε μέσο των ευκαιριών που προέκυπταν για την εξάπλωση και την ενδυνάμωση της Πρωσίας. Σύμφωνα με τους ιστορικούς, η επίθεση για την κατάληψη της Σιλεσίας αιφνιδίασε όλους τους ηγέτες της εποχής. Η προέλαση του στρατού του στην βόρεια επαρχία της Αυστρίας τον καθιέρωσε ως **ελευθερωτή** στον τοπικό πληθυσμό, καθώς ο τελευταίος είχε κουραστεί από τη χρόνια αυστριακή κατοχή. Με αφορμή την εισβολή στην Σιλεσία, υπογράφει αμυντική συμφωνία με την Γαλλία, και δεσμεύει προφορικά την Αυστρία να δεχθεί, έστω και προσωρινά, το νέο "status quo".

9. Ακόμα και από τον Βολταίρο που ήταν ο μέντοράς του κράτησε αποστάσεις και δεν του απεκάλυψε το σχέδιό του για την επέμβαση για την κατάληψη της Σιλεσίας, John Abott, History of Frederick the Great, 1871, σελ 217

10. John Abott, History of Frederick the Great, 1871, σελ 192

11. John Abott, History of Frederick the Great, 1871, σελ 192

Στον επακόλουθο πόλεμο για τη διαδοχή της Αυστρίας, βρίσκει την ευκαιρία και παραβιάζοντας όλες τις συμφωνίες (γραπτές και προφορικές) επιτίθεται πρώτος τον Αύγουστο 1744 και καταλαμβάνει την Πράγα. Το 1745 υπογράφει τη συνθήκη της Δρέσδης. Είναι η χρονιά που θεωρείται παντού ως ήρωας για τα κατορθώματά του.

Χαρακτηριστικά του Ηγέτη στο Έργο του

Η **ακεραιότητα του χαρακτήρα** ενός ηγέτη μπορεί να εκφραστεί με τις λέξεις **τιμιότητα, ειλικρίνεια και δικαιοσύνη**. Ο Φρειδερίκος όμως δεν διακρινόταν για την ειλικρίνεια και την τιμιότητά του. Περί τα τέλη του 1739 είχε συγγράψει το έργο "Anti-Machiavelli", όπου σε αυτό παρουσιάστηκε ως σφοδρός επικριτής του Machiavelli ιδιαίτερα στα σημεία που ο τελευταίος αναφέρεται στην ηθική του ηγέτη. Όταν όμως ο ίδιος ανέλαβε την εξουσία, δεν δίστασε να παραβεί με τις πράξεις τις αρχές του, έτσι όπως τις παρουσίασε στο υπόψη έργο, καθώς η υπέρμετρη φιλοδοξία και η δίψα για τη δόξα κυριαρχούσαν στη ζωή του.

Τη **συναίσθηση της ευθύνης** ο Φρειδερίκος τη διέθετε σε μεγάλο βαθμό. Εξ' αρχής ξεκαθάρισε το ρόλο του απέναντι στους φίλους του και τους συγγενείς τους δείχνοντάς τους ότι τα "πράγματα άλλαξαν". Επικεντρώθηκε ιδιαίτερα στη λειτουργία του κράτους και έδωσε μεγάλο βάρος στην οργάνωση του στρατού του. Συμπεριφερόταν όπως αρμόζει σ' έναν ηγέτη που έχει κατανοήσει πλήρως την αποστολή του και τις ευθύνες του. Από την άλλη όμως υπήρξαν περιπτώσεις όπου δεν αναλάμβανε τις ευθύνες που του αναλογούσαν. Όπως αναλύεται και σε επόμενη παράγραφο, στις περιπτώσεις ήττας του στρατού του, κατηγορούσε τους στρατηγούς του ανεξάρτητα από το γεγονός ότι ήταν ο ίδιος που έδινε εντολές για τις κινήσεις του στρατού στο πεδίο της μάχης.

Η **επαγγελματική ικανότητα και επάρκεια** έχουν άμεση επίπτωση στην ηγετική ικανότητα κάθε ηγέτη και ο Φρειδερίκος απέδειξε στο μέγιστο τα χαρακτηριστικά αυτά σε όλα τα επίπεδα, τόσο στο στρατιωτικό όσο και στο πολιτικό - διπλωματικό. Στο στρατιωτικό κινούνταν με χαρακτηριστική άνεση και στα τρία επίπεδα, στρατηγικό, επιχειρησιακό και τακτικό. Στην πολιτική, ελάμβανε μόνος του τις αποφάσεις, ενώ στις διπλωματικές σχέσεις ακόμα και στην περίοδο που οι Γάλλοι λόγιοι είχαν ξεσηκωθεί εναντίον του λόγω της επίθεσης που εκδήλωσε εναντίον της Αυστρίας στον 2ο Σιλεσιανό πόλεμο, κατάφερε με την τακτική του να καταλαγιάσει τις αντιδράσεις. Καθ' όλη τη διάρκεια της βασιλείας του ο Φρειδερίκος διακρινόταν για τον ενθουσιασμό του, υπό τη έννοια της προσήλωσης στους στόχους του, ενώ ταυτόχρονα μετέδιδε τον **ενθουσιασμό** και το ενδιαφέρον του και επέβαλε την γνώμη του στο πλείστον των περιπτώσεων.

Η **ικανότητα αυτοκυριαρχίας και ελέγχου, η ψυχραιμία και το θάρρος** ήταν χαρακτηριστικά τα οποία επέδειξε ο Φρειδερίκος τόσο ως στρατιωτικός αλλά κυριότερα ως ηγεμόνας. Ο στρατηγική του αστραπιαίου πολέμου, οι απόφαση για την κατάληψη της Σιλεσίας και οι μετέπειτα πόλεμοι για την διατήρησή της είναι τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα του θάρρους και της ψυχραιμίας, ενώ αναφορικά με την ικανότητα

αυτοκυριαρχίας, η προσήλωσή του σε συγκεκριμένο και αυστηρό ημερήσιο πρόγραμμα καθώς και η εμμονή του για το απλό και λιτό, χωρίς υπερβολές, ντύσιμό του αποτελούν χαρακτηριστικά γνωρίσματα του στοιχείου αυτού. Παράλληλα, η **αυτοπεποίθηση** χαρακτήριζε τη συμπεριφορά του καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Είχε εμπιστοσύνη στις δυνάμεις του και αυτό φάνηκε εξ αρχής όταν έλαβε απόφαση για επίθεση στην Αυστρία κατά τον 1ο Σιλεσιανό πόλεμο ενάντια τόσο στις επικρατούσες απόψεις όσο και στη γνώμη των στρατιωτικών και διπλωματικών του συμβούλων.

Είχε μεγάλη αίσθηση της επαφής με τους υφισταμένους του. **Γνώριζε το προσωπικό του και φρόντιζε για την ευημερία** τόσο του λαού του όσο και των στρατιωτών του κατά τη διάρκεια της μάχης. Για το λαό του, όπως προαναφέρθηκε, μέσω της οικονομικής ανάπτυξης και της μείωσης των τιμών των τροφίμων, σε συνδυασμό με την εξασφάλιση πρώτων υλών και πλουτοπαραγωγικών πηγών από τη Σιλεσία, πέτυχε την άνοδο του βιοτικού τους επιπέδου.

Η συμπεριφορά του Φρειδερίκου κατά τη διάρκεια των πολέμων κατέδειξε ότι εφάρμοσε πλήρως αρχές ηγεσίας όπως **"Κράτησε ενήμερο το προσωπικό σου", "Γίνε το παράδειγμα", "Εκπαίδευε το προσωπικό ως ομάδα", "Πάρε έγκαιρα ορθές αποφάσεις", "Βεβαιώσου ότι το έργο που ανέθεσες έχει κατανοηθεί παρακολουθείται και εκτελείται"**.

Σε πολλές, όμως, περιπτώσεις ο Φρειδερίκος, **δεν αναλάμβανε την ευθύνη των πράξεών του**. Σύμφωνα με τα ιστορικά γεγονότα, ενώ πολλές φορές ο ίδιος έπαιρνε τις αποφάσεις για την τακτική του στρατού του στο πεδίο της μάχης, δεν δίσταζε να κατηγορεί και να καταδικάζει άμεσα τους στρατηγούς του όταν επέρχονταν η ήττα.

Η επιθυμία του για επιτυχή εκτέλεση του έργου τον οδηγούσε πολλές φορές στο να επεμβαίνει σε βάθος στη εκτέλεση της αποστολής συγκεντρώνοντας όλες τις εξουσίες στο πρόσωπό του **περιορίζοντας** με τον τρόπο αυτό **την πρωτοβουλία των υφισταμένων του**.

Χρησιμοποιούσε τη μονάδα του ανάλογα με τις ικανότητές της και φρόντιζε ώστε μέσω της διαρκούς εκπαίδευσης να βελτιώνονται οι ικανότητες του στρατού του στο πεδίο της μάχης.

Σύγχρονες Απαιτήσεις και Προφίλ Φρειδερίκου

Η σημερινή εποχή χαρακτηρίζεται από στοιχεία αρκετά διαφορετικά από αυτά που κλήθηκε να αντιμετωπίσει ο Φρειδερίκος τον 18ο αιώνα. Η παγκοσμιοποίηση και τα αποτελέσματα των δύο παγκοσμίων πολέμων επέφεραν σημαντικές αλλαγές στη γεωπολιτική και γεωστρατηγική φιλοσοφία τόσο των κρατών όσο και των ηγετών τους. Ο επιθετικός πόλεμος πλέον είναι καταδικαστέος σε όλα τα επίπεδα και απαγορεύεται ρητά από το διεθνές δίκαιο, ενώ οι συμμαχίες, είτε στρατιωτικές (π.χ NATO) είτε οικονομικές - πολιτικές (π.χ ΕΕ), απαιτούν δέσμευση και συμμόρφωση των κρατών μελών σε συγκεκριμένες αξίες και κανόνες.

Με βάση τα ανωτέρω, ένας σημερινός ηγέτης με το προφίλ και τα χαρακτηριστικά του Φρειδερίκου θα αποτελούσε επικίνδυνο παίκτη στη διεθνή σκακιέρα, που θα αντιμετωπιζόταν ανάλογα από την/τις υπερδυνά-

Αφίσα του 1933, ο Χίτλερ συνεχιστής της στρατηγικής του Φρειδερίκου

μεις της περιοχής του, ιδιαίτερα εάν απειλούσε τα ζωτικά τους συμφέροντα, με αποτέλεσμα να μην δύναται να επιτύχει όπως κατόρθωσε ο Φρειδερίκος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο Χίτλερ, που αν και θεωρούσε ότι "ακολουθεί" το δρόμο του Φρειδερίκου και βάσει αυτού χάραξε μεγάλο τμήμα της στρατηγικής του, κατέληξε ηττημένος, με αποτέλεσμα τη διαίρεση της Γερμανίας.

Δικαίως Έλαβε την Προσωνομία Μέγας;

Πολλοί υποστηρίζουν ότι ο Φρειδερίκος ονομάστηκε Μέγας λόγω της ιδιαίτερα ισχυρής "...αίσθησης του δυνατού σε συνδυασμό με την τόλμη και το καθαρό όραμα μιας ιδιοφυΐας ... καθώς έβλεπε τα γεγονότα όπως πραγματικά ήταν..."¹². Η στρατηγική του οπτική, τον οδήγησε στο να καταστήσει την Πρωσία ως υπερδύναμη στην Ευρώπη. Στάθηκε ως "πεφωτισμένος" ηγέτης στο λαό του και επέδειξε ικανότητα τόσο στο στρατηγικό όσο και στο επιχειρησιακό επίπεδο κατά τη διεξαγωγή των πολέμων ενώ την ίδια στιγμή θεωρήθηκε αυθεντία στο τακτικό επίπεδο. Το συγγραφικό του έργο άφησε σημαντική παρακαταθήκη. Οι "Οδηγίες προς τους Στρατηγούς", θα αποτελέσουν, από το 1747, το στρατιωτικό δόγμα της Πρωσικής σχολής καθώς περιέχουν σχέδια επιχειρήσεων εναντίον όλων των πιθανών εχθρών της Πρωσίας δίνοντας στοιχεία ακόμα και για θέματα διοικητικής μέριμνας¹³. Όλα τα παραπάνω απετέλεσαν σημαντικές καινοτομίες και καθόρισαν την τύχη των επόμενων γενεών ενώ παράλληλα τέθηκαν τα θεμέλια της σύγχρονης Γερμανίας. Καθώς μετά τον Β΄

12. Vincent Scatamacchia, *Frederick the Great: They don't call him great for nothing*, US Army War College, 1992

13. Κλεάνθης Κυριακίδης, *Η ζωή και το έργο του Μεγάλου Φρειδερίκου*, Πόλεμος και Ιστορία, τεύχος 50, Μάρτιος 2002, σελ 76

παγκόσμιο πόλεμο κόπασαν οι ιστορικές αναφορές στο πρόσωπό του και το έργο του, λόγω της έντεχνης από πλευράς Ναζι διάχυσης της στρατηγικής του στην ιδεολογία του αντίστοιχου καθεστώτος¹⁴ τη δεκαετία του 1930, εύκολα γίνεται κατανοητό ότι πολλά από τα επιτεύγματά του σημάδεψαν τον τρόπο σκέψης των μεταγενέστερων ηγετών σε ζητήματα στρατηγικής και γεωπολιτικής. Με βάση τα ανωτέρω η απόδοση σε αυτόν του προσωνυμίου "Μέγας", αιτιολογείται πλήρως.

Συμπεράσματα και Επίλογος

Συμπεράσματα

Το Βασίλειο της Πρωσίας από μια ασήμαντη επαρχία της Γερμανίας στην περιοχή του Βραδεμβούργου χωρίς ιδιαίτερες πρώτες ύλες και πλουτοπαραγωγικές πηγές, μετασχηματίστηκε σε λίγα μόλις χρόνια σε υπερδύναμη διαθέτοντας ισχυρή οικονομία, αποτελεσματική διπλωματία και εκπαιδευμένο, με νέα στρατηγική και τακτική, στρατό ικανό να αντιπαρατεθεί με τις μεγάλες δυνάμεις της Ευρώπης. Και όλα αυτά χάρη στον Φρειδερίκο το Μέγα, τον "πεφωτισμένο ηγέτη", που παρά τους πολέμους και τις καταστροφές οδήγησε το λαό του στην ευημερία και στην εδραίωση της Πρωσίας ως σημαντικού εταίρου στην διαχείριση και στον καθορισμό των γεωπολιτικών εξελίξεων στην Ευρώπη. Έναν ηγέτη με πολύπλευρη προσωπικότητα, που τα χαρίσματά του ακόμα και σήμερα προκαλούν έκπληξη και θαυμασμό και όλοι συμφωνούν ότι δικαίως έλαβε την προσωνυμία "Μέγας".

Επίλογος

Αντί επιλόγου, αρκεί να αναφερθεί ένα πραγματικό περιστατικό: *"Δεν ήταν ο στρατός που υπεράσπισε επί επτά χρόνια την Πρωσία εναντίον των μεγαλύτερων δυνάμεων της Ευρώπης: ήταν ο Μέγας Φρειδερίκος"*. Η συγκεκριμένη φράση αποτέλεσε την κριτική του Ναπολέοντα για το έργο του Φρειδερίκου, εκφράζοντας τον θαυμασμό του στο πρόσωπό του. Όταν, δε, ο Γάλλος στρατηλάτης επισκέφθηκε τον τάφο του μετά τη μάχη της Ιένα και του Αούντεσαρντ, διέταξε τους στρατηγούς του να αποκαλυφθούν προ του τάφου, με τα εξής λόγια: "Αποκαλυφθείτε κύριοι", τους είπε **"Αν αυτός ζούσε, εμείς δε θα ήμασταν εδώ τώρα"**¹⁵.

14. BBC Documentary, Frederick the Great & the Enigma of Prussia, www.bbc.com/02:15. Βλέπε εικόνα 3 στο Παράρτημα Α

15. Κλεάνθης Κυριακίδης, Η ζωή και το έργο του Μεγάλου Φρειδερίκου, Πόλεμος και Ιστορία, τεύχος 50, Μάρτιος 2002, σελ 74

Βιβλιογραφία

Abbott John. *History of Frederick the Great*. New York: Harper & Brothers, 1871

"Battle of Leuthen". WIKIPEDIA. www.wikipedia.org

BBC Documentary, Frederick the Great & the Enigma of Prussia, www.bbc.com, πρόσβαση στις 11/11/2013

Cornelius A. Kenneth. *Frederick the Great: Strategy in the Early Years*. Air Command and Staff College, Air University. Maxwell AFB, 1984

Scatamacchia Vincent. *Frederick the Great: They don't call him Great for Nothing*. US Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania, 1992.

Davis Frank, "Frederick the Great The Campaigns of The Soldier King, 1740-1763" *Strategy & Tactics*, vol 49, 1975: 5-20.

Επιστήμη και Ζωή. *Φρειδερίκος ο Μέγας*. Αθήνα, Χατζηιακώβου, 1991: 270

Ιωαννίδης Νικόλαος. "Οι Πρώσοι Ιππείς της νέας Σπάρτης: 1740-1773: Το Ιππικό του μεγάλου Φρειδερίκου". *Στρατιωτική Ιστορία*, τεύχος 181 (2012): 24

Κυριακίδης Κλεάνθης. "Η Ζωή και το Έργο του Μεγάλου Φρειδερίκου (1712-1786)". *Πόλεμος & Ιστορία*, τεύχος 50 (2002): 68-77

Lanning Michael Lee. *Φρειδερίκος ο Μέγας*. Οι 100 μεγαλύτεροι στρατηγοί όλων των εποχών. Αθήνα, Ενάλιος: 67-71.

Livesey Anthony. "Φρειδερίκος ο Μέγας 1712-1786". *Μεγάλοι Στρατηγοί και οι Νικηφόρες Μάχες τους*. Σαββάλας, 1995

Millar Simon. *Frederick the Great's First Defeat and the principles of War*. UK, Osprey, 2001: 87-89.

Φρειδερίκος ο Μέγας. Μετάφραση Κυριαζής Κώστας. 100 μεγάλες μορφές. Αθήνα: Αρσενίδης

Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα. *Φρειδερίκος ο Μέγας*. Αθήνα 2005.

Palmer RR. "Frederick the Great, Guilbert, Bulow: From Dynastic to National War". *Makers of Modern Strategy: Military Thoughts from Machiavelli to Hitler*. Princetion University Press, 1943: 49-74

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Ασμχος (ΜΑ) Ευτύχιος Κλεινάκης αποφοίτησε από το Τμήμα Μηχανικών της Σχολής Ικάρων το 1992, ως Μηχανικός Αεροσκαφών. Υπηρέτησε σε όλες τις προβλεπόμενες θέσεις για την ειδικότητά του σε 120 ΠΕΑ, ΔΑΥ/Γ6, ΓΕΑ/Γ1, ΓΕΑ/ΔΑΠΕ, ΓΕΑ/Γ6 και ΓΔΑΕΕ ενώ διετέλεσε Διοικητής Μοίρας στη Μοίρα Συντήρησης Ελικοπτέρων (ΜΣ Ε/Π), στην 112 ΠΜ. Κατέχει Μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών στο αντικείμενο "Gas Turbine Technology" από το Cranfield University της Μεγάλης Βρετανίας. Διδάσκει στη ΣΤΥΑ και στη ΣΙ στην ενότητα των Προωθητικών Συστημάτων. Είναι έγγαμος και έχει δύο τέκνα.

"Η θεωρία χρηματοοικονομικής αστάθειας του Hyman Minsky, η μετακεϋνσιανή θεώρηση, και η εφαρμογή τους για την κατανόηση και αντιμετώπιση της τρέχουσας διεθνούς οικονομικής κρίσης"

*Περίληψη Διατριβής του Ασχχου (ΜΗ) Χρήστου Ηρακλή Τσατσούλη
Σπουδαστή 10ης ΕΣ ΑΔΙΣΠΟ*

Εισαγωγή

Από το 2007, ο κόσμος βρίσκεται στη δίνη μιας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, η οποία ξεκίνησε από τη μαζική αδυναμία αποπληρωμής υψηλού κινδύνου (subprime) στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ, προκάλεσε τη χρεοκοπία μίας πλούσιας και ανεπτυγμένης χώρας (Ισλανδία) και σήμερα βρίσκεται ακόμα σε πλήρη εξέλιξη ως κρίση χρέους στις χώρες της ευρωζώνης, με τη χώρα μας να βρίσκεται κυριολεκτικά στο μάτι του κυκλώνα.

Πολλά έχουν γραφτεί για τα αίτια της απαρχής της τρέχουσας κρίσης. Ανάλογα με την οπτική γωνία του κάθε αναλυτή, τα αίτια μπορεί να κυμαίνονται από λανθασμένες κρατικές και νομισματικές πολιτικές έως την αχαλίνωτη και ανεξέλεγκτη λειτουργία των αγορών - σχεδόν πάντοτε δε προστίθεται και μία νότα για την ανθρώπινη απληστία και το κυνήγι του γρήγορου και άκοπου πλουτισμού.

Το παρών άρθρο σκοπεύει στο να αναδείξει μία πτυχή των αιτιών της κρίσης, η οποία σπανίως αναφέρεται στον δημόσιο διάλογο. Η πτυχή αυτή αφορά στον ρόλο και τις ευθύνες της οικονομικής επιστήμης, ειδικά της λεγόμενης νεοκλασικής σύνθεσης, η οποία, μονοπωλεί την τρέχουσα κατεστημένη οικονομική σκέψη, τόσο στον ακαδημαϊκό τομέα, όσο και στον τομέα της οικονομικής πολιτικής. Και παρά την εμφανή αποτυχία της να παρέξει, κατ' ελάχιστον, μία πρόβλεψη και μία έγκαιρη προειδοποίηση για την επερχόμενη κρίση, όχι μόνο αρνείται πεισματικά να κάνει την εσωτερική της αυτοκριτική και να προχωρήσει στην αναθεώρηση των θέσεών της - διαδικασία

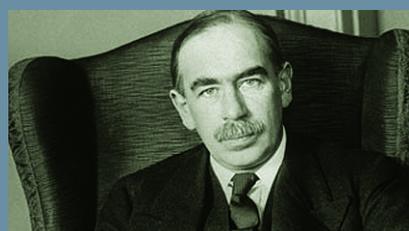
στοιχειώδης και αυτονόητη για οποιοδήποτε γνωστικό πεδίο θέλει να ονομάζεται επιστημονικό - αλλά, απεναντίας, επιχειρεί συστηματικά να φιμώσει τις εναλλακτικές προσεγγίσεις ως αιρετικές, με πρακτικές που συχνά θυμίζουν περισσότερο ιερατείο και σε καμιά περίπτωση επιστημονικό διάλογο.

Η θέση συνεπώς του παρόντος άρθρου είναι ότι, η τρέχουσα κατεστημένη αντίληψη στην μακροοικονομική θεωρία είναι θεμελιωδώς εσφαλμένη και

Hyman Minsky

ότι υπάρχουν εναλλακτικές θεωρήσεις οι οποίες περιγράφουν με πολύ μεγαλύτερη ακρίβεια την εμπειρική οικονομική πραγματικότητα. Από αυτές τις θεωρήσεις, επιλέξαμε να επικεντρωθούμε στην λεγόμενη μετακεϋνσιανή προσέγγιση και πιο συγκεκριμένα, στην Θεωρία της Χρηματοοικονομικής Αστάθειας του Hyman Minsky.

John Maynard Keynes

Η Ορθόδοξη Οικονομική Θεώρηση

Η (επικρατούσα) σήμερα ορθόδοξη οικονομική θεώρηση είναι γνωστή ως *νεοκλασική σύνθεση*. Διότι υποτίθεται ότι συνθέτει το νεοκλασικό οικονομικό μοντέλο με την κεϋνσιανή θεώρηση περί μακροοικονομίας. Η κεϋνσιανή "συνιστώσα" της εν λόγω σύνθεσης έχει αμφισβητηθεί ευρέως ως προς την πιστότητά της στη θεώρηση του Keynes [Taleb 2007, Keen 2010] και συνήθως αποδίδεται στις αναγνώσεις του Keynes, αρχικά από τον βρετανό οικονομολόγο John Hicks [Hicks 1937] και ακολούθως από τον αμερικανό Paul Samuelson [Samuelson 1947]. Η επίδραση του Samuelson ήταν ιδιαίτερα καθοριστική και για έναν άλλο λόγο: με τη διδακτορική του διατριβή [Samuelson 1947] εγκαινίασε τη χρήση ανώτερων μαθηματικών στην οικονομική επιστήμη σε ένα βαθμό που ήταν πρωτόγνωρος μέχρι τότε, φιλοδοξώντας να μετατρέψει τα οικονομικά σε μια θετική επιστήμη, στα πρότυπα της φυσικής. Η εν λόγω μαθητικοποίηση που επέφερε ο Samuelson έχει γίνει αντικείμενο έντονης κριτικής, με το

John Hicks

Paul Samuelson

επιχείρημα ότι απομάκρυνε την οικονομική επιστήμη από τις εμπειρικές της βάσεις και την έκανε δυσνόητη και απροσπέλαστη από κάποιον μη-ειδικό, ενώ ταυτόχρονα της έδωσε μια επίφαση εγκυρότητας η οποία είναι κάθε άλλο παρά δικαιολογημένη είναι [Taleb 2007, Keen 2010]. Η εν λόγω κριτική φτάνει να υποστηρίξει ότι η άκρατη οικοδόμηση πολύπλοκων μαθηματικών μοντέλων με

αμφισβητούμενη εμπειρική βάση είναι ακριβώς μία από τις βασικές αιτίες της αποτυχίας των οικονομικών να ερμηνεύσουν και να προβλέψουν μία σειρά από μακροοικονομικά φαινόμενα μεγάλης σημασίας, στα οποία συμπεριλαμβάνονται και οι περιοδικές κρίσεις του παγκόσμιου χρηματοοικονομικού συστήματος.

Κυρίαρχη θέση στην νεοκλασική σύνθεση έχει η έννοια της γενικής ισορροπίας (*general equilibrium*) [Samuelson & Nordhaus 2000], σύμφωνα με την οποία η οικονομία λειτουργεί συνεχώς σε ένα καθεστώς ισορροπίας ανάμεσα στην προσφορά και τη ζήτηση, το οποίο εκτείνεται σε όλες τις επί μέρους αγορές (αγαθών και υπηρεσιών) ενός οικονομικού συστήματος. Όλες οι δοσοληψίες θεωρείται ότι λαμβάνουν χώρα σε αυτό το σημείο ισορροπίας προσφοράς και ζήτησης. Ο μόνος τρόπος να βγει η οικονομία από αυτό το σημείο ισορροπίας, είναι μία εξωγενής επίδραση. Αυτή η "στιγμαία" ανισορροπία δίνει γρήγορα τη θέση της σε ένα νέο σημείο ισορροπίας. Άμεση συνέπεια της εν λόγω θεώρησης, ακόμα και στην απλή μορφή της που περιγράφουμε εδώ, είναι η εξής: στη νεοκλασική θεώρηση, δεν υπάρχουν ενδογενείς οικονομικές κρίσεις. Όπως θα δούμε, η νεοκλασική θεώρηση έχει δεχτεί ανηλεείς επιθέσεις στη βάση ακριβώς αυτής της (μη) πρόβλεψης.

Στο πεδίο των χρηματαγορών, βασικός πυλώνας της επικρατούσας οικονομικής θεώρησης είναι η *υπόθεση των αποτελεσματικών αγορών* (*efficient market hypothesis* - EMH) [Mandelbrot & Hudson 2004, Varoufakis 2013]. Συνοπτικά, η εν λόγω θέση προεσβεύει ότι όλη η διαθέσιμη πληροφορία ενός χρηματοοικονομικού προϊόντος (π.χ. μιας μετοχής ή ενός ομολόγου) έχει ήδη ενσωματωθεί στην τρέχουσα τιμή του, και συνεπώς η μόνη αιτία μεταβολής της τιμής είναι η έλευση νέας πληροφορίας. Άμεση συνέπεια της εν λόγω θεώρησης είναι το ότι δεν υπάρχει συσχετισμός περασμένων και τρεχουσών τιμών, καθώς και το ότι κανένας επενδυτής δε μπορεί να αποκομίσει κέρδη ανώτερα από το μέσο ποσοστό ανόδου της αγοράς (για δεδομένο επίπεδο αναλαμβανόμενου ρίσκου και σε στατιστική βάση).

Κριτική της Ορθόδοξης Θεώρησης και η Θεωρία Χρηματοοικονομικής Αστάθειας του MINSKY

Αν και δεν γίνεται αμέσως αντιληπτό από τον μη υποψιασμένο αναγνώστη, από την ορθόδοξη οικονομική θεώρηση απουσιάζει εντελώς ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού τομέα και των χρηματαγορών. Από τα οικονομικά μοντέλα δυναμικής στοχαστικής γενικής ισορροπίας (*dynamical stochastic general equilibrium* - DSGE) που τρέχουν στους υπολογιστές των απανταχού κεντρικών τραπεζών παρακολουθώντας την εξέλιξη των οικονομικών δεικτών, τρία πράγματα απουσιάζουν εντελώς: το χρήμα, το χρέος, και οι τράπεζες [Keen 2010]. Για την ορθόδοξη θεώρηση, το χρέος δεν παίζει κανένα ρόλο, εφόσον οι οφειλές στα λογιστικά βιβλία των οφειλετών εξισορροπούνται ακριβώς από τα αντίστοιχα δάνεια στα βιβλία των πιστωτών - οι δε τράπεζες θεωρούνται απλώς ως εταιρείες, όπως όλα τα άλλα επιχειρηματικά σχήματα, χωρίς κανέναν ιδιαίτερο ρόλο στη λειτουργία του οικονομικού συστήματος.

Η πρώτη προσπάθεια εισαγωγής του χρέους ως βασικής μεταβλητής στη δυναμική της οικονομίας (και παράλληλα εγκατάλειψης της γενικής ισορροπίας ως κεντρικής έννοιας) έγινε από τον Irvin Fisher, μεσούσης της

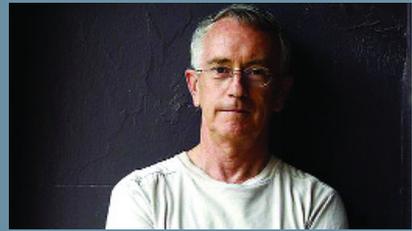
Μεγάλης Οικονομικής Ύφεσης της δεκαετίας του '30 στις ΗΠΑ, ως μια προσπάθεια ερμηνείας της [Fisher 1933]. Δυστυχώς, η εν λόγω εργασία του Fisher ουσιαστικά αγνοήθηκε από τους ακαδημαϊκούς οικονομολόγους [Keen 2010]. Η επόμενη συστηματική εργασία που ανέδειξε όχι απλώς το ρόλο, αλλά την κεντρική σημασία του χρέους στη λειτουργία της καπιταλιστικής οικονομίας ήταν από τον Αυστριακό Joseph Schumpeter [Schumpeter 1934]. Ο Hyman Minsky ήταν αυτός που ανακάλυψε την παλιά εργασία του Fisher και, συνθέτοντας τις απόψεις του Schumpeter με αυτές του Keynes, ειδικά όσον αφορά την αβεβαιότητα και το ρόλο της στη λήψη των οικονομικών αποφάσεων από καταναλωτές, παραγωγούς, και επενδυτές [Keynes 1921, 1936], προχώρησε σε μια ολοκληρωμένη πρόταση σχετικά με την εγγενή αστάθεια του καπιταλιστικού συστήματος και το ρόλο του χρηματοπιστωτικού τομέα σε αυτήν την εγγενή αστάθεια [Minsky 1963].

Σύγχρονες Επεκτάσεις και Βελτιώσεις της Θεωρίας του MINSKY

Προφανώς δεν αποτελεί έκπληξη ότι η θεωρία χρηματοοικονομικής αστάθειας (financial instability hypothesis - FIH) του Hyman Minsky επίσης αγνοήθηκε από την κατεστημένη οικονομική σκέψη και πρακτική, η οποία επέμενε (και επιμένει) να μην αναγνωρίζει κανέναν ειδικό ρόλο στο χρέος και τον χρηματοπιστωτικό τομέα εν γένει στην δυναμική της πραγματικής οικονομίας. Παρόλα αυτά, η θεωρία του Minsky παρέμενε ζωντανή σε έναν από τους (αρκετούς) "ετερόδοξους" κύκλους οικονομικής σκέψης, αυτόν των λεγόμενων μετακεϋνσιανών οικονομολόγων.

Ένα από τα βασικά μειονεκτήματα της FIH, έτσι όπως αρχικά εκφράστηκε από τον ίδιο τον Minsky, ήταν ότι δεν είχε διατυπωθεί σε μαθηματική μορφή, έτσι ώστε να καταστεί δυνατό να ενσωματωθεί σε οικονομετρικά μοντέλα και να δώσει προβλέψεις οι οποίες θα ήταν δυνατόν να ελεγχθούν εμπειρικά, ενισχύοντας ή αποδυναμώνοντας έτσι τη θεωρία. Το εμπόδιο αυτό ξεπεράστηκε από τον Αυστραλό οικονομολόγο Steve Keen, ο

οποίος κατάφερε το 1995 να κατασκευάσει ένα μαθηματικό μοντέλο βασισμένο στη θεωρία χρηματοοικονομικής αστάθειας [Keen 1995] και, βασιζόμενος στο εν λόγω μοντέλο, να προβλέψει την επερχόμενη οικονομική κρίση ήδη από το 2006, σε πλήρη αντίθεση με τους εκπροσώπους της νεοκλασικής σχολής οι οποίοι βεβαίωναν μέχρι και το 2007 ότι "όλα βαίνουν καλώς".

Steve Keen

Οι σχετικές προσπάθειες του Keen συνεχίζονται αμείωτες μέχρι και σήμερα - πρόσφατα μάλιστα το (Φεβρουάριο του 2013), ανακοίνωσε την έναρξη κατασκευής ενός εξειδικευμένου υπολογιστικού λογισμικού που θα επιτρέπει τη σχετικά εύκολη μοντελοποίηση της οικονομίας ως δυναμικού συστήματος, μακριά από την έννοια της ισορροπίας που διακατέχει την κυρίαρχη οικονομική σκέψη. Το εν λόγω λογισμικό, προς τιμήν του αποθανόντος Hyman Minsky, θα ονομάζεται MINSKY και η πρώτη λειτουργική έκδοσή του αναμένεται να είναι διαθέσιμη στο ευρύ κοινό τον Ιούνιο του 2013¹.

Άλλες Εναλλακτικές Οικονομικές Θεωρήσεις

Εκτός από την μετακεϋνσιανή σχολή, υπάρχουν και άλλες προσεγγίσεις ανάλυσης της οικονομίας, οι οποίες, σε πλήρη αντίθεση με τη νεοκλασική ορθοδοξία, προκρίνουν ρητά τα εμπειρικά θεμέλια αντί μιας υποτιθέμενης μαθηματικής αυστηρότητας. Επιπρόσθετα, αρκετές από αυτές είναι επί της αρχής συμβατές με το μετακεϋνσιανό μοντέλο.

Μία από αυτές τις προσεγγίσεις, η οποία έχει γνωρίσει ραγδαία ανάπτυξη την τελευταία δεκαετία, είναι αυτή των *συμπεριφοριστικών οικονομικών* (behavioral economics), η οποία εξετάζει το *συστηματικό* τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι οδηγούνται σε μη ορθολογικές αποφάσεις. Η εκτεταμένη *εμπειρική* έρευνα των συμπεριφοριστών οικονομολόγων έχει καταδείξει ότι η πραγματική συμπεριφορά των πραγματικών ανθρώπων στον πραγματικό κόσμο, παραβιάζει κατάφωρα και συστηματικά τα περισσότερα από τα βασικά αξιώματα πάνω στα οποία στηρίζεται η νεοκλασική μικρο- και μακροοικονομική θεωρία. Από τα βασικότερα πλεονεκτήματα της εν λόγω προσέγγισης είναι η παντελής άρνηση για υιοθέτηση μη εμπειρικών αξιωμάτων για το πώς (υποτίθεται ότι) λειτουργεί η διαδικασία λήψης αποφάσεων και ο ενδελεχής έλεγχος των προτεινόμενων υποθέσεων και θεωριών με τη μορφή πειραμάτων σε ανθρώπινα υποκείμενα. Τα συμπεριφοριστικά οικονομικά επικεντρώνονται στη μελέτη της διαδικασίας λήψης αποφάσεων από μεμονωμένα άτομα και μικρές ομάδες και δεν έχουν επί του παρόντος να αντιπροτείνουν μία ολοκληρωμένη μακροοικονομική θεωρία. Εντούτοις θεωρούμε ότι η συνεχιζόμενη συσσώρευση εμπειρικών δεδομένων, θα συντελέσει στην γρηγορότερη διάβρωση και εκθρόνιση των μη ρεαλιστικών νεοκλασικών αντιλήψεων.

Μία άλλη προσέγγιση, η οποία επίσης κερδίζει έδαφος την τελευταία δεκαετία, είναι αυτή της οικονομικής φυσικής (econophysics), δηλαδή η εφαρμογή

1. Σημείωση Εκδότη: Η πρώτη σταθερή έκδοση v:1.0 του εν λόγω έγινε διαθέσιμη την 28η Ιουλίου 2013 από την ιστοσελίδα: sourceforge.net/projects/minsky/ (πηγή: Minsky economic simulator στην wikipedia.org)

μεθόδων της φυσικής (κυρίως στατιστικής φυσικής, μη γραμμικής δυναμικής, και θεωρίας πολυπλοκότητας) στη μελέτη των οικονομικών συστημάτων. Οι θιασώτες της είναι κυρίως φυσικοί επιστήμονες, οι οποίοι άρχισαν να ασχολούνται με την οικονομία αφ' ενός από διανοητική περιέργεια, αφ' ετέρου λόγω της περικοπής ερευνητικών κονδυλίων για πολλούς από αυτούς που επέφερε το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η δυναμική είσοδος των φυσικών στη μελέτη της οικονομίας είναι σημαντική καθώς, εκτός από το ότι κομίζει έναν πλούτο νέων τεχνικών και εργαλείων, οι θιασώτες της δεν είναι δέσμιοι των κατεστημένων θεωρητικών αντιλήψεων για την οικονομία. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την εξ' ορισμού εμπειρική φύση των προσεγγίσεών τους, μπορεί να συντελέσει τα μέγιστα στην ανατροπή της επικρατούσας νεοκλασικής προσέγγισης. Λόγω της εγγενώς δυναμικής του φύσης, το μετακεϋνσιανό μοντέλο παρουσιάζει πολλά σημεία στα οποία θα μπορούσε να "συναντηθεί" γόνιμα με την οικονομοφυσική και κάποιες σχετικές προσπάθειες έχουν ήδη γίνει με ενθαρρυντικά αποτελέσματα (Keen 2010) αν και, προς το παρόν τουλάχιστον, οι οικονομοφυσικοί επικεντρώνουν τις προσπάθειές τους περισσότερο στη μελέτη της δυναμικής των χρηματαγορών παρά σε αυτήν της οικονομίας ως σύνολο [Sornette 2003].

Ο Ρόλος και οι Ευθύνες της Ορθόδοξης Οικονομικής Θεωρίας στην Τρέχουσα Οικονομική Κρίση

Η ασυδοσία των αγορών, η αδράνεια των κρατικών ελεγκτικών μηχανισμών και η απληστία των τραπεζιτών αναφέρονται στις σχετικές συζητήσεις ως τα αποκλειστικά αίτια την τρέχουσας διεθνούς οικονομικής κρίσης. Το παρών άρθρο επιχειρήσε να προβάλει κάτι που απουσιάζει σχεδόν εντελώς από το σχετικό δημόσιο διάλογο: πώς η ίδια η επικρατούσα οικονομική θεωρία, με την εμμονή της σε έννοιες και προσεγγίσεις που δεν επαληθεύονται εμπειρικά (υπενθυμίζουμε ότι, κατά την ορθόδοξη θεώρηση, ενδογενείς χρηματοπιστωτικές κρίσεις είναι αδύνατον να συμβούν), όχι μόνο απέτυχε παντελώς να προβλέψει την έλευση της κρίσης, αλλά και συνέβαλε καθοριστικά στη γένεση της.

Προκύπτει, συνεπώς, η επιτακτική ανάγκη αναθεώρησης της τρέχουσας οικονομικής "ορθοδοξίας".

Η αλλαγή του τρόπου με τον οποίο βλέπουμε και μελετάμε τα οικονομικά συστήματα δεν θα είναι ούτε εύκολη ούτε "αναίμακτη" - ήδη οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι, παρά την παταγώδη αποτυχία τους να προβλέψουν εγκαίρως την επερχόμενη οικονομική κρίση, δεν έχουν δείξει καμία απολύτως διάθεση για στοιχειώδη επανεξέταση και αναθεώρηση των θεμελίων της προσέγγισής τους. Παρόλα αυτά, θεωρούμε ότι η εν λόγω αλλαγή είναι ζωτικής σημασίας και αυτά που διακυβεύονται είναι φυσικά πολύ περισσότερα και σοβαρότερα από πανεπιστημιακές θέσεις και ακαδημαϊκά ή κυβερνητικά οφίτσια. Αυτό που διακυβεύεται είναι ούτε λίγο ούτε πολύ η ευημερία όλων μας, σε προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο και είναι κάτι πάρα πολύ σοβαρό για να αφεθεί στα χέρια ανθρώπων που, παρόλο τον μανδύα της επιστημονικότητας τον οποίο ανεμίζουν, επιμένουν να συμπεριφέρονται ως "ιερατείο".

Βιβλιογραφία

1. I. Fisher, "The debt-deflation theory of great depressions", *Econometrica* 1, 337-357, 1933
2. J. R. Hicks, "Mr. Keynes and the "Classics": a suggested interpretation", *Econometrica* 5(2), 147-159, 1937
3. S. Keen, "Finance and economic breakdown: modeling Minsky's Financial Instability Hypothesis", *Journal of Post Keynesian Economics* 17(4), 607-635, 1995
4. S. Keen, *Debunking Economics*, revised and expanded edition, 2010
5. J. M. Keynes, *A Treatise on Probability*, 1921
6. J. M. Keynes, *The General Theory of Employment, Interest, and Money*, 1936
7. B. Mandelbrot and R. L. Hudson, *The (Mis)behavior of Markets*, 2004
8. H. Minsky, *Can "It" Happen Again?: Essays on Instability and Finance*, 1963
9. P. A. Samuelson, *Foundations of Economic Analysis*, 1948
10. P. A. Samuelson and W. D. Nordhaus, *Economics*, 2000
11. J. A. Schumpeter, *The Theory of Economic Development*, 1934
12. D. Sornette, *Why Stock Markets Crash*, 2003
13. N. N. Taleb, *The Black Swan*, 2007
14. Y. Varoufakis, *The Global Minotaur*, 2013

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Σμήναρχος ε.α. Χρήστος Ηρακλής Τσατσούλης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1969. Αποφοίτησε από το Τμήμα Μηχανικών τής Σχολής Ικάρων το 1992, και πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της καριέρας του ως μηχανικός ηλεκτρονικού πολέμου. Το 2009-2010 υπηρέτησε επί δωδεκάμηνο ως στρατιωτικός παρατηρητής και διοικητής φυλακίου του ΟΗΕ στη Δυτική Σαχάρα (MINURSO), όπου και απέσπασε την έγγραφη ευαρέσκεια του ειδικού απεσταλμένου του ΓΓ του ΟΗΕ στη Δυτική Σαχάρα, για υποδειγματική διοίκηση. Από το 2010 έως το 2011 υπηρέτησε ως τεχνικός σύμβουλος του Υπουργού Εθνικής Άμυνας, ενώ το 2013 αποφοίτησε επιτυχώς από την ΑΔΙΣΠΟ. Έχει τιμηθεί με τρεις ηθικές αμοιβές από ισάριθμους Αρχηγούς ΓΕΑ, ενώ είναι κάτοχος τριών μεταπτυχιακών διπλωμάτων, καθώς και επαγγελματικών τίτλων μηχανικού (Chartered Engineer) και μάνατζερ (Chartered Manager) από τους αντίστοιχους επαγγελματικούς φορείς της Μ. Βρετανίας. Αποστρατεύτηκε κατόπιν αίτησής του το 2013. Μιλάει αγγλικά, ταξιδεύει πολύ, διαβάζει περισσότερο, και παραμένει εργένης.

"Μετανάστευση - Λαθρομετανάστευση - Νομικό πλαίσιο - Σύγχρονη Ελληνική Πραγματικότητα"

*Περίληψη Διατριβής του Ανχη (ΠΒ) Εμμανουήλ Τσαγγούρη
Σπουδαστή της 10ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ*

Εισαγωγή

Γενικά

Από την αρχή της εμφάνισης του ανθρώπου στη γη οι στοιχειώδεις ανάγκες του επικεντρώνονταν κατά βάση στη τροφή, το ένδυμα, τη στέγη και την εργασία. Από τότε παρατηρούνται μετακινήσεις ομάδων "προς αναζήτηση καλύτερης τύχης". Οι Έλληνες ως ναυτικός και εμπορικός λαός από αρχαιοτάτων χρόνων, είχαν ιδρύσει

αποικίες στα παράλια της Μεσογείου και του Εύξεινου Πόντου. Πολύ αργότερα και αφού αποκτήσαμε την ανεξαρτησία μας το 1830, παρατηρούνται μετακινήσεις Ελλήνων μεταναστών προς ΗΠΑ, Καναδά, Αυστραλία και Δυτ. Ευρώπη. Τέλος σχετικά πρόσφατα με τους πολέμους στην ΝΑ Ασία (Κορέα, Βιετνάμ, Αφγανιστάν, Ιράν, Ιράκ, Μέση Ανατολή κλπ) παρατηρείται ένα ισχυρό ρεύμα λαθρομεταναστών κυρίως προς Ευρωπαϊκή Ένωση με μια από τις κύριες πύλες εισόδου την Ελλάδα και Κύπρο. Το ρεύμα αυτό με την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας (Γ/Β), τη διεύρυνση της ΕΕ με όμορες χώρες, και την άρση του εμπολέμου με την Αλβανία, τείνει να προσλάβει ανεξέλεγκτες διαστάσεις και για τη χώρα μας.

Σκοπός

Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι η διερεύνηση των φαινομένων της μετανάστευσης και της λαθρομετανάστευσης, το νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα αλλά και στο διεθνές δίκαιο που περιβάλλει αυτά τα φαινόμενα, καθώς και η σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα και οι επιπτώσεις τους έτσι ώστε να κατανοηθούν οι διαστάσεις του φαινομένου και να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α:

Μετανάστευση - Λαθρομετανάστευση

Μετανάστευση

Αν προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στο ερώτημα για το ποιοί θεωρούνται μετανάστες θα διαπιστώσουμε ότι υπάρχει μεγάλη ποικιλία στους σχετικούς ορισμούς. Τα καθεστώτα που διέπουν τη μετανάστευση διαφέρουν πολύ μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Κάθε κράτος ακολουθεί σε μεγάλο βαθμό τα

δικά του πρότυπα σε ότι αφορά τα πολιτικά δικαιώματα των μεταναστών και υιοθετεί τη δική του φιλοσοφία σε ότι αφορά το ζήτημα της ενσωμάτωσης.

Σύμφωνα με τον ΟΗΕ, μετανάστης είναι το άτομο που διαμένει για τουλάχιστον 6 μήνες μακριά από τον συνήθη τόπο κατοικίας του. Στην περίπτωση που βρίσκεται εντός των συνόρων της χώρας του λέγεται εσωτερικός μετανάστης και στην περίπτωση που βρίσκεται εκτός συνόρων της χώρας του λέγεται εξωτερικός ή διεθνής μετανάστης.

Οι μετανάστες διακρίνονται σε:

α. Οικονομικούς οι οποίοι μετακινούνται με νόμιμες διαδικασίες από τη μια χώρα σε άλλη και παράνομους μετανάστες ή λαθρομετανάστες οι οποίοι, είτε εισήλθαν στη χώρα εξαρχής, χωρίς νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα, οπότε χαρακτηρίζονται "λαθρομετανάστες" είτε εισήλθαν νόμιμα μεν, υπό κάποια ιδιότητα (τουρισμός, σπουδές, νόμιμη εργασία κλπ), αλλά στη συνέχεια παρα-

μένουν παράνομα στη χώρα, ως αντικανονικοί μετανάστες.

β. Πρόσφυγες που εξαναγκάζονται να μετακινηθούν υποχρεωτικά για πολιτικούς, φυλετικούς, θρησκευτικούς και άλλους λόγους. Πρόκειται για τους αλλοδαπούς οι οποίοι προστατεύονται σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης¹, εφόσον βρίσκονται εκτός της χώρας υπηκοότητάς τους, λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης, εξαιτίας της φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεών τους και οι οποίοι, για τον λόγο αυτό, αδυνατούν ή δεν επιθυμούν να επιστρέψουν στη χώρα προέλευσης.

Κατά την εφαρμογή της Σύμβασης της Γενεύης, κάθε κράτος διαμορφώνει τα δικά του ερμηνευτικά κριτήρια για τις προϋποθέσεις αναγνώρισης της προσφυγικής ιδιότητας, τα οποία συχνά δεν είναι άμοιρα της εξωτερικής πολιτικής ή των εσωτερικών προβλημάτων κάθε χώρας.

Νόμιμη - Παράνομη Μετανάστευση

1. Νόμιμη Μετανάστευση

Νόμιμοι μετανάστες είναι τα πρόσωπα τα οποία έχουν εισέλθει και παραμένουν νόμιμα στη χώρα, η παρουσία τους έχει καταγραφεί από τις αρμόδιες αρχές και είναι εφοδιασμένα με την απαιτούμενη άδεια παραμονής και εργασίας. Οι μετανάστες ξένης εθνικότητας διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες:

(α) Όσοι προέρχονται από κράτος - μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι έχουν δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης.

(β) Οι υπήκοοι τρίτων χωρών, για την είσοδο και παραμονή των οποίων στη

1. Άρθρο 1 § 2α της Σύμβασης της Γενεύης, όπως τροποποιήθηκε με το Άρθρο 12 του Πρωτοκόλλου της Ν. Υόρκης

χώρα απαιτείται διαδικασία προέγκρισης.

2. Παράνομη Μετανάστευση

Παράνομοι μετανάστες είναι οι αλλοδαποί οι οποίοι, είτε εισήλθαν στη χώρα εξαρχής, χωρίς νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα, οπότε χαρακτηρίζονται "λαθρομετανάστες" είτε εισήλθαν νόμιμα μεν, υπό κάποια ιδιότητα (τουρισμός, σπουδές, νόμιμη εργασία κ.λ.π.) αλλά στη συνέχεια παραμένουν παράνομα στη χώρα, ως αντικανονικοί μετανάστες (Καρύδης, Β. Χ, 1996). Το κύριο αίτιο που προκύπτει το φαινόμενο της μετανάστευσης και κατ' επέκταση της λαθρομετανάστευσης υπήρξε, ανέκαθεν, η αναζήτηση καλύτερων "όρων ζωής" που δημιουργεί μια ισχυρότατη "δυναμική" μετακίνησης ατόμων ή ομάδων από χώρες χαμηλού βιοτικού επιπέδου σε χώρες οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά προηγμένες.

3. Αίτια και πηγές μετανάστευσης

Η άνιση οικονομική ανάπτυξη των κρατών σε όλον τον κόσμο έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία πολιτικών και κοινωνικών διαφορών. Ο πλούτος και η ευημερία των χωρών του Βόρειου ημισφαιρίου έρχεται σε μεγάλη αντίθεση με την πολύ μεγάλη φτώχεια και εξαθλίωση των χωρών του Νότιου ημισφαιρίου. Σχεδόν 3 δισεκατομμύρια άνθρωποι - ο μισός πληθυσμός της γης - ζουν με λιγότερο από 2 ευρώ την ημέρα, ενώ 45 εκατομμύρια άνθρωποι πεθαίνουν κάθε χρόνο από πείνα και υποσιτισμό. Ταυτόχρονα το AIDS αλλά και άλλες θανατηφόρες ασθένειες, έχουν εξελιχθεί σε μια από τις φονικότερες πανδημίες της ιστορίας και συντελούν στη διάλυση των εκεί κοινωνιών. Επιπρόσθετα πολλές από αυτές τις κοινωνίες σπαράσσονται από εθνικιστικές και θρησκευτικές περιφερειακές συγκρούσεις. Μια από τις επιπτώσεις αυτών των φαινομένων είναι η λαθρομετανάστευση. Η κατάρρευση των καθεστώτων της ΝΑ Ευρώπης, η κρίση στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και η φτώχεια σε πολλές χώρες της Ασίας και της Αφρικής, προκάλεσαν ένα μεγάλο μεταναστευτικό κύμα προς τη Δυτική Ευρώπη. Η ουσιαστική κατάργηση των εσωτερικών συνόρων των κρατών - μελών της ΕΕ, σαν απόρροια της συνθήκης Σέγκεν του 1995, ήταν ένας ακόμα λόγος της άνθησης της λαθρομετανάστευσης, αφού πλέον είναι πολύ εύκολο για κάποιον που έχει μια πλαστή ταυτότητα κράτους - μέλους να εισέλθει σε κάποιο άλλο μέλος της ΕΕ.

4. Μορφές Μετανάστευσης

Οι στις μορφές μετανάστευσης με επίκεντρο τα ευρωπαϊκά δεδομένα όπως αυτές εμφανίζονται στο βιβλίο "Η μετανάστευση στην ενωμένη Ευρώπη" (Τριανταφυλλίδου - Γρώπα, Κριτική, 2009) είναι οι ακόλουθες:

- (α) Μετανάστευση ομογενών και παλιννοστούντων
- (β) Αποικιακή και μετααποικιακή μορφή
- (γ) Μετανάστευση εργασίας
- (δ) Αίτηση Ασύλου
- (ε) Προσωρινή και εποχιακή μετανάστευση
- (ζ) Μετανάστευση υψηλής εξειδίκευσης
- (η) Μη κανονική (Παράνομη) μετανάστευση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β:

Νομικό Πλαίσιο

Ελλάδα

Πολλοί νόμοι έχουν κατά καιρούς εκδοθεί στη χώρα μας λόγω όμως της πολυνομίας και της μη ύπαρξης καταλλήλου και επαρκούς υποδομής χωλαίνουν κατά την εφαρμογή τους. Οι σημαντικότεροι νόμοι που αναφέρονται σε θέματα μετανάστευσης είναι οι ακόλουθοι:

α. Νόμος πλαίσιο 4310/1929. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '90, η υπάρχουσα μεταναστευτική πολιτική περιοριζόταν στη ρύθμιση της μαζικής άφιξης των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής με βάση το Νόμο 4310/1929.

β. Ν. 1975/1991 με τον ενδεικτικό τίτλο "Είσοδος - έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικα-

σία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις". Η μαζική εισροή μεταναστών στη χώρα, μετά το 1989, δημιούργησε την ανάγκη νέου νομοθετικού πλαισίου. Οι βασικοί στόχοι του νόμου ήταν ο περιορισμός της λαθρομετανάστευσης και ει δυνατόν, η ευκολότερη απέλαση των μη κανονικών μεταναστών που συλλαμβάνονταν, είτε στις παραμεθόριες περιοχές, είτε στην υπόλοιπη χώρα. Στο πλαίσιο αυτό επιδιώχθηκε η πάταξη της "λαθρομετανάστευσης" και ο περιορισμός της εισόδου στα σύνορα της ελληνικής επικράτειας. Έτσι, πρωτεύοντα ρόλο στον έλεγχο των μεταναστών αποκτά ο στρατός και η αστυνομία.

γ. Με τα προεδρικά διατάγματα 358/1997 και 359/1997 ξεκινά το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης μεταναστών, που υλοποιήθηκε την άνοιξη του 1998. Τελικά μόνο 212.860 (ποσοστό 40%) αλλοδαποί κάτοχοι της Λευκής Κάρτας μπόρεσαν να υποβάλουν αίτηση για την έκδοση Πράσινης Κάρτας. Αυτό συνέβη διότι το Πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης, αν και φιλόδοξο ως προς τη σύλληψη και ιδιαίτερα ανοιχτό ως προς τις προϋποθέσεις που έθετε, υπονομεύθηκε από ανυπερέβλητες οργανωτικές και πρακτικές δυσκολίες.

δ. Ν. 2921/2001. Ο νόμος αυτός είχε διπλό στόχο. Κατ' αρχάς προέβλεπε ένα δεύτερο πρόγραμμα νομιμοποίησης, με στόχο να προσελκύσει, αφενός, όσους μετανάστες δεν κατάφεραν να αξιοποιήσουν την "αμνηστία" του 1998 και, αφετέρου, τους νεοεισελθέντες μετανάστες που είχαν έρθει στο μεταξύ στην Ελλάδα. Έθεσε επίσης τις προϋποθέσεις για την πολιτογράφηση των αλλοδαπών που διέμεναν στη χώρα. Παρότι ο σχεδιασμός του νέου προγράμματος ήταν αρτιότερος από εκείνον του προηγούμενου, πολύ γρήγορα προέκυψαν και πάλι οργανωτικά προβλήματα. Επειδή συνέχισαν να εκδίδονται αποκλειστικά μονοετούς διάρκειας άδειες εργασίας και διαμονής, τόσο οι υποδομές όσο και το ανθρώπινο δυναμικό συνέχισαν να αποδεικνύονται ανεπαρκή. Τον Ιανουάριο του 2004 (Ν. 3202/2003) η κυβέρνηση αποφάσισε τελικά να ξεκινήσει την έκδοση αδειών διετούς διάρκειας, διευκολύνοντας τόσο το έργο της διοίκησης

όσο και τους ίδιους τους μετανάστες (Ρουμπίνη Γρώπα, Άννα Τριανταφυλλίδου, 2009).

ε. Ν. 3386/2005 και τροποποίησή του με το Νόμο 3536/2007. Αυτοί οι δύο νόμοι φιλοδοξούσαν να ενσωματώσουν στο καθεστώς νομιμότητας, αλλοδαπούς πολίτες οι οποίοι διέμεναν αρκετά χρόνια στην Ελλάδα, αλλά για διάφορους λόγους δεν είχαν μπορέσει να νομιμοποιήσουν τη διαμονή και την εργασία τους στη χώρα (ή δεν είχαν μπορέσει να ανανεώσουν τα χαρτιά τους). Οι νόμοι αυτοί δέχθηκαν κριτική ότι επιμένουν να αγνοούν την πλειοψηφία των μη κανονικών μεταναστών, ότι δεν ενσωματώνουν αποτελεσματικά στην εθνική νομοθεσία τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την οικογενειακή επανένωση και το καθεστώς των μακράς διάρκειας διαμενόντων, ότι εισάγουν κακοσχεδιασμένα τεστ ένταξης τα οποία συναρτούν με την απονομή του καθεστώτος μακροχρόνιας διαμονής και ότι η υποβολή των αιτήσεων διαμονής/εργασίας έχει υπερβολικό κόστος παρά τη μικρή διάρκεια των αδειών (1 ή 2 χρόνια). Παράλληλα, παρά τις συνεχείς αλλαγές του νόμου απουσιάζει από αυτόν ένας μεσοπρόθεσμος σχεδιασμός για τη διαχείριση των μεταναστευτικών εισροών.

στ. Νόμος 3838/2010 με τις προϋποθέσεις απόκτησης Ελληνικής ιθαγένειας. Τροποποιείται ο κώδικας Ελληνικής ιθαγένειας ο οποίος βασιζόταν στην αρχή του δίκαιου του αίματος. Με τον νέο νόμο τα παιδιά μεταναστών αποκτούν την Ελληνική ιθαγένεια με την γέννησή τους στην Ελλάδα με προϋπόθεση ότι οι δύο γονείς διαμένουν στην Ελλάδα μόνιμα και νόμιμα για 5 συνεχόμενα έτη.

ζ. Π.Δ. 114/2010 (ΦΕΚ Α΄-195-22.11.2010 “Καθιέρωση ενιαίας διαδικασίας αναγνώρισης σε αλλοδαπούς και ανιθαγενείς του καθεστώτος του πρόσφυγα ή δικαιούχου επικουρικής προστασίας”). Το εν λόγω Προεδρικό Διάταγμα ρυθμίζει εκ νέου τις διαδικασίες ασύλου στην Ελλάδα για τη μεταβατική περίοδο μέχρι τη δημιουργία της νέας Υπηρεσίας Ασύλου η οποία πρόκειται να συσταθεί.

η. Νόμος 3907/2011. Μέσα στον νόμο αυτό προβλέπεται η εθελούσια επιστροφή του μετανάστη αλλά υπάρχουν τεχνικοί λόγοι που αυτό δεν μπορεί πάντα να εφαρμοστεί όπως σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει συνεργασία με τις πρεσβείες ή κακές πολιτειακές συνθήκες στις χώρες των μεταναστών κλπ.

Διεθνές Νομικό Πλαίσιο - Ευρωπαϊκό Ένωση

1. Η σύμβαση της Γενεύης

Αρχικά ψηφίσθηκε από τον ΟΗΕ στις 28-4-1951 και επικυρώθηκε από τη χώρα μας με το Ν. 3989/1959 που καθορίζει το καθεστώς του πρόσφυγα. Ο ορισμός που δίνεται μέσα από το κείμενο της Σύμβασης είναι ο εξής: "πρόσφυγας είναι κάθε πρόσωπο που έχει βάσιμο φόβο διωγμού λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκει, πολιτικών ιδεών και πεποιθήσεων, βρίσκεται εκτός του κράτους του οποίου έχει την υπηκοότητα και δεν μπορεί ή λόγω του φόβου αυτού ή δεν θέλει να έχει την προστασία του". Καμιά χώρα δεν μπορεί να επιστρέψει πρόσφυγες παρά τη θέληση τους σε μια περιοχή όπου υφίστανται κίνδυνο ή να κάνει διακρίσεις ανάμεσα σε διαφορετικές ομάδες προσφύγων. Ένας πρόσφυγας δικαιούται άσυλο και ασφάλεια. Οι πρόσφυγες πρέπει να απολαμβάνουν τουλάχιστον των δικαιωμάτων και της

βασικής βοήθειας που δικαιούται κάθε αλλοδαπός που διαμένει νόμιμα στη χώρα ασύλου. Η Σύμβαση της Γενεύης συμπληρώνεται από τα κράτη - μέλη της ΕΕ στο Δουβλίνο την 15-1-90 και τίθεται σε εφαρμογή την 1-9-97.

2. Κανονισμός Δουβλίνο II

Ο κανονισμός Δουβλίνο II (ή Κανονισμός 343/2002) είναι ένα νομικό κείμενο που θεσπίστηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση και καθορίζει την χώρα η οποία θα είναι υπεύθυνη για να δώσει άσυλο στον αιτούντα πρόσφυγα. Σύμφωνα με τον Κανονισμό Δουβλίνο II ένας μετανάστης δικαιούται να ζητήσει άσυλο στην Ευρωπαϊκή χώρα στην οποία θα εισέλθει την πρώτη φορά. Λόγω της κακής κατάστασης της εφαρμογής του ασύλου στην Ελλάδα ο κανονισμός αυτό το 2010 - 2011 βρίσκεται άτυπα σε επανεξέταση. Στις 21 Δεκεμβρίου 2011 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι κινδυνεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών που επιστρέφουν στην Ελλάδα μέσω του Κανονισμού Δουβλίνο II με αποτέλεσμα σχεδόν όλες οι χώρες της ΕΕ να έχουν αναστείλει την επιστροφή αιτούντων άσυλο. Τόσο η Ελλάδα όσο και άλλες χώρες της νότιας Ευρώπης, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και πολλές μη-κυβερνητικές οργανώσεις, έχουν καταγγείλει το "Δουβλίνο II" ως ένα σύστημα άδικο και πρακτικά ανεφάρμοστο και κοστοβόρο. Ωστόσο, για άλλες χώρες, που αποτελούν και τις χώρες "πρώτης προτίμησης" των αλλοδαπών, και που καταγράφουν μεγαλύτερους αριθμούς αιτούντων άσυλο από ότι η Ελλάδα, το "Δουβλίνο II" δεν είναι υπό διαπραγμάτευση.

3. Συμφωνία και σύμβαση Σένγκεν

Η Συμφωνία Σένγκεν για την κατάργηση των συνοριακών ελέγχων εντός ΕΕ αποτέλεσε ιστορικό βήμα προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Παρά την κριτική, αποτελεί μία αδιαμφισβήτητη επιτυχία. Η ελεύθερη κυκλοφορία των ατόμων είναι θεμελιώδης αρχή που κατοχυρώνεται από τις Συνθήκες για τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Υλοποιείται μέσω του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης χωρίς εσωτερικά σύνορα. Η άρση των εσωτερικών συνόρων απαιτεί ενισχυμένη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης καθώς και οργανωμένη είσοδο και διαμονή υπηκόων τρίτων χωρών, ακόμη και μέσα από κοινή πολιτική για το άσυλο και τη μετανάστευση. Τον τελευταίο καιρό η Ελλάδα απειλείται από τους Ευρωπαίους εταίρους ότι θα επαναφέρουν τους συνοριακούς ελέγχους εντός Σένγκεν. Ένας λόγος για αυτή την απειλή είναι η αντικειμενική δυσκολία που έχει η χώρα να ελέγξει με απόλυτο τρόπο τα σύνορά της. Καμία χώρα δεν μπορεί να σφραγίσει τα σύνορά της χωρίς να καταφύγει σε ανεπίτρεπτα μέτρα (ναρκοθέτηση, χρήση όπλων προς αποτροπή παράνομα εισερχομένων, παράνομες επαναπροωθήσεις κλπ.), πολύ δε περισσότερο μια χώρα, όπως η δική μας, με τα 16.600 χιλιόμετρα ακτογραμμής και τις ιδιαίτερα αυξημένες μεταναστευτικές πιέσεις. Ένας άλλος λόγος επίσης είναι ότι οι επιστροφές αιτούντων άσυλο στη χώρα μας σύμφωνα με το "Δουβλίνο II" έχουν ανασταλεί, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να παραμένει μια πολύ "ελκυστική" χώρα διέλευσης μη νόμιμων μεταναστών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ:

Σύγχρονη Ελληνική Πραγματικότητα

Με την έναρξη της 10ετίας του 1990 η χώρα μας δέχεται ένα κύμα 20.000 περίπου Ελληνοποντίων ομογενών μεταναστών, προερχόμενων από τη Ρωσία, οι οποίοι και εγκαθίστανται αρχικά στις παραμεθόριες περιοχές και ιδιαίτερα στη Θράκη, με σκοπό την δημογραφική της ενίσχυση. Από την περίοδο αυτή έως σήμερα, το πρόβλημα της λαθρομετανάστευσης έχει πάρει

εκρηκτικές διαστάσεις για τη χώρα μας, αλλά και για ολόκληρη την ΕΕ μετά τις σεισμικές εξελίξεις της Ευρώπης που άρχισαν το 1989 σε συνδυασμό και με τις συγκρούσεις και εξελίξεις στη Μέση και Εγγύς Ανατολή. Η χώρα μας μετετράπη, από χώρα διελεύσεως σε χώρα μόνιμης εγκατάστασης και διαμονής λαθρομεταναστών - οικονομικών προσφύγων. Στο γεγονός αυτό συνέβαλε τα μέγιστα η μαζική είσοδος λαθρομεταναστών, αρχικά από την Αλβανία μετά το 1991 περίπου, με την κατάρρευση του καθεστώτος του Αλία, και στη συνέχεια από τα όμορα Βαλκανικά κράτη, εξ' αιτίας των ραγδαίων πολιτικών εξελίξεων και αναταράξεων που έλαβαν χώρα στην περιοχή των Βαλκανίων κατά τη χρονική αυτή περίοδο.

Η Ελλάδα ειδικότερα, αντιμετωπίζει εντονότατο πρόβλημα λόγω του τεράστιου μήκους των ακτών της και της στρατηγικής της θέσης στο σταυροδρόμι Ανατολής - Δύσης, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη κοινοτική χώρα. Η γειτνίαση με την Τουρκία απ' όπου διακινείται σημαντικός αριθμός λαθρομεταναστών προς την Ευρωπαϊκή Ήπειρο δυσκολεύει το έργο των Ελληνικών Αρχών. Παράλληλα τα εξωτερικά σύνορα της Ελλάδας είναι τα πλέον ευάλωτα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λόγω της απεραντοσύνης των νησιωτικών ακτογραμμών, ενώ η χερσαία συνοριακή της μεθόριος υπερβαίνει τα 1.000 χιλιόμετρα.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΟΗΕ οι οικονομικοί μετανάστες σήμερα αποτελούν περίπου το 10-12% επί του συνόλου του Ελληνικού πληθυσμού. Όμως κατά κοινή διαπίστωση, υπάρχει πρόβλημα αφομοίωσης των ξένων πληθυσμών από τις ντόπιες κοινωνίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κυρίως των τριτοκοσμικών χωρών. Το ίδιο συμβαίνει και στην Ελλάδα, όπου οι ενυπάρχουσες κοινωνικές υποδομές δεν αντέχουν άλλο την απορρόφηση της συνεχώς ογκούμενης πολυεθνικής κοινότητας των αλλοδαπών, με συνέπεια να μη μπορεί να τους απορροφήσει και η αγορά εργασίας, για νόμιμη απασχόληση και εξασφάλιση των προς το ζην αναγκών, πολύ δε περισσότερο είναι δυσχερής, αν όχι αδύνατη η αφομοίωση της πανσπερμίας αυτής των αλλοδαπών από απόψεως πολιτισμικής (εθνολογικής, θρησκευτικής, ηθών και εθίμων κ.λ.π.).

Για να μειωθούν οι ροές μεταναστών στον Έβρο η Ελλάδα το Φθινόπωρο του 2010 ζήτησε την συνδρομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω της δύναμης Frontex (μεθοριακή δύναμη ταχείας επέμβασης) η οποία επιχειρεί στο Αιγαίο από το 2009. Η Ελληνική Αστυνομία υλοποιεί προγράμματα εθελοντικού

και αναγκαστικού επαναπατρισμού. Ωστόσο, αρκετές χώρες δεν αναγνωρίζουν τους υπηκόους τους ως τέτοιους ή δεν συνεργάζονται επαρκώς για την έκδοση ταξιδιωτικών εγγράφων, που είναι αναγκαία για την επιστροφή τους.

Τον Ιανουάριο 2010 η Ελλάδα δήλωσε την πρόθεσή της να χτιστεί τείχος-φράκτης μήκους 12,5 χιλιομέτρων, στο βορειοανατολικό τμήμα του Έβρου, μεταξύ Νέας Βύσσας και Καστανιών ώστε να αποτραπεί η είσοδος αλλοδαπών στην Ελλάδα από τα Ελληνοτουρκικά σύνορα. Ο φράκτης ολοκληρώθηκε το Δεκέμβριο του 2012 και

κόστισε 3.160.000 ευρώ. Το ανωτέρω εγχείρημα έχει διχάσει. Οι επικριτές των κυβερνητικών σχεδίων κρίνουν ότι ο φράκτης απλώς θα αναχαράξει τις διαδρομές των λαθρομεταναστών. Το κυριότερο επιχείρημά τους συνοψίζεται όμως στο γεγονός ότι θα καταστρατηγηθεί de facto το θεμελιώδες δικαίωμα των μεταναστών και προσφύγων να αιτηθούν άσυλο, καθώς εκ προοιμίου θα αποστερηθούν την είσοδό τους στη χώρα. Αντίθετα, σύμφωνα με τους θιασώτες της ιδέας για την ανέγερση του φράκτη, το κράτος οφείλει να προστατεύσει την επικράτειά του και τους πολίτες του από αυτές τις μαζικές εισροές. Από το καλοκαίρι του 2012 ξεκινά από την Ελληνική Αστυνομία η επιχείρηση "Ξένιος Ζευς". Μια προσπάθεια η οποία συνεχίζεται μέχρι και σήμερα και αποσκοπεί κυρίως στην πάταξη κάθε μορφής εγκληματικότητας η οποία στοιχειώνει τα τελευταία χρόνια το ιστορικό κέντρο της Αθήνας. Πρωτίστως αυτοί που ελέγχονται και συλλαμβάνονται είναι μετανάστες με το κατηγορητήριο της μη νόμιμης διαμονής και της συμμετοχής σε παράνομες δραστηριότητες. Το πρόβλημα όμως δε λύνεται με τη σύλληψη των παράνομων μεταναστών. Η απουσία χώρων κράτησης των συλληφθέντων παράνομων μεταναστών και η αδυναμία απέλασης μεγάλου αριθμού εξ' αυτών με ρυθμούς που θα επέτρεπαν τη συνέχιση των συλλήψεων καθιστά το πρόβλημα δυσεπίλυτο.

Οι τελευταίες εξελίξεις δείχνουν μια τάση επαναπατρισμού πολλών μεταναστών που βρίσκονταν τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα. Σημαντική παράμετρος για τις διεθνείς μεταναστευτικές ροές είναι η ανεργία που πλήττει Έλληνες και ξένους εργαζόμενους στην Ελλάδα. Οι ειδικότερες αιτίες που ωθούν κυρίως τους μετανάστες σε φυγή από την Ελλάδα είναι η δυσμενής επίδραση της κρίσης σε κλάδους όπου απασχολούνταν κυρίως οι άνδρες, όπως οι κατασκευές, οι πολύ περιορισμένες προοπτικές απασχόλησης για τους νέους μετανάστες και η χαμηλότερη εκπαίδευση τους σε σύγκριση με τους γηγενείς.

Τα τελευταία χρόνια ως συνέπεια της οικονομικής κρίσης που πλήττει την Ελλάδα παρατηρείται και το αντίστροφο φαινόμενο, αυτό δηλαδή της μετανάστευσης Ελλήνων για χώρες του εξωτερικού. Με την ανεργία να έχει φτάσει στα επίπεδα ρεκόρ με συνολικό ποσοστό 27,2% και 59,1% για τους νέους κάτω των 25 ετών², παρατηρείται δημιουργία νέου κύματος μετανάστευσης, που θυμίζει έντονα την αντίστοιχη περίοδο των δεκαετιών του 1950 και 1960 που και τότε οι Έλληνες και ιδιαίτερα οι νέοι αναζητούσαν μία καλύτερη ζωή σε χώρες ιδιαίτερα της Βόρειας Ευρώπης. Η σημαντική διαφορά όμως από εκείνη την περίοδο είναι ότι οι πρώτοι που επιδιώκουν την αναχώρησή τους από

2. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για τον Ιανουάριο του 2013

την Ελλάδα, σε αντίθεση με το παρελθόν, είναι οι νέοι επιστήμονές της. Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε να διερευνήσουμε τις επιπτώσεις που έχει στην Ελληνική κοινωνία το φαινόμενο της μετανάστευσης και της λαθρομετανάστευσης.

Κοινωνικές Επιπτώσεις

1. Δημογραφικό πρόβλημα και υπογεννητικότητα

Η δημογραφική κρίση και η γήρανση του ελληνικού πληθυσμού είναι κοινό μυστικό. Δυστυχώς η συνέχεια προβλέπεται πολύ χειρότερη όταν ο γερασμένος πληθυσμός της Ελλάδας θα μειωθεί, σύμφωνα με τις προβλέψεις, στα 7 εκατομμύρια, μέσα στα προσεχή 40 χρόνια. Βασική επίπτωση της δημογραφικής κρίσεως είναι η ποσοτική και ποιοτική αποδυνάμωση της εθνικής μας άμυνας, η μείωση του αριθμού των κληρωτών και η αντισταθμιστική αύξηση των στρατιωτικών δαπανών. Σήμερα είμαστε 10.000.000 Έλληνες ενώ οι Τούρκοι είναι περίπου 50.000.000. Μετά 35 χρόνια - κατά τις προβλέψεις των Δημογραφικών Υπηρεσιών του ΟΗΕ - η Ελλάδα θα έχει 7 εκατομμύρια κατοίκους, ενώ η Τουρκία θα ξεπερνάει τα 95 εκατομμύρια. Με την εισροή των μεταναστών έχουν συμπληρωθεί κατά πολύ τα δημιουργούμενα από την αστυφιλία κενά. Ως γνωστόν είναι αρκετά μεγάλος ο αριθμός των μεταναστών που εγκαταστάθηκαν για εργασία, πιθανόν μόνιμα, στην επαρχία. Ακόμα ο βαθμός γονιμότητας τους έρχεται να συμπληρώσει δραστικά τον δικό μας, αφού μόνο με την βοήθειά του κατορθώναμε, τα τελευταία έτη, να παρουσιάζουμε φυσική αύξηση του πληθυσμού. Αποτέλεσμα αυτού του φαινομένου όμως είναι η διαμόρφωση συνθηκών για πιθανή δημογραφική αλλοίωση του πληθυσμού σε συγκεκριμένες περιοχές της χώρας μας.

2. Εθνική Άμυνα - Εθνική συνοχή

Σύμφωνα με πολλούς αναλυτές, σήμερα οι νόμιμοι και παράνομοι μετανάστες στην Ελλάδα υπολογίζονται σε δύο εκατομμύρια περίπου. Είναι αλήθεια ότι η ιδιομορφία και το εκτεταμένο των χερσαίων και θαλασσίων συνόρων καθιστά τον έλεγχο τουλάχιστον δυσχερή. Η παράνομη εισβολή και εγκατάσταση ξένων πληθυσμών στο ελληνικό έδαφος, οπωσδήποτε αποτελεί εθνικό πρόβλημα. Μεσο - μακροπρόθεσμα και υπό το πρίσμα των γεωπολιτικών ανακατατάξεων στα Βαλκάνια και των προβλημάτων μας με την Τουρκία, τότε σαφέστατα θα πρέπει να τη χαρακτηρίσουμε ως πρόβλημα Εθνικής Ασφάλειας. Η Τουρκία αποτελεί τον μεγαλύτερο σταθμό, μέσω του οποίου, έρχεται ο μεγαλύτερος αριθμός μουσουλμάνων λαθρομεταναστών και μάλιστα από ιδιαίτερα φανατικές μουσουλμανικές χώρες όπως το Πακιστάν, το Μπαγκλαντές κα. Η μαζική και ανεξέλεγκτη μετανάστευση / λαθρομετανάστευση, ίσως είναι η μόνη σύγχρονη ασύμμετρη απειλή που δεν εμπεριέχει τη βία, πλην όμως αποτελεί σοβαρή απειλή μεσο - μακροπρόθεσμου χαρακτήρα για τους παρακάτω λόγους:

(α) Δημιουργούνται εθνοπολιτισμικές και θρησκευτικές μειονότητες, οι οποίες γκετοποιούνται και διαταράσσουν την κοινωνική γαλήνη της χώρας.

(β) Σταδιακά υπονομεύεται η εθνική και κοινωνική συνοχή με ανατροπή των δημογραφικών ισορροπιών και τη δημιουργία μειονοτήτων.

3. Εγκληματικότητα

Μέσω της λαθρομετανάστευσης δίνεται η δυνατότητα σε κακοποιά στοιχεία και φανατικούς με δυσδιάκριτο τον μεταξύ τους διαχωρισμό και με άγνωστες τις προθέσεις τους, να εισέλθουν στη χώρα μας και να επιδοθούν σε διακίνησης όπλων, εκρηκτικών, ναρκωτικών μη αποκλειομένων και των όπλων μαζικής καταστροφής. Η συμβολή των μεταναστών - λαθρομεταναστών στην εγκληματικότητα είναι ιδιαίτερα σημαντική. Σύμφωνα με στοιχεία, που τηρούνται στη Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας του Αρχηγείου της ΕΛΑΣ για την εγκληματικότητα αλλοδαπών, για την χρονική περίοδο από το 1998 έως και το 2012 προκύπτει ότι η αύξηση του αριθμού των αλλοδαπών δραστών αυξήθηκε εντυπωσιακά μέσα στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Παράλληλα όμως με την ποσοτική υπάρχει και "ποιοτική" αναβάθμιση του εγκλήματος η οποία αποδίδεται στους αλλοδαπούς. Τα μπαράζ ληστειών και οι δολοφονίες με ειδική τρόπο πολλές φορές δίχως σοβαρό οικονομικό αντίκρισμα έχουν εξοργίσει την ελληνική κοινωνία.

4. Ρατσισμός - Ξενοφοβία

Το πρόβλημα του ρατσισμού δεν περιορίζεται μόνο στο πλαίσιο μιας κοινωνίας ή μόνο στο πλαίσιο του δικού μας κράτους, αλλά είναι πρόβλημα ευρωπαϊκό και παγκόσμιο. Σήμερα στην Ευρώπη συναντάμε έναν ρατσισμό χωρίς φυλή. Ο ρατσισμός έχει χάσει τη βιολογική έννοια της φυλής και έχει προσλάβει την έννοια της διαφορετικής κουλτούρας. Οι εξελίξεις στον ευρωπαϊκό χώρο δείχνουν πως η ανάδειξη της ισλαμοφοβίας είναι μια πραγματικότητα. Μέσω μιας σειράς γεγονότων που έχουν ξεσπάσει την τελευταία δεκαετία, ξεκινώντας από το τρομοκρατικό χτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου είναι εμφανές πως οι μουσουλμανικές κοινότητες έχουν στιγματιστεί. Το Ισλάμ καθιερώθηκε στα μάτια του μέσου Δυτικού ως μια θρησκεία βίαιη, ακραία και επικίνδυνη για την εθνική ασφάλεια. Οι δε μουσουλμάνοι μετανάστες αποσυνδέθηκαν στη συνείδηση των ευρωπαίων από την εθνικότητά τους και ταυτίστηκαν με τη θρησκεία τους.

Η Ελλάδα δεν αποτελεί εξαίρεση στον κανόνα, που ισχύει για ολόκληρη τη δημοκρατική Ευρώπη, σύμφωνα με τον οποίο μια μερίδα του κοινωνικού σώματος είναι εκτεθειμένη στις επιρροές εξτρεμιστικών κινημάτων και εξτρεμιστικών πολιτικών θεωριών. Τα τελευταία χρόνια με την αύξηση του ποσοστού μεταναστών που παρατηρείται στην Ελλάδα, έχοντας ως αποτέλεσμα την πτώση του επιπέδου της ποιότητας ζωής σε πολλές περιοχές της χώρας, αυξάνονται και οι εκδηλώσεις ρατσιστικών συμπεριφορών και ξενοφοβίας εις βάρος τους. Από την άλλη πλευρά οι μετανάστες προτιμούν να συγκεντρώνονται στα μεγάλα αστικά κέντρα όπου ζουν κι άλλοι ομοεθνείς τους, δημιουργώντας έτσι γκέτο, γεγονός το οποίο κάνει πολύ δύσκολη την ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία. Η ηθελημένη απομόνωσή τους ευθύνεται εξάλλου και για την εγκληματικότητα που ολοένα και αυξάνεται στις τάξεις τους, ενώ η παραοικονομία που αναπτύσσουν αποβαίνει σε βάρος της εθνικής οικονομίας.

Η Ελλάδα δεν υιοθέτησε πολιτικές που να αποβλέπουν στρατηγικά και μακροπρόθεσμα στην ενσωμάτωση των μεταναστών, πολύ δε περισσότερο των μουσουλμάνων. Από την πλευρά τους, οι μουσουλμάνοι μετανάστες αισθάνο-

νται ότι κατοικούν σε μια χώρα που αγνοεί την διαφορετικότητά τους, δεν ακολουθεί καμία πολιτική για να τους ενσωματώσει και δεν καλύπτει βασικές τους ανάγκες που συνδέονται με τη θρησκεία τους, όπως η δημιουργία λατρευτικών χώρων και νεκροταφείου και η παροχή ισλαμικής εκπαίδευσης. Παράλληλα, ζουν απομονωμένοι, υπό συνθήκες ανέχειας, αδυνατώντας να βρουν εργασία ή απασχολούμενοι σε προσωρινές, χαμηλής αμοιβής εργασίες, χωρίς ασφάλιση, με αποτέλεσμα να νιώθουν περιθωριοποιημένοι και να βιώνουν ένα έντονο αίσθημα ανασφάλειας. Τα προβλήματα αυτά δημιουργούν μια δυναμική συσπείρωσης των μουσουλμάνων μεταναστών γύρω από το Ισλάμ, ριζοσπαστικοποίησής τους και υιοθέτησης μιας ταυτότητας διαμαρτυρίας. Παράλληλα, ελλοχεύει ο κίνδυνος να συνδεθούν τα θρησκευτικά αιτήματα με τα κοινωνικά, να θεωρηθεί δηλαδή ότι οι κακές συνθήκες διαβίωσης τους οφείλονται στο θρήσκευμά τους, οπότε και ενδέχεται να διαμορφωθεί ένα κίνημα διαμαρτυρίας στο οποίο το Ισλάμ θα αποτελεί μια κοινωνική ταυτότητα, που θα εμπνέει τους αγώνες τους (Δημητρακοπούλου Φ. Περ. Μετανάστευσης Επίκαιρα τεύχος 4).

5. Δημόσια υγεία

Οι λαθρομετανάστες, καθότι μη ελεγχθέντες ιατρικώς, δύνανται να είναι φορείς και να μεταφέρουν νοσήματα που στην Ευρώπη πλέον θεωρούνται εξαφανισμένα, όπως η πολιομυελίτιδα, η διφθερίτιδα, η χολέρα, ο δάγκειος πυρετός, η ελονοσία, και να αυξήσουν τα ποσοστά νοσημάτων, όπως η φυματίωση, η ηπατίτιδα, πολιομυελίτιδα, aids, κλπ, λόγω κακών συνθηκών διαβίωσης.

Επίσης δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι το κόστος περιθάλψεως των λαθρομεταναστών στον Έλληνα φορολογούμενο είναι πολύ υψηλό. Για το κέντρο της Αθήνας ειδικά, διαπιστώνεται η υπερβολική συσσώρευση λαθρομεταναστών, όπου διαμένουν σε άθλιες συνθήκες διαβίωσης, χωρίς πρόσβαση σε στοιχειώδη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

6. Οικονομικές επιπτώσεις

Η εισροή των μεταναστών στην Ελλάδα προκάλεσε αρχικά αύξηση του ΑΕΠ κατά 0,5 έως 1,5% και συγκράτησε τον πληθωρισμό. Από την αύξηση αυτής της πίτας όμως, κερδισμένες βγήκαν οι πλουσιότερες εισοδηματικά τάξεις, καθώς οι αναδιανεμητικές επιδράσεις της μεταναστευτικής εισροής ήταν σε βάρος των φτωχότερων τάξεων που έχασαν σημαντικό τμήμα του εισοδήματός τους. Η χρησιμοποίηση μεταναστών ως φθηνό εργατικό δυναμικό και ως μέθοδος μείωσης του κόστους παραγωγής και αύξησης της ανταγωνιστικότητας, μεσομακροπρόθεσμα οδηγεί στην καθυστέρηση του εκσυγχρονισμού της παραγωγικής διαδικασίας. Η τάση προς τεχνολογικό εκσυγχρονισμό της παραγωγής ατονεί, όταν εισρέει φθηνό εργατικό δυναμικό. Η παρουσία των μεταναστών δεν ήταν ευεργετική για όλους, αλλά μόνο για τους παραγωγούς, τους αγρότες και τους επιχειρηματίες. Από την άλλη μεριά, στέλνουν μέρος των

χρημάτων που κερδίζουν πίσω στις οικογένειες τους στις χώρες καταγωγής τους και έτσι υπάρχει διαρροή συναλλάγματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ:

Σύνολη - Συμπεράσματα - Προτάσεις

Το μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ελλάδα και άλλες χώρες της Ευρώπης αποτελεί ένα μακροχρόνιο διεθνές φαινόμενο που βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη και δε φαίνεται ότι πρόκειται να σταματήσει τα επόμενα χρόνια. Η χώρα μας παρουσιάζει σημαντικές ιδιαιτερότητες όπως γεωγραφικές,

ιστορικές, διαμορφώσεως συνόρων, ομόρων κρατών, πολιτικές, πολιτισμικές, χαρακτήρα και νοοτροπίας του λαού, πληθυσμιακές, δημογραφικές, υπογεννητικότητα κ.α.. Οι κοινωνικές και πολιτικές αναταραχές σε περιφέρειες στην υδρόγειο (Ιράκ, Ιράν, Αφγανιστάν, Παλαιστίνη, Σομαλία, Ερυθραία, Νιγηρία, Λυβία, Συρία) καθώς και η παγκόσμια οικονομική κρίση συντελούν στην ποσοτική αύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος. Επίσης σύμφωνα με εκτιμήσεις των Διεθνών Οργανισμών, ο πληθυσμός στις χώρες της Β. Αφρικής και της Ασίας θα έχει σχεδόν διπλασιασθεί σε διάστημα τριάντα περίπου ετών. Οι μετακινήσεις αυτές των πληθυσμών έχουν αλλάξει την Ελλάδα αλλά και ολόκληρη την ΕΕ δημογραφικά, κοινωνικά αλλά και πολιτικά. Η μετανάστευση είναι η κύρια συνιστώσα της δημογραφικής ανάπτυξης της ΕΕ και είναι δεδομένο ότι θα έχει μεγάλες και μακροπρόθεσμες συνέπειες τόσο για το κοινωνικό - πολιτισμικό τοπίο της Ευρώπης, όσο και για τις αγορές εργασίας και τις οικονομίες της ηπείρου. Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης η χάραξη ενιαίας μεταναστευτικής πολιτικής αποτελεί πλέον μονόδρομο ενόψει των νέων εξελίξεων που ήδη διαμορφώνονται. Ο ευρωπαϊκός χώρος αποτελεί πόλο έλξης για εκατομμύρια οικονομικούς μετανάστες από τις χώρες της Ασίας και της Αφρικής. Οποσδήποτε τα μεταναστευτικά ρεύματα αποτελούν λύση ή τουλάχιστον μέρος της λύσης του οξύτατου δημογραφικού προβλήματος των ευρωπαϊκών χωρών. Ταυτόχρονα όμως η μαζική μετανάστευση συνιστά απειλή για τις κοινωνικές και πολιτικές ισορροπίες των κρατών μελών της ΕΕ που βρίσκονται αντιμέτωπα με το ζήτημα ενσωμάτωσης στο εσωτερικό τους πολιτισμικά διαφοροποιημένων πληθυσμιακών ομάδων. Τα μέτρα για την υλοποίηση μιας εφαρμόσιμης κοινής πολιτικής, δεν πρέπει να είναι στατικά αλλά να επικαιροποιούνται ανάλογα με την εξέλιξη του ζητήματος της παράνομης μετανάστευσης και τις ειδικότερες καταστάσεις που δημιουργούνται, τόσο σε διεθνή κλίμακα όσο και στις πλησίον της Ευρώπης περιοχές, οι οποίες επηρεάζουν την μεταναστευτική πίεση. Η παράνομη μετανάστευση αποτελεί σοβαρό και διεθνές πρόβλημα του οποίου αποτελεσματική λύση δεν θα υπάρξει όσο υφίστανται ανά τον κόσμο οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες και εμπόλεμες καταστάσεις. Για να περιορισθεί το διαρκώς αυξανόμενο κύμα της λαθρομετανάστευσης, απαιτείται κοινή και συλλογική προσπάθεια όλων των κρατών μελών και όχι μόνο της χώρας μας. Η ευρωπαϊκή ασφάλεια και

επομένως η ελληνική, διαθέτει σήμερα ένα πλούσιο κοινοτικό κεκτημένο που αποτελεί κατά κάποιο τρόπο και το θεσμικό της οπλοστάσιο στα πλαίσια της καταπολέμησης των κινδύνων που διαγράφονται στα εξωτερικά της σύνορα μεταξύ των οποίων ασφαλώς και η λαθρομετανάστευση. Ταυτόχρονα με το κοινοτικό οπλοστάσιο, είναι ανάγκη να ενισχυθούν οι ακόλουθοι τομείς, για τον περιορισμό της μετανάστευσης:

- α. Εντατικοποίηση της οικονομικής συνεργασίας Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτων αναπτυσσόμενων κυρίως χωρών και χορήγηση αναπτυξιακής βοήθειας, προκειμένου να αποτελέσει ανασχετικό παράγοντα στις προθέσεις μετανάστευσης των κατοίκων τους.
- β. Η ενίσχυση όλων εκείνων των παραγόντων της ανάπτυξης που θα λειτουργήσουν αποτρεπτικά στην εκδήλωση συγκρούσεων γεγονός που θα συμβάλλει στη μείωση των απειλούμενων μεταναστευτικών ρευμάτων με προορισμό την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- γ. Είσοδος των μεταναστών κατά ποσοστό από όλες τις ενδιαφερόμενες χώρες.
- δ. Συνεργασία με τα κράτη μέλη της ΕΕ για την αντιμετώπιση του φαινομένου λαθρομετανάστευσης.
- ε. Δημιουργία κατάλληλων χώρων υποδοχής.
- στ. Χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση των κατασταλτικών μέτρων που θα πάρει η χώρα μας για την αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης.

Παρόλα αυτά θα πρέπει να πούμε ότι δεν υπάρχει μια επιτυχημένη συνταγή προκειμένου να αντιμετωπιστεί η παράνομη εισροή μεταναστών. Στην περίπτωση δε της Ελλάδας τα δεδομένα είναι τέτοια που καθιστούν την όποια προσπάθεια πολύ δύσκολη: νοτιοανατολικό σύνορο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μεγάλα ανατολικά θαλάσσια σύνορα, γεινίαση με μια γεωπολιτικά ασταθή περιοχή, σύνορο με έναν αρνούμενο να συνεργαστεί γείτονα, οικονομική αδυναμία να μπορεί να διαπραγματευτεί διμερείς συμφωνίες επανεισδοχής, υφιστάμενη ευρωπαϊκή νομοθεσία που την καθιστά κυματοθραύστη των μεταναστευτικών ροών στα υπόλοιπα κράτη της Ένωσης. Επιπρόσθετα είναι αναγκαία η υιοθέτηση μιας περισσότερο "διπλωματικής" μεταναστευτικής πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει:

- α. Να δοθεί έμφαση στην εφαρμογή των Συμφωνιών Επανεισδοχής λαθρομεταναστών που έχουν ήδη υπογραφεί, πρωτίστως με την Τουρκία και δευτερευόντως με το Πακιστάν, την Τυνησία και το Μαρόκο.
- β. Να συναφθούν Συμφωνίες Επανεισδοχής και με άλλες κομβικές χώρες προέλευσης παρανόμως εισελθόντων, όπως Αφγανιστάν, Αλγερία και Σομαλία.
- γ. Να αναπτυχθεί στενή διμερής συνεργασία με τις χώρες προέλευσης ή διέλευσης λαθρομεταναστών, σε πολιτικό και επιχειρησιακό επίπεδο, προκειμένου να εξαρθρωθεί το διεθνούς πλέον εμβέλειας και δράσης δίκτυο διακινητών και λαθρεμπόρων, που δημιουργεί και ταυτοχρόνως διαιωνίζει το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης.
- δ. Να ενισχυθούν οι τοπικές κοινωνίες στον Έβρο και τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου. Δεδομένου ότι βρίσκονται στην πρώτη γραμμή του προβλήματος, η εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση οφείλει να τις στηρίζει, παρέχοντάς τους λόγου

χάρη οικονομικά, επιχειρηματικά, αναπτυξιακά κίνητρα και μεγαλύτερη ασφάλεια.

Αποτελεί μία διαχρονικά επιβεβαιωμένη διαπίστωση ότι η λαθρομετανάστευση αποτελεί πρόβλημα των προηγμένων και ανεπτυγμένων χωρών. Όλα ξεκινούν από την αναγνώριση της διασύνδεσης ανάμεσα στη δική μας σπατάλη πόρων και τις οικολογικές καταστροφές στον "τρίτο" κόσμο ως έναν λόγο μετανάστευσης, της διασύνδεσης ανάμεσα στο δικό μας παρελθόν ως ευρωπαϊκών αποικιοκρατικών δυνάμεων και των πολιτικών εντάσεων, των πολέμων και των εμφυλίων πολέμων στον "τρίτο" κόσμο ως έναν ακόμη λόγο μετανάστευσης και τέλος, της διασύνδεσης ανάμεσα στο οργανωμένο από εμάς διεθνές οικονομικό σύστημα και της κοινωνικής κατάστασης στον "τρίτο" κόσμο ως έναν πρόσθετο λόγο μετανάστευσης. Κατά συνέπεια, δεν πρέπει να μας απασχολεί μόνον η βελτίωση των προϋποθέσεων για νόμιμη μετανάστευση αλλά κυρίως οι αιτίες μετανάστευσης. Το πρόβλημα θα παραμείνει για όσο καιρό υφίστανται οι πολιτικές αναταραχές, οι οικονομικές ανισότητες και οι ανισότητες στο επίπεδο διαβίωσης των πολιτών ανάμεσα στα αναπτυγμένα οικονομικά κράτη και στα κράτη του λεγόμενου "τρίτου κόσμου". Η ίδια η μετανάστευση είναι επομένως ένα πεδίο πειραματισμού για μια ανθρωπιστική παγκοσμιοποίηση, υποδηλώνοντας σειсмоγραφικά τα δομικά προβλήματα σε ορισμένες περιοχές του κόσμου και δείχνοντας τις άδικες και ανεπαρκείς οικονομικές και πολιτικές συνθήκες. Με αυτή την έννοια, η μετανάστευση μπορεί να γίνει ένα πολύτιμο ρυθμιστικό εργαλείο για τη διασφάλιση της δικαιοσύνης στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Ως τελικό συμπέρασμα, θα μπορούσαμε να τονίσουμε ότι οι μετανάστες ενισχύουν άμεσα στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας υποδοχής στην οποία εντάσσονται, δημιουργώντας συνθήκες εύρυθμης ανάπτυξης, αλλά στοιχίζουν στο κράτος υποδοχής. Το πώς το κάθε κράτος θα διαχειριστεί τα μεταναστευτικά ρεύματα, αποτελεί θέμα πολιτικής και διαφέρει από χώρα σε χώρα.

Βιβλιογραφία

Βιβλία

- α. Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην Ελληνική κοινωνία. Αθήνα Gutenberg, 2006.
- β. Κολοβός Γιάννης, Το κουτί της Πανδώρας: Παράνομη μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα. Αθήνα, Πελασγός, 2003
- γ. Ρομπόλης Σάββας, Η μετανάστευση από και προς την Ελλάδα: Απολογισμοί και προοπτικές. Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2007.
- δ. Κόντης Αντώνιος, Ζητήματα κοινωνικής ένταξης μεταναστών.
- ε. Έμκε - Πουλοπούλου Ήρα. Η μεταναστευτική πρόκληση. Αθήνα Παπαζήση, 2007.
- στ. Θ. Παπαθεοδώρου. Νομικό καθεστώς αλλοδαπών. Ελληνική και Ευρωπαϊκή νομοθεσία. Εκδόσεις νομικής βιβλιοθήκης. Αθήνα 2010.
- ζ. Ρουμπίνη Γρώπα και Άννα Τριανταφυλλίδου: "Η μετανάστευση στην Ενωμένη Ευρώπη, Κριτική, Αθήνα ,2009".
- η. Καρύδης, Β. Χ.: "Η εγκληματικότητα των Μεταναστών στην Ελλάδα" Εκδ. Παπαζήση Αθήνα, 1996.
- θ. Μπάγκαβος Χ., Παπαδοπούλου Δ., Μετανάστευση και ένταξη των μετα-

ναστών στην ελληνική κοινωνία, Gutenberg, Αθήνα, 2006.

ι. Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., Μετανάστες και μετανάστευση, Πατάκης, Αθήνα, 2003.

ια. Κοντιάδης Ξ., Παπαθεοδώρου Θ., (Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής), Η μεταρρύθμιση της μεταναστευτικής πολιτικής, Παπαζήσης, Αθήνα, 2007.

ιβ. Ζολώτα Ισιδώρα Εργασία Μεταπτυχιακού προγράμματος Πανεπιστημίου Πατρών ,Ο ρόλος της γλώσσας της χώρας υποδοχής στη διαδικασία ένταξης των μεταναστών, Πάτρα 2010

Περιοδικά

α. Διάμεσης Βασίλειος. Μεταναστευτικό κύμα και λαθρομετανάστευση στην Ελλάδα, ένα χρόνο, καυτό και δυσεπίλυτο πρόβλημα. Εθνικές Επάλξεις τεύχος 79 Νοέ - Δεκ 2007.

β. Γαβαλάς Χαράλαμπος. Μεταναστευτικά ρεύματα στην Ευρώπη και στην Ελλάδα πληθυσμιακή αλλοίωση εγκληματογένεση.

γ. Κόκκωνας Κωνσταντίνος. Το φαινόμενο της μετανάστευσης και λαθρομετανάστευσης στην Ελλάδα και την Ευρώπη και η σχέση τους με την ξενοφοβία, το ρατσισμό και την εγκληματικότητα. Διακλαδική Επιθεώρηση, τεύχος 13 Ιουλ - Οκτ 2008.

δ. Λαθρομετανάστευση και εθνικές συνέπειες. Εθνικές Επάλξεις, τεύχος 87 Μάιος - Ιούλιος 2009.

ε. ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ, Τεύχος 34 "ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ - ΛΑΘΡΟΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ" Υπουργο ΕΛ.ΑΣ ε.α. Π. ΛΑΓΓΑΡΗ

στ. Εθνικές Επάλξεις. Ιανουάριος - Φεβρουάριος 2008 τεύχος 80 σελ. 56 - Σύγχρονες απειλές και εθνική άμυνα - Σταμπούλης Αριστείδης.

ζ. Μετανάστευσης Επίκαιρα/ Ε.Μ.ΜΕ.ΔΙΑ/Ε.Κ.Π.Α./ Τεύχος 3/ Οκτ. 2011

η. Μετανάστευσης Επίκαιρα/ Ε.Μ.ΜΕ.ΔΙΑ/Ε.Κ.Π.Α./ Τεύχος 4/ Δεκ. 2012.

Διαδίκτυο

α. <http://omadadikigorwnnomothesia.blogspot.gr/>

β. http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/index_el.htm

γ. [http:// www.yptp.gr](http://www.yptp.gr)

δ. [http:// www.yen.gr](http://www.yen.gr)

Βιογραφικό Σημείωμα

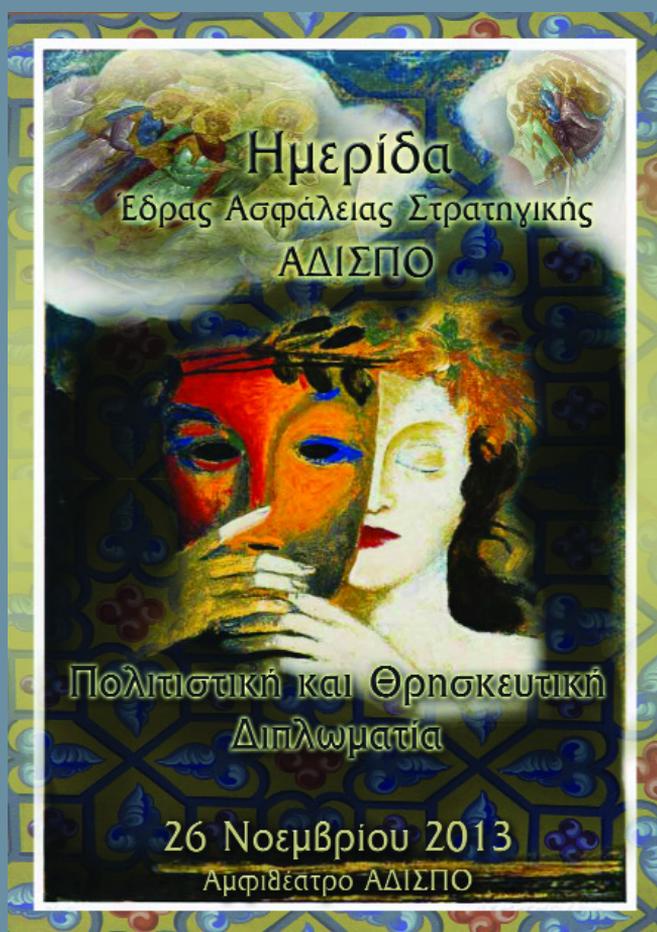
Ο Ανχης (ΠΒ) Τσαγγούρης Εμμανουήλ γεννήθηκε στην Αθήνα το 1971. Εισήλθε στη ΣΣΕ το 1989 και αποφοίτησε το 1993 ως Ανθυπολοχαγός Πυροβολικού. Έχει υπηρετήσει σε Μονάδες Πυροβολικού, στο ΚΕΠΒ και στο ΚΕΑΤ. Έχει αποφοιτήσει επιτυχώς από όλα τα σχολεία που προβλέπονται από το βαθμό και την ειδικότητά του.

Δραστηριότητες ΑΔΙΣΠΟ

Ημερίδα

Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής ΠΟλέμου

Θέμα: Θρησκευτική και Πολιτιστική Διπλωματία

Στα πλαίσια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 11ης ΕΣ, την 26 Νοεμβρίου 2013 διοργανώθηκε από τη Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής Ημερίδα με θέμα "Πολιτιστική και Θρησκευτική Διπλωματία".

Στην ημερίδα συμμετείχαν οι ακόλουθοι (με τη σειρά που παρουσίασαν):

α. Ο κ. Γαβριήλ Κοπτσίδης, Πρέσβης ε.τ., ο οποίος παρουσίασε τη διάλεξη με θέμα: "Ο ρόλος των θρησκειών στις εξωτερικές σχέσεις".

β. Ο κ. Ιωάννης Μάζης, Καθηγητής Καποδιστριακού Πανεπιστημίου, ο οποίος παρουσίασε τη διάλεξη με θέμα: "Ο ρόλος των Ορθόδοξων παλαιφάτων Πατριαρχείων στις χώρες ισλαμικού θρησκειύματος" και συντόνισε τη συζήτηση.

γ. Ο κ. Σπυρίδων Λίτσας, Επίκουρος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, ο οποίος παρουσίασε τη διάλεξη με θέμα: "Κοσμική Διπλωματία μέσω της Σουνιτικής θεοκρατικής προσέγγισης: Η περίπτωση της Τουρκίας".

δ. Η κα Παρασκευή Νάσκου-Περράκη, Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, η οποία παρουσίασε τη διάλεξη με θέμα: "Η UNESCO και η προστασία των πολιτιστικών αγαθών" και συντόνισε τη συζήτηση.

ε. Η κα Δήμητρα Κούκουρα, Καθηγήτρια του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, η οποία παρουσίασε τη διάλεξη με θέμα: "Η διάδοση του Ευαγγελίου και η πολιτιστική του διάσταση".

στ. Ο κ. Γρηγόρης Πασχαλίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ο οποίος παρουσίασε τη διάλεξη με θέμα: "Τάσεις και εντάσεις στη σύγχρονη πολιτισμική διπλωματία".

Στην ημερίδα παρέστησαν προσκεκλημένοι από το θρησκευτικό χώρο, προπτυχιακοί και μεταπτυχιακοί φοιτητές, καθώς και υποψήφιοι Διδάκτορες από το ΑΠΘ και το ΠΑΜΑΚ.

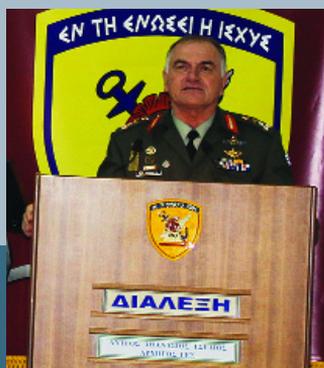

Επίσκεψη Αρχηγού ΓΕΣ στην ΑΔΙΣΠΟ

Τη Δευτέρα 27 Ιανουαρίου 2014, ο Αρχηγός ΓΕΣ Αντιστράτηγος Αθανάσιος Τσέλιος επισκέφθηκε την Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου και πραγματοποίησε διάλεξη με θέμα: Προκλήσεις - Επιλογές - Προοπτικές ΓΕΣ.

Επίσκεψη Διοικητού Δ΄ΣΣ στην ΑΔΙΣΠΟ

Την Τρίτη 21 Ιανουαρίου 2014, ο Διοικητής Δ΄ΣΣ Αντιστράτηγος Χρήστος Χαλκίδης επισκέφθηκε την Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου και πραγματοποίησε διάλεξη με θέμα: Αποστολή - Οργάνωση - Προοπτικές Δ΄ΣΣ Σχεδίαση - Διεξαγωγή Επιχειρήσεων .

Επίσκεψη Διοικητού ΑΣΔΕΝ στην ΑΔΙΣΠΟ

Την Πέμπτη 23 Ιανουαρίου 2014, ο Διοικητής ΑΣΔΕΝ Αντιστράτηγος Ευστάθιος Πανυτοΐδης επισκέφθηκε την Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου και πραγματοποίησε διάλεξη με θέμα: Αποστολή - Οργάνωση - Προοπτικές ΑΣΔΕΝ Σχεδίαση - Διεξαγωγή Επιχειρήσεων (Άμυνα Νήσου).

Επίσκεψη Επιτελάρχη NRDC-GRC στην ΑΔΙΣΠΟ

Στο πλαίσιο της επιμόρφωσης των σπουδαστών της 11ης Εκπαιδευτικής Σειράς, την Τετάρτη 19 Φεβρουαρίου 2014, επισκέφθηκε τη Σχολή ο Επιτελάρχης του NRDC-GRC ΗQ, Υποστράτηγος Ηλίας Λεοντάρης.

Ο ανωτέρω Ανώτατος Αξιωματικός πραγματοποίησε διάλεξη με θέμα "Το NATO στην νέα εποχή". Μετά την ολοκλήρωση της διάλεξης υποβλήθηκαν ερωτήσεις από τους σπουδαστές της Σχολής και αναπτύχθηκε διάλογος επί θεμάτων αρμοδιότητάς του.

Επίσκεψη Υποδιοικητή ΛΣ στην ΑΔΙΣΠΟ

Την Παρασκευή 28 Φεβρουαρίου 2014, ο Υποδιοικητής του Λιμενικού Σώματος Αρχιπλοίαρχος ΛΣ Εμμανουήλ Βαφειδής επισκέφθηκε την Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου και πραγματοποίησε διάλεξη με θέμα "Αποστολή - Οργάνωση - Δομή - Επιχειρήσεις ΛΣ".

Επίσκεψη Διοικητή ΠΚΕΕΥΕ στην ΑΔΙΣΠΟ

Την Τετάρτη 11 Δεκεμβρίου 2014, ο Διοικητής ΠΚΕΕΥΕ Συνταγματάρχης (ΠΖ) Χαϊδεμένος Χρήστος, επισκέφθηκε την Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου και πραγματοποίησε διάλεξη με θέμα "Αποστολή - Οργάνωση - Έργο ΠΚΕΕΥΕ".

Διαλέξεις στην ΑΔΙΣΠΟ

Στις 24 Ιανουαρίου 2014, ο Πρέσβης ε.τ. κ. Γαβριήλ Κοπτσιδης, στο πλαίσιο της επιμόρφωσης των σπουδαστών της 11ης Εκπαιδευτικής Σειράς της ΑΔΙΣΠΟ, πραγματοποίησε επίσκεψη και διάλεξη στο αμφιθέατρο της Σχολής με θέμα "Διπλωματικό και Προξενικό Δίκαιο".

Στις 2 Δεκεμβρίου 2013, ο Πρόεδρος της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών κ. Νικόλαος Μέρτζος, στο πλαίσιο της επιμόρφωσης των σπουδαστών της 11ης Εκπαιδευτικής Σειράς της ΑΔΙΣΠΟ, πραγματοποίησε επίσκεψη και διάλεξη στο αμφιθέατρο της Σχολής με θέμα "Μακεδονικό Ζήτημα".

Την Τρίτη 19 Νοεμβρίου 2013, στα πλαίσια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 11ης ΕΣ, ο Υππγος ε.α. κ. Ιωάννης Παρίσης, Διδάκτωρ Πολιτικών Επιστημών, παρουσίασε διάλεξη, με θέμα "Η Γεωπολιτική της Ενέργειας στο Μεσογειακό Στρατηγικό Περιβάλλον".

Την Πέμπτη 28 Νοεμβρίου 2013, στα πλαίσια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 11ης ΕΣ, ο Σχης ε.α. κ. Γεώργιος Κυριακίδης, παρουσίασε διάλεξη, με θέμα "Οργανωσιακή Συμπεριφορά".

Την Πέμπτη 28 Νοεμβρίου 2013, στα πλαίσια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 11ης ΕΣ, η Σοφία Χαλκίδου, Ψυχολόγος Υγείας ΚΕΕΛΠΝΟ, παρουσίασε διάλεξη, με θέμα "Ενημέρωση για το AIDS (Ημέρα κατά του AIDS 1η Δεκ)".

Τη Δευτέρα 25 Νοεμβρίου 2013, στα πλαίσια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 11ης ΕΣ, ο κ. Ιωάννης Μάζης, Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου ΑΘΗΝΩΝ, παρουσίασε διαλέξεις, με θέματα "Μεθοδολογία Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης" και "Εισαγωγή στη Γεωπολιτική (Έννοιες, Σημασίες, Σχολές Σκέψης, Εφαρμογές, Επιστημολογική παρουσίαση και κριτική της Θεωρίας.

Τη Δευτέρα 2 Δεκεμβρίου 2013, ο Θεοδόσιος Καρβουναράκης, Αναπληρωτής Καθηγητής ΠΑΜΑΚ, παρουσίασε διάλεξη, με θέμα "Η Εξέλιξη του Κράτους - Έθνους τον 19ο - 20ο Αιώνα".

Την Πέμπτη 5 Δεκεμβρίου 2013, ο κ. Γεώργιος Σπυρόπουλος, Καθηγητής ΠΑΜΑΚ, παρουσίασε διαλέξεις με θέματα "Εξέλιξη της Επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων" και "Βασικές Ανταγωνιστικές Θεωρίες (Ρεαλισμός - Φιλελευθερισμός - Μαρξισμός)".

Την Τρίτη 10 Δεκεμβρίου 2013, ο κ. Γεράσιμος Καραμπελιάς, Αναπληρωτής Καθηγητής ΠΑΝΤΕΙΟΥ Παν/μίου, παρουσίασε διαλέξεις με θέματα "Ιδιωτικοί Στρατοί" και "Στρατός Ισλάμ και Πολιτική Εξουσία στην Τουρκία - ΝΑ Ευρώπη ή Πόλοι Εξουσίας και αντίρροπες τάσεις - Κεμαλισμός (Στρατός - Δικαιοσύνη) - Ισλάμ - Κουρδικός Παράγων".

Την Τρίτη 17 Δεκεμβρίου 2013, ο κ. Κων/νος Χατζηκωνσταντίνου Καθηγητής ΑΠΘ, παρουσίασε διάλεξη με θέμα "Ανθρωπιστικό Δίκαιο (Ειρηνική Επίλυση των Διαφορών προσφυγή στην ένοπλη βία Διεθνής Ευθύνη κλπ) Εφαρμογές του ανθρωπιστικού Δικαίου στις σύγχρονες Συγκρούσεις".

Την Τρίτη 17 Δεκεμβρίου 2013, ο κ. Γεώργιος Βοσκόπουλος Αναπληρωτής Καθηγητής ΠΑΜΑΚ, παρουσίασε διάλεξη με θέμα "Ελληνική Εξωτερική Πολιτική στον 21ο Αιώνα Προοπτικές - Προκλήσεις".

Την Τετάρτη 18 Δεκεμβρίου 2013, ο κ. Ηλίας Κουσκουβέλης Καθηγητής ΠΑΜΑΚ, παρουσίασε διάλεξη με θέμα "Θεωρία Αποτροπής - Πυρηνικά Όπλα στη Διεθνή Πολιτική, Πυρηνική Στρατηγική".

Την Πέμπτη 20 Δεκεμβρίου 2013, η κ. Δήμητρα Κούκουρα Καθηγήτρια ΑΠΘ, παρουσίασε διάλεξη με θέμα "Ο Πόλος των Θρησκειών στη Διπλωματία".

Την Παρασκευή 20 Δεκεμβρίου 2013, η κ. Παρασκευή Νάσκου - Περράκη Καθηγήτρια ΠΑΜΑΚ, παρουσίασε διάλεξη, με θέμα "Εισαγωγή στο Σύγχρονο Διεθνές Δίκαιο".

Την Πέμπτη 09 Ιανουαρίου 2014, ο κ. Ελευθέριος Τσουλφίδης Αναπληρωτής Καθηγητής ΠΑΜΑΚ, παρουσίασε διαλέξεις, με θέματα "Ιστορία Οικονομικών Θεωριών" και "Οικονομική Ιστορία της Ελλάδος".

Την Τετάρτη 15 Ιανουαρίου 2014, η κ. Μαρία Πλατσίδου Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΠΑΜΑΚ, παρουσίασε διάλεξη, με θέμα "BURN OUT (Η εξέταση της επαγγελματικής εξουθένωσης και της επαγγελματικής ικανοποίησης)".

Την Τρίτη 21 Ιανουαρίου 2014, ο κ. Χρήστος Κόλλιας Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: "Οικονομία και Εσωτερική Πολιτική (Οικονομία και Άμυνα)".

Την Τετάρτη 22 Ιανουαρίου 2014, ο κ. Χάρρυ Παπαπανάγος Αντιπρύτανης - Καθηγητής Πανεπιστημίου ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: "Οικονομία και Εξωτερική Πολιτική (Οι Οικονομίες των Βαλκανίων και η Γεωοικονομική Θέση της Ελλάδας στην Περιοχή)".

Την Πέμπτη 23 Ιανουαρίου 2014, ο κ. Βενιαμίν Καρακωνστανόγλου Λέκτορας ΑΠΘ, παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: "Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας - ΑΟΖ".

Τη Δευτέρα 27 Ιανουαρίου 2014, ο κ. Σπύρος Λίτσας Επίκουρος Καθηγητής ΠΑΜΑΚ, παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Ο Πόλεμος και τα Αιτία του (Δίκαιος Πόλεμος - Ιμπεριαλισμός - Συστημικός - Μαρξιστική Θεώρηση)".

Την Τρίτη 28 Ιανουαρίου 2014, ο κ. Άγγελος Γιόκαρης Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Αεροπορικό Δίκαιο - ICAO".

Την Τετάρτη 29 Ιανουαρίου 2014, ο κ. Κυριάκος Πατραγάς Δρ. Νομικής Παντείου Πανεπιστημίου, παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Ιστορία και Διαιρέσεις του Ισλάμ - Το Ισλαμικό Δίκαιο Τζιχάντ".

Την Πέμπτη 30 Ιανουαρίου 2014, ο κ. Νικόλαος Βασιλειάδης Λέκτορας Καθηγητής ΠΑΜΑΚ παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Ιστορική Αναδρομή της Διεθνούς Κοινωνίας. Γενική θεωρία περί Διεθνών Οργανισμών".

Την Πέμπτη 30 Ιανουαρίου 2014, ο κ. Στυλιανός Φουντάς Καθηγητής ΠΑΜΑΚ παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Εισαγωγή στη Μακροοικονομία".

Την Παρασκευή 31 Ιανουαρίου 2014, ο κ. Δημήτριος Μάρδας Καθηγητής ΑΠΘ παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Εισαγωγή στη Μικροοικονομία".

Την Παρασκευή 31 Ιανουαρίου 2014, ο Υποπρόεδρος εα Δημήτριος Κυριαζής παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Ψυχολογία Ηγεσίας".

Τη Δευτέρα 10 Φεβρουαρίου 2014, ο Συνταγματάρχης εα Γεώργιος Κυριακίδης παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Ποιοτική Εκπαίδευση και Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού με τη χρήση τεχνικών management".

Επιτελική Ενημέρωση επί Επιχειρησιακών Θεμάτων

Την Τρίτη 05 Νοεμβρίου 2013, ο Σμχος (Ι) Ευθύμιος Χαραλαμπίδης Εκπρόσωπος ΓΕΕΘΑ/Α'ΚΛ/Α4(ΔΑΕΡ), παρουσίασε διαλέξεις με θέματα: "Ενοποιημένη Αεράμυνα" και "Σύστημα Αεροπορικού Ελέγχου".

Τη Δευτέρα 11 Νοεμβρίου 2013, ο Σμχος (Ι) Γκανάς Αθανάσιος Εκπρόσωπος ΓΕΕΘΑ/Α1, παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Διαδικασίες Στοχοποίησης".

Τη Δευτέρα 18 Νοεμβρίου 2013, ο Αντχος Κυριακίδης Κλεάνθης ΠΝ Εκπρόσωπος ΥΦΕΘΑ, παρουσίασε διαλέξεις με θέματα: "Σύγχρονη Στρατηγική Σκέψη" και "Εξέλιξη Ναυτικής Στρατηγικής".

Την Τρίτη 19 Νοεμβρίου 2013, ο Σμχος (Ι) Κυπαρίσης Ευάγγελος Εκπρόσωπος ΓΕΕΘΑ/Ε1, παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Πληροφορίες Διακλαδικών Επιχειρήσεων".

Την Τετάρτη 20 Νοεμβρίου 2013, ο Σχης (ΠΖ) Πάτσalos Αναστάσιος Εκπρόσωπος ΓΕΕΘΑ/"Δ" (ΔΕΕ), παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Οργάνωση, Σχεδίαση, Διεξαγωγή Ειδικών Επιχειρήσεων".

Την Παρασκευή 13 Δεκεμβρίου 2013, ο Σμχος (Ι) Κομιανός Στέφανος Επιτελής ΓΕΕΘΑ, παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Πληροφοριακές - Ψυχολογικές Επιχειρήσεις".

Την Παρασκευή 13 Δεκεμβρίου 2013, ο Ασμχος (Ι) Σταματελάτος Νικόλαος Επιτελής ΓΕΕΘΑ/ΔΙΚΥΒ, παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Κυβερνοπόλεμος".

Την Τετάρτη 15 Ιανουαρίου 2013, ο Σμχος (Ι) Βρατσίνης Δημοσθένης Επιτελής ΓΕΕΘΑ, παρουσίασε διαλέξεις με θέματα: "ΝΑΤΟ" και "Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας".

Επισκοπήσεις Νοεμβρίου - Δεκεμβρίου 2013, Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου 2014

Την Τετάρτη 11 Δεκεμβρίου 2013 η Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής διοργάνωσε στο αμφιθέατρο της ΑΔΙΣΠΟ, την επισκόπηση των γεγονότων του μηνός Νοεμβρίου 2013. Η επισκόπηση διεξήχθη από σπουδαστές της 11ης εκπαιδευτικής σειράς, σε τρεις θεματικές ενότητες (εγγύς περιβάλλον, διεθνές περιβάλλον και οικονομία-τεχνολογία). Για το σχολιασμό προσκλήθηκαν και συμμετείχαν ο κ. Γεράσιμος Καραμπελιάς, Αναπληρωτής Καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών, ο κ. Δημήτριος Μάρδας, Αναπληρωτής Καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και ο κ. Παντελής Σαββίδης, δημοσιογράφος.

Την Τρίτη 14 Ιανουαρίου 2014 η Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής διοργάνωσε στο αμφιθέατρο της ΑΔΙΣΠΟ, την επισκόπηση των γεγονότων του μηνός Δεκεμβρίου 2013. Η επισκόπηση διεξήχθη από σπουδαστές της 11ης εκπαιδευτικής σειράς, σε τρεις θεματικές ενότητες (εγγύς περιβάλλον, διεθνές περιβάλλον και οικονομία-τεχνολογία). Για το σχολιασμό προσκλήθηκαν και συμμετείχαν ο κ. Χάρρυ Παπαπανάγος, Αντιπρύτανης - Καθηγητής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, ο κ. Γεώργιος Βοσκόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και ο κ. Δημήτριος Καψάλας, δημοσιογράφος.

Σε συνέχεια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 11ης ΕΣ, την Παρασκευή 7 Φεβρουαρίου 2014 η Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής διοργάνωσε στο αμφιθέατρο της ΑΔΙΣΠΟ, την επισκόπηση των γεγονότων του μηνός Ιανουαρίου 2014. Η επισκόπηση διεξήχθη από σπουδαστές της 11ης εκπαιδευτικής σειράς, σε τρεις θεματικές ενότητες (εγγύς περιβάλλον, διεθνές περιβάλλον και οικονομία-τεχνολογία). Για το σχολιασμό προσκλήθηκαν και συμμετείχαν ο κ. Φοίβος Αποστολόπουλος Διδάκτωρ Διεθνών Σχέσεων, ο κ. Σταμάτης Κώντσας Διδάκτωρ Οικονομικών και η κ. Καλλιόπη Ζάραλη, δημοσιογράφος.

Άσκηση CPX <<ΔΕ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ>>

Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης των σπουδαστών της 11ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ, η Έδρα Διακλαδικών Επιχειρήσεων Ασκήσεων και η Έδρα Επιχειρησιακής Σχεδίασης, διοργάνωσε την Άσκηση: CPX <<ΔΕ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ>>, που διήρκησε από 03 Φεβρουαρίου έως 07 Μαρτίου 2013.

Εκπαιδευτική Επίσκεψη 11ης ΕΣ σε 1η Στρατιά - ΑΤΑ - ΕΚΑΕ

Την Τετάρτη 05 Φεβρουαρίου 2014 πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτική επίσκεψη στην Έδρα της 1ης Στρατιάς και στο Αρχηγείο Τακτικής Αεροπορίας, στη Λάρισα. Οι σπουδαστές της Σχολής, ενημερώθηκαν για την αποστολή των Μείζονων Σχηματισμών και για τους τομείς των δραστηριοτήτων τους.

Επιπλέον, είχαν την ευκαιρία να επισκεφθούν το Εθνικό Κέντρο Αεροπορικών Επιχειρήσεων, την 337Μ και την 348ΜΤΑ και να ενημερωθούν για το επιχειρησιακό τους έργο.

Αιμοδοσία ΑΔΙΣΠΟ

Στο πλαίσιο της κοινωνικής προσφοράς της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ), πραγματοποιήθηκε την 28η Νοεμβρίου 2013 στο χώρο της Σχολής εθελοντική αιμοδοσία, με τη συμμετοχή τόσο της μόνιμης δύναμης όσο και των σπουδαστών.

Κοπή Πίτας 2014

Την Παρασκευή 10 Ιανουαρίου, πραγματοποιήθηκε η κοπή βασιλόπιτας της Σχολής για το νέο έτος, παρουσία των σπουδαστών και της μόνιμης δύναμης.

ΑΔΙΣΠΟ

Αποστολή ΑΔΙΣΠΟ

Αποστολή της Σχολής είναι να παρέχει διακλαδική εκπαίδευση επιχειρησιακού και στρατηγικού επιπέδου, καθώς και επιμόρφωση σε βασικά θέματα γεωπολιτικής σε ανώτερους αξιωματικούς των τριών Κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ) με σκοπό την προαγωγή της ικανότητάς τους στη σχεδίαση, διεύθυνση, διεξαγωγή διακλαδικών επιχειρήσεων, την κατάρτιση τους για τη στελέχωση εθνικών και συμμαχικών διακλαδικών στρατηγείων, στο εσωτερικό ή εξωτερικό και λοιπών εθνικών - συμμαχικών διεθνών θέσεων και για να τους καταστήσει ικανούς διοικητές και επιτελείς διακλαδικών στρατηγείων.

Η Σχολή λειτουργεί και ως επιστημονικός και επιτελικός φορέας στο χώρο των Ενόπλων Δυνάμεων για θέματα διακλαδικότητας, άμυνας, ασφάλειας και γεωπολιτικής - στρατηγικής εθνικού - συμμαχικού και διεθνούς ενδιαφέροντος.

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ
Επιθεώρηση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ
www.adispo.gr / e-mail: info@adispo.gr